

**ALMUTANBÎ İLE MEHMET ÂKİF ERSOY'UN
ŞİİRLERİNİN DİL VE MUHTEVA AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

Sarah ALZUBAIDI

**Danışman
Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK**

**ALMUTANBİ İLE MEHMET ÂKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNİN DİL VE MUHTEVA
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Sarah ALZUBAIDI

Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	9
ABSTRACT.....	10
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION	12
KISALTMALAR	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI	14
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
BİRİNCİ BÖLÜM	16
TÜRK EDEBİYATI VE IRAK EDEBİYATI	16
1.1.Türk Edebiyatı	16
1.1.1.Türk Edebiyatının Dönemleri	18
1.1.1.1.İslam Öncesi Türk Edebiyatı	19
1.1.1.1.1.Sözlü Edebiyat.....	20
1.1.1.1.2.Yazılı Edebiyat	20
1.1.1.2.İslam Kültürü Etkisi Altındaki Türk Edebiyatı	20
1.1.1.2.1.Türk Halk Edebiyatı.....	21
1.1.1.2.2. Klasik Edebiyat (Divan Edebiyatı).....	21
1.1.1.2.2.1.Konular	22
1.1.1.2.2.2.Fikirler	22
1.1.1.2.2.3.Vezin.....	22

1.1.1.2.2.4.Nazım Biçimleri (Şekilleri).....	22
1.1.1.2.2.5.Üslup ve Dil.....	23
1.1.2.2.3.Tasavvuf Edebiyatı	23
1.1.1.3.Batı Etkisi Altında Türk Edebiyatı	23
1.1.1.3.1.Tanzimat Edebiyatı.....	24
1.1.1.3.2.Servet-i Fünun Edebiyatı	24
1.1.1.3.3.Fecr-i Ati Edebiyatı	25
1.1.1.3.4. Millî Edebiyat.....	25
1.1.1.3.5.Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı.....	25
1.1.3.Türk Edebiyatının Geleceği.....	25
1.2. Irak Edebiyatı.....	26
1.2.1. Mezopotamya'da İslam Öncesi Edebiyat	28
1.2.1.1.Sözlü Şiir Özellikleri.....	29
1.2.1.2.Şiirin Soyut Özellikleri	29
1.2.1.3.Hayal Gücü Bakımından Özellikleri.....	29
1.2.2.Eski Irak Edebiyatında Fikir ve İslam Öncesi Şiiri	29
1.2.3.Eski Irak Edebiyatının Sanatsal Yapısı.....	30
1.2.4.Emevi Dönemi Irak Edebiyatı.....	31
1.2.5.Abbasi Döneminde Irak Edebiyatı.....	32
1.2.5.1.Yenilikler Dönemi	32
1.2.5.2.Karşıt Edebiyat Dönemi.....	32
1.2.5.3.Tercüme Hareketi	33
1.2.5.4.Buhran Dönemi	33
1.2.6.Modern Irak Edebiyatı	34
1.2.7. Irak Edebiyatının Özellikleri.....	35
1.2.8.Mezopotamya Edebiyatındaki Kültürel Unsurlar	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
MEHMET ÂKİF ERSOY VE ALMUTANBÎ'NİN BİYOGRAFİSİ	37
2.1. Mehmet Âkif Ersoy	37
2.1.1.Mehmet Âkif Ersoy'un Hayatı	37
2.1.2.Mehmet Âkif'in Öğrenim Hayatı ve İşi.....	39
2.1.3.Mehmet Âkif'in Edebi Kişiliği	40
2.1.4.Mehmet Âkif'in Fikirleri	41

2.1.5. Mehmet Âkif'in Üslubu	41
2.1.6.Mehmet Âkif'in Millî Mücadelesi	42
2.1.7.Mehmet Âkif'in Dini Görüşü	43
2.1.8.Mehmet Âkif Ersoy'un Eserleri	45
2.1.8.1.Şiirleri	45
2.1.8.1.1. Safahat Haricindeki Şiirleri.....	45
2.1.8.1.2.Safahat	46
2.1.8.2. Nesir Yazılar.....	52
2.2. Almutanbî'nin	53
2.2.1. Almutanbî'nin Hayatı	53
2.2.2. Almutanbî'nin Eğitim ve Kültür Hayatı	56
2.2.3. Almutanbî'nin Edebi Kişisi.....	57
2.2.4. Almutanbî'nin Üslubu.....	58
2.2.5. Almutanbî'nin Felsefesi	60
2.2.6. Almutanbî'nin Eserleri	61
2.2.6.1.Şiirleri	61
2.2.7. Almutanbî'nin Divanından Şiirler	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	68
MEHMET ÂKİF İLE ALMUTANBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE MUHTEVA VE DİL	
KARŞILAŞTIRILMASI	68
3.1.Mehmet Âkif'in Muhteva ve Dili	68
3.1.1.Mehmet Âkif'in Şiirlerinin Açıklaması	69
3.1.1.1.Kur'an'a Hitab Şiiri.....	69
3.1.1.2.Ordunun Duası Şiiri	73
3.1.1.3.Bülbül Şiiri.....	75
3.1.1.4.Uyan Şiiri.....	78
3.2. Almutanbî'nin Muhteva ve Dili	80
3.2.1. Almutanbî'nin Şiirlerinin Açıklaması	82
3.2.1.1.Uykusuzluk Üstüne Uykusuzluk Şiiri	82
3.2.1.2.Cesur Şiiri.....	85
3.2.1.3.Oyalanma Şiiri	87
3.2.1.4.Halk Şarkıcısı Şiiri.....	89
3.2.Mehmet Âkif'in ve Almutanbî'nin Şiirlerinde Farklılık ve Benzerlikler	91

SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	94
ÖZGEÇMİŞ	97

TEZ ONAY SAYFASI

Sarah ALZUBAIDI tarafından hazırlanan “Almutanbî ile Mehmet Âkif Ersoyun Şiirlerinin Dil ve Muhteva Açısından Karşılaştırması” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

Tez Danışmanı, Danışmanın Anabilim Dalını buraya yazınız

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Anabilim Dalınızı buraya yazınızda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Savunma sınavı tarihi (19.01.2021).

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

.....

Üye : Doç. Dr. Enver KAPAĞAN

.....

Üye : Doç. Dr. Cıldız İSMAİLOVA

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlakî ve hukukî tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Sarah ALZUBAİDİ

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, düzyazıdan manzum düzyazıya, ölçülü şiire, kişiye başka bir şekilde ifade edilemeyen ifade etme yeteneğini açmak için değişen en iyi yazma yöntemlerinde insanın duygu, düşünce ve kaygılarının bütününün insan ifadesinin biçimlerinden biri olan edebiyat hakkında yapılmıştır. Edebiyat, dille yakından ilgilidir. Bu nedenle bu dildeki yazı dilinin ve kayıtlı kültürün gerçek ürünü, farklı bölge ve çağlara göre değişen ve çağlar ve zamanların geçişiyle her zaman çeşitliliklere ve gelişmelere tanıklık eden edebiyatın şekilleri ve tezahürleri içinde korunur. William Hazlitt'in şu söyledikleri gibi edebiyatla ilgili birçok söz vardır: "Herhangi bir ulusun edebiyatı, onun düşüncelerini yansıtan samimi imajdır."

Türk edebiyatı günümüze kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, nazım ve nesir de dahil olmak üzere edebi çeşitlilik açısından dünyaca zengin edebiyatlardan biri olan Türk Edebiyatı, Türkçe olarak üretilen sözlü ve yazılı metinlerdir. Türk dilinin ilk ürünleri 13. yüzyılın sonu 14. yüzyılın başlarında gelişmiştir. Türk Edebiyatı 19. yüzyıla kadar İran-İslam medeniyeti çevresinde gelişmiş olmakla beraber ürünleri Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı kollarıyla birbirinden farklı yönleriyle iki ayrı alanda gelişmiştir.

Irak Edebiyat bu tarihe kadar hayatın anlamını ve farklı renklerini ifade eden medeni oluşumların en başında yer alan bir edebiyat olan Irak Edebiyatı'na geçmiş çağlarda yaygın olan edebi düşünceleri yansıtması yönü sebebiyle Eski Mezopotamya Edebiyatı da denilebilir. Edebiyat, bahsedilen eski dönemlerde, yaratılış, evrenin var oluşu, yaşam ve ölüm, iyilik ve kötülük gibi bir çok konuyu değerlendirmek amacıyla ele almıştır. Eski Iraklılar edebiyat alanındaki çalışma ve başarılarıyla insanlık tarihinin en önemli gelişimi olarak nitelendirilen MÖ 3200'de yazının icadının yanında diğer uygarlıkların başarıları da göz önüne alındığında büyük bir öneme sahip olduğu aşikârdır.

Çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır. "Birinci Bölüm"de, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı'nın dönemleri, İslam Öncesi Türk Edebiyatı, İslam Kültürü etkisi altındaki Türk Edebiyatı, Batı Etkisi Altında Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı'nın geleceği ele alındıktan sonra Irak Edebiyatı, Mezopotamya'da İslam öncesi edebiyat, Eski Irak Edebiyatı'nda fikir ve İslam öncesi şiiri, Eski Irak Edebiyatı'nın sanatsal

yapısı, Emevi Dönemi Irak Edebiyatı, Abbasi Döneminde Irak Edebiyatı, Modern Irak Edebiyatı, Mezopotamya Edebiyatı'ndaki Kültürel Unsurlar ele alınmaktadır. Ayrıca Türk ve Irak edebiyatının birden fazla döneme bölünmesi nedeni ile dönemler ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

"İkinci Bölüm"de, Mehmet Âkif ve Almutanbî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öncelikle Mehmet Âkif'in hayatı, öğrenim ve profesyonel hayatı, edebi kişiliği, fikirleri ve üslubu ele alınmış olup ayrıca Milli Mücadele ile ilgili düşüncelerine de yer verilmiştir. Bununla birlikte Mehmet Âkif'in dini görüşlerine de değinilmiştir. Mehmet Âkif hakkında kişisel bilgilere yer verildikten sonra eserlerinin üzerinde durulmuş ve şiirleri ile nesirleri incelenmiştir. Mehmet Âkif ile ilgili detaylı bir çalışmaya müteakiben Almutanbî üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda Almutanbî'nin hayatı, eğitim ve kültür hayatı, edebi kişiliği, üslubu ve felsefesi ele alınmıştır. Daha sonra Almutanbî'nin eserleri detaylı bir şekilde incelenerek şiirleri ve divanı örneklerle çeşitlendirilmiştir.

Çalışmanın "Üçüncü Bölümün"de Mehmet Âkif ve Almutanbî'nin şiirleri dil ve muhteva açısından açıklanmaktadır. Bu bölümde her iki şairin belirtilen hususlar bağlamında benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın "Sonuç", her iki şairin şiirlerine bakıldığında, birtakım farklılıklar ve benzerlikler tespit olduğu görülmektedir. Türk şair Mehmet Âkif ve Iraklı şair Almutanbî'nin bazı şiirleri açıklanmış; yaş, yıl ve dil farkına rağmen aralarında .Dolayısıyla her iki şair arasında anlam, ifade, konular ve işleniş açısından büyük farklılıklar tespit olduğu görülmektedir. Hiç kuşkusuz bu farklılık, iki şair arasındaki yüzyıl farkından ve yaşadıkları dönemin toplumsal gelişmeleri açısından değerlendirilmelidir ama benzerlikler her iki şair de şiirlerinde kültürel birikimlerini, dünya görüşlerini, kültürlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır ve şiirlerde çalışmayı ve çabayı teşvik etmekte ve yüceltmektedir.

Karabük Üniversitesi'nde aldığım Lisansüstü öğretimim boyunca yardımlarını esirgemeyen, ayrıca tez danışmanlığımı üstlenip tezin her aşamasını planlayan ve takip eden önceki danışmanım Doç.Dr.Enver KAPAĞAN ile tezin bitimi aşamasında danışmanlığımı üstlenen Doç.Dr.Türkan GÖZÜTOK'a; ayrıca daima yanımda hissettiğim değerli aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

ÖZ

Mehmet Âkif ve Almutanbî yaklaşık on asır aralıklarla farklı zaman dilimlerinde yaşayan, farklı toplumsal dinamiklerde, toplum yapılarından etkilenen, düşünce dünyaları birbirinden çok farklı olan iki şairdir.

Bu çalışmada, iki şair arasında benzerlik ve farklılığa yol açan faktörleri belirlemek için bazı hipotezler sunulmuştur. Bu iki şairin eserlerinin arasında mana, konu ve işleniş açısından büyük farklılıklar görülmektedir. Hiç kuşkusuz bu farklılık, iki şair arasındaki yüzyıl farkından ve yaşadıkları dönemin toplumsal gelişmeleri açısından değerlendirilmelidir. Fakat benzerlikler her iki şairin şiirlerinde de kültürel birikimlerini ve dünya görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır, aynı zamanda çalışmayı ve çabayı teşvik etmekte ve yüceltmektedir.

Bu çalışmada her iki şairin de belirli şiirleri ele alınmakta ve anlam, içerik, üslup gibi unsurları araştırılmaktadır. Şairlerin şiirlerinde yer alan en önemli konular arasında halka ulaşmak, vatanseverlik, sosyal adaletsizlik, doğa sevgisi, savaşlar ve cehalet yer almaktadır. Tüm şiirleri yazarken halkı bilgilendirmek için gerçek hayattan alınmış hikâyelerden esinlenmişlerdir.

Anahtar Kelimeler : Irak, Türk, Şiir, Şair, Edebiyat

ABSTRACT

Mehmet Akif and Almutanbi are two poets who lived in different time periods for about ten centuries, were affected by different social dynamics and social structures, and whose worlds of thought are very different from each other.

In this study, some hypotheses are presented to determine the factors leading to similarity and difference between two poets. There are great differences between the works of these two poets in terms of meaning, subject and treatment. Undoubtedly, this difference should be evaluated in terms of the century difference between the two poets and the social developments of the period in which they lived. But the similarities clearly reveal their cultural background and worldview in the poems of both poets, as well as encouraging and glorifying study and effort.

In this study, certain poems of both poets are dealt with and their elements such as meaning, content and style are investigated. Among the most important issues in poets' poems are reaching the public, patriotism, social injustice, love of nature, wars and ignorance. All of the poems are inspired by real life stories to inform the public as they write.

Keywords: Iraq, Turk, Poetry, Poet, Literature

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Almutanbî ile Mehmet Âkif Ersoyun Şiirlerinin Dil ve Muhteva Açısından Karşılaştırılması
Tezin Yazarı	Sarah ALZUBAIDI
Tezin Danışmanı	Doç.Dr. Türkan GÖZÜTOK
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	19.1.2021
Tezin Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	99
Anahtar Kelimeler	Irak, Türk, Şiir, Şair, Edebiyat

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Comparison of Almutanbi and Mehmet Akif Ersoyiun Poems in Terms of Language and Content
Author of the Thesis	Sarah ALZUBAIDI
Advisor of the Thesis	Doç.Dr. Türkan GÖZÜTOK
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	19.1.2021
Field of the Thesis	Department of Turkish Language and Literature
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	99
Keywords	Iraq, Turk, Poetry, Poet, Literature

KISALTMALAR

- C.** : cilt
- S.** : sayı
- s.** : sayfa
- b.** : ibn

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmanın konusu, "Almutanbî İle Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinin Dil ve Muhteva Açısından Karşılaştırılması" olarak belirlenmiŐtir. Almutanbî, Irak Arap edebiyatının yzyıl Şairlerinin başında gelir. Almutanbî Şiirlerinde hükümdarları vdėę konuları ele almıştır. 19.yzyıl sonlarında doğan Mehmet Âkif Ersoy da Osmanlı'dan cumhuriyete, Türk toplumunun sorunlarını Şiirlerinde iŐlemiŐtir. Bu çalışmada, her iki Şairin Şiirleri dil, muhteva ve üslup açısından ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu alıŐmada, Mehmet Âkif'in ve Almutanbî'nin Şiirlerinin dil ve muhteva açısından karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle her iki Şairin düşünce yapısı ve fikirlerini etkileyen unsurlar incelenmektedir. Bunlar; hayatları, üslupları, eserlerinin belirli özellikleri olarak sıralanabilmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda her iki Şairin de belirli Şiirleri seçilmiş ve açıklanmıŐtır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Mehmet Âkif, Türk Şiirinde önemli bir yere sahiptir. Aynı Şekilde Almutanbî de Irak edebiyatında oldukça önemli bir konumdadır. Bu çalışmada, her iki Şairin slubu ve edebi nitelikleri arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma, Türkiye ve Irak için önemli iki edebi Őahsiyetin benzerlikleri ve farklılıklarını ortaya koyma niteliği ve her iki ülkenin edebiyatına yönelik bir çalışma özelliği hasebiyle önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada, Mehmet Âkif ve Almutanbî'nin kaleme aldėı edebi eserlerden yararlanılmıŐtır. Bununla birlikte çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde her iki Şair zerine gerçekleŐtirilmiŐ çalıŐmalardan da yararlanılmıŐtır. Çalışma kapsamında gerçekleŐtirilen araŐtırmalarda temel araştırma yöntemi belgesel kaynaklardan yararlanmak yönündedir. Kitaplar, makale, dergiler ve gazeteler çalışmaya yön veren kaynaklar olmuştur.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu tez çalışmasında Türk ve Irak edebiyatına yön veren Şairler, dönemin sosyal devreleriyle incelenerek Şiirleri tahlil edilmiş olup, her iki farklı dönemin aydınlatılmasında önemli bir parça olarak düşünülmüştür.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışmada, kaynakların toplanması açısından birtakım zorluklarla karŐılařılmıřtır

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATI VE IRAK EDEBİYATI

1.1.Türk Edebiyatı

Türk edebiyatı, bu dili kullanan insanların doğal olarak geliştirdikleri bir sanattır. Kadim dönem Türk edebiyatı, ekseriyetle divan şairlerinin güzel ahlakı ve manayı tasvir üzerindeki uğraş ve maharetlerini gösteren bir sanat olmuştur. Divan şairleri bunları edebiyat sanatı aracılığıyla takdim etmişlerdir. Türk dili edebiyatı dediğimizde aslında birçok farklı edebiyat türünü kastetmiş oluyoruz; İslam öncesi Türk edebiyatı, İslam etkisi altına girmiş Türk edebiyatı, Halk edebiyatı, Batı medeniyetinin etkisi altındaki halk edebiyatı "modern Türk edebiyatı". İşte bu saydıklarımız Türk dili ağacı olarak da tanımlanır (Mermer, Alıcı, Eflatun, Bayram ve Keskin, 2007, s. 17).

Türk edebiyatının tarihi, Türkçenin ilk yazıya döküldüğü zamanlardan itibaren var olmaya başlamıştır. Türk dili ve edebiyatına baktığımızda, birçok kültürden etkilendiğine şahit oluyoruz. Mesela Eski Yunan ve Latin edebiyatının, Türk Edebiyatını en çok etkileyen iki önemli unsur olduğunu söyleyebilir ve edebiyattaki izdüşümlerini rahatlıkla görebiliriz. Türk edebiyat tarihi, farklı dönemlere ayrılmaktadır. Dini ve kültürel değişimler yeni başlangıçların dönüm noktası olmuştur. Zira din, sosyal ve kültürel yapıyı en fazla etkileyen faktör olmuştur. Dini inanışların büyük ölçüde edebi motiflere yansıdığını, kültür ve edebiyat alanındaki değişimlerden anlayabiliriz. Zamanla Türkler de kendilerine özgü bir edebiyat sahası ortaya koydular. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ise eski edebi yaklaşımlarından oldukça farklı bir edebiyat ortaya çıkardıklarını görebiliriz (Erkul, 2004, s. 3).

Edebiyat, adeta bir dili doğru kullanabilme sanattır. Çünkü edebiyat, duygu aktarımı sağlarken, dilin birçok farklı kullanımına hâkim olmayı gerektirir. Dolayısıyla Türk edebiyatı için de birçok farklı tarif ve tanım elde etmemiz mümkün görünmektedir. Edebiyat, duygu ve düşünceleri, toplumsal ve bireysel hayatı etkili ve düzel bir şekilde ifade etmeyi amaçlayan bir sanat dalıdır. Aynı zamanda edebiyat, medeniyet tarihinin vazgeçilmez bir parçası olup, kendisi ile ilgili birçok yazılı kaynaktan da bahsedebiliriz (Özdemir, 1980, s. 2-3).

Türk edebiyatı, Türklerin aralarındaki birliği sağlaması açısından en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilir. Türk Edebiyatı hâlihazırda ülkenin geleceğinin korunması açısından da bir eğitim ve öğretim metodu olarak kullanılmaktadır. Burada amaç, toplumlarının ilerleme ve gelişmelerini sağlamak ve bunu gelecek nesillere de doğru bir şekilde aktarmaktır. Medeniyetinin ve halk kültürünün edebiyatlarıyla birebir bağlantılı olmasından dolayı Türk edebiyatının diğer edebiyatlardan bariz bir şekilde ayrıldığını görmekteyiz. Türk edebiyatı, Orta Asya'nın büyük nehirlerini ve geniş yaylalarını andırır. Köklerine inildiğinde ise, Çin, İran, Arap ve nihayetinde Batı medeniyetlerinin izleriyle karşılaşır(Köprülü, 2010, s. 10).

Her şair ve her yazar aslında Türk düşünce dünyasını yansıtan hisler bütünüdür. Türk edebiyatı, karşımıza basit ve sade diliyle çıkmaktadır. Bu durum, modern toplumların da kadim Türk edebiyatını ve Türklerin toplumsal yapılarını anlamada oldukça faydalar sağlamıştır. Diğer edebiyat türlerinden ilk bakışta farklı değilmiş gibi görünür. Ancak Türk edebiyatının kendisini diğerlerinden ayırt eden oldukça fazla özellikleri vardır. Türk Dili ve Edebiyat Tarihi, bugüne kadar önemli konumunu hiç kaybetmemiş ve diğer kültürler ve diller arasında her zaman ilgi çekici ve esrarengiz yapısı ile var olmaya devam etmiştir. Ancak toprakların genişlemesi ve işgallerin artması sebebiyle diller lehçelere bölünmüştür (Köprülü, 2010, s. 13).

Türk edebiyatı, 11. ve 21. yüzyıllar arasında bilinen ve takip edilen bir edebiyat türü olmuştur. Tabi bunda 13. ve 14. yüzyılların başlarında yaşamış olan, insanî yönü oldukça güçlü "*hümanist*" ve esrarengiz şair Yunus Emre'nin tanınıyor olmasının etkileri oldukça fazladır. Osmanlı dönemi edebiyatı ise, 15. yüzyılda gelişmeye başlamış ve 18. yüzyılda en iyi örneklerini edebiyat sahasına katmıştır. Özellikle 17. yüzyılda Evliya Çelebi tarafından 10 cilt halinde yazılan Seyahatname, nesir alanında adından çokça söz ettirmiştir(Halman, 2014, s. 9).

Osmanlı devletinin otoritesinin zayıflamasıyla birlikte düşünürler ve yazarlar sınıfı, Batı sanatını keşfetmek için çaba içerisine girmiştir. Nihayetinde 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa sanatı etkileriyle yazılmış senaryo, drama, eleştiri ve hikâye türünden eserler vermeye başlamışlardır. 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte modern edebiyat sahasına adım atılmıştır. Şair Nazım Hikmet, Türk şiirini ve şarkılarını oldukça köklü bir değişime uğratarak uluslararası bir alana çekmiştir. Ayrıca Halide Edip Adıvar'ın bazı kitapları İngilizceye çevrilerek ABD ve İngiltere'de

yayımlanmıştır. Bu başarılı edebi temsiller, 20. yüzyılın ikinci yarısında daha da gelişmiştir. Öyle ki neredeyse Yaşar Kemal ile Nobel'e kadar gidecekti. Nobel Edebiyat Ödülü, ancak 2006 senesinde genç romancı Orhan Pamuk tarafından alındı. Böylece Türkler, ilk defa edebiyat alanında Nobel almıştır. Aslında bu ödül, yüzlerce yıldır devam eden Türk edebiyatı serüveninin bir neticesidir (Halman, 2014, s.10).

Plehanov, "Edebiyat ve sanat, hayatın aynasıdır." şeklinde bir tanım yapar. Bazıları, edebi sanatlar için bir açıklamanın olamayacağını, zira edebi sanatı, hayatın yalnızca bir yansıması olduğunu söyleyerek eleştirirler. Yine gerçekçi edebiyatçılardan Boris Suçkov, "Benim sanatımda resmede geldiğim dünya, gerçeğin kör bir kopyası değildir; tam tersine gerçek hayatın kokusunu üzerinde taşımaktadır. Bu durum ise, asla basite alınmaz; zira sanat ve edebiyat, her zaman doğa ve insan yaşamının taraflarıyla ilgilenen bir alan olmuştur" der. Türk İslam Edebiyatında verilen ilk yazılı eser, 1069 yılında yazılan Kutadgu Bilig'dir. Bu eser, Doğu Türk diliyle yazılmış olan ilk edebi eserdir. Daha sonra ise Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkî devletleri bir araya toplaması, İstanbul'un fethi ve Anadolu'nun kuvvetlenmesi ile birlikte yeni bir edebi döneme de girilmiş oldu (Saraç, 2012, s. 2).

1.1.1. Türk Edebiyatının Dönemleri

Türk Edebiyat tarihinde Türkler tarafından bilinen kitaplar, şifahi olarak biliniyordu. Aslında bu eserler için, içlerinde şair isimlerinin ve belki birkaç şiir örneklerinin bulunduğu sözlükler olduğu bilinir. Ancak o dönem için şiir kitabı eseri olarak kabul edilen ilk örnek Ziya Paşa'nın, içinde Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerinin de bulunduğu *Harabat* adlı eseridir. Şairleri üç döneme Osmanlı şiirinin dayanaklarından biri olan Bakî dönemi, ilk dönem edebiyatı. Türk Divan şiiri dönemi olan ikinci dönem şiiri, yani Nabî dönemi. Üçüncüsü ise modern edebiyatın ilk öncülerinden sayılan Ziya Paşa dönemidir. Daha sonra Edebiyat tarihçisi olan Faik Reşad, edebiyatı 12 kısma ayırmış ve her birini bir şairin adıyla zikretmiştir (Al-Masry, 1999, s. 29).

Şihabüddin Süleymani ise, Osmanlı edebiyat tarihini kaynaklarında, birinci dönem edebiyatı, ikinci dönem edebiyatı ve modern edebiyat dönemi olarak aktarmayı tercih etmiştir (Al-Masry, 1999, s. 30).

1.Kadim Dönem

Bu dönem de ikiye ayrılır. Birinci dönem, I. Osman dönemiyle başlar ve Kanuni Dönemi'ne kadar devam eder. Yani 13. yüzyıldan 15.yüzyılın ikinci yarısına kadar olan zamanı kapsar. İkinci dönem ise Kanuni'den II. Mahmut'un hükümranlılığına kadar olan 16. yüzyıl ila 19. yüzyıl arasındaki zaman dilimidir (Al-Masry, 1999, s. 33).

2.Modern Dönem

Bu dönem, Sultan Abdülmecid'in saltanatıyla bugüne kadar (yani Halide Edib'in yaşadığı döneme kadar) olan 19. yüzyıl sonrası dönemdir(Al-Masry, 1999, s. 34).

1.1.1.1.İslam Öncesi Türk Edebiyatı

Bu dönem, varlığı yazılı belge ve eserlerle ispatlanabilen en eski dönemdir. 8. yüzyılda İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatı dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan edebiyat türü daha ziyade yalın bir dille ifade edilmiş, milli duygular ağırlıklıydı. Yine bu dönem de kendi içerisinde Göktürk ve Uygur dönemleri olmak üzere ikiye ayrılır.Bu dönemin varlığını ve Türk edebiyatının da varlığını ispat eden delillerin olması Göktürk Döneminin varlığını göstermektedir. Orta Asya'da, 8. yüzyılın ortalarında Göktürk edebiyatının en önemli eseri olan Orhun kitabeleri yazılmıştır. İslamiyet öncesi Türk edebiyatının ikinci yarısında, yani Uygur döneminde ise, dil daha da gelişmiş ve oldukça ilerleme kat etmiştir(Mengi, 2006, s. 15).

8. yüzyılda Budist eserlerinin Uygur edebiyatı üzerinde oldukça etkisinin olduğu görülür. Türk edebiyatının diğer edebiyat türlerinin bir derlemesi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ilk dönem eserleri de Budizm diniyle birebir ilişkili olup birçok din adamının edebiyat ve şiirin yazarı olduğu görülür. Uygur dönemi, İslam öncesi son Türk edebiyatı dönemidir. Bu döneme kadar olan süreçte ise belli bir medeniyet seviyesine ulaşılmış ve kâğıt üzerine kitap basma tekniği bilinmekteydi (Mengi, 2006, s.18).

Türk edebiyatı yerel, milli bir edebiyattır. Üslubu, şiir yapısı ve hatta anonim eserleri için bile yabancı etkilere maruz kaldığından bahsedilir. Eski Türk edebiyatında basit ve sade bir dil kullanılmış, ancak kafiye ve biçimsel estetikten de

vazgeçilmemiştir. Türklerden neşet eden, aslında tüm bölgelerden neşet eden edebiyat, dini törenlerde birçok kez kullanılmıştır. İslam öncesi Türk edebiyatı iki kısma ayrılır:

1.1.1.1.1.Sözlü Edebiyat

İnsanlar, duygu ve düşüncelerini yazıya dökmeden önce ya söze ya da notalara dökerler. Böylece edebi mirasımız içerisinde birçok efsaneler, destanlar ve masallar gibi sözlü edebiyat ile karşılaşmak mümkündür. Sözlü edebiyat dinleyici ile anlatıcı arasında oldukça kuvvetli bir iletişim olur. Mesela konuşmacı hangi ritimde anlatırsa, dinleyicinin de o ritme ayak uydurduğu görülür. Hatta bu sebeple bazen vurmali çalgıların da kullanıldıkları görülür. İşte bu sebeple sözlü edebiyat, toplumun ruhudur. Şiir müzikten ayrı bir çalışma olarak kabul edilmiştir. Şairler, şiirlerini genellikle “kopuz” olarak isimlendirilen saz eşliğinde dillendirirler. Sözlü edebiyatta şiirin oldukça önemli bir yeri vardır (Erkul, 2004, s. 4).

1.1.1.1.2.Yazılı Edebiyat

Bu tür edebiyat, insanların duygu ve düşüncelerini şekil ve sembollerle ifade etme yöntemleridir. Yazar toplumun kullandığı ortak dili kullanarak, aralarındaki ortak duygu ve durumlardan bahsederek olayları tahlil etmeye çalışır ve herkesin faydalanmasını sağlar. Türkler arasında yazı kültürü, eski çağlarda başlamıştır. Türk edebiyatının bilinen eski yazılı metinleri Orhun Yazıtlarıdır. Bu yazıtlar, ilk olarak 1893 yılında İsveçli bir subay tarafından Moğolistan’daki Orhun vadisinde tespit edilmiş ve sonrasında akademisyenler tarafından çevrilip okunmuştur. İçeriği ise Türk milletinin sevgisi, özgürlüğü, bağımsızlığı, ahlakı, savaşa dair özel durumları ve bir ulusun inşa süreci ile ilgili ifadeler olarak tespit edilmiştir (Erkul, 2004, s. 10).

Yaklaşık 150 – 200 yıl önce keşfedilen ve okunan Orhun Yazıtları, insanları başka araştırmalara sürüklemiş ve bu araştırmalar neticesinde Uygur döneminde başka eserlerin de yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu edebi eserlerin merkezi ise Ötüken’dir. Uygur devleti, aslında Göktürklerin de edebi eserlerinin izlerini taşıyan önemli bir merkezdir (Erkul, 2004, s. 12).

1.1.1.2.İslam Kültürü Etkisi Altındaki Türk Edebiyatı

İslamiyet’le tanışmadan önceki yüzyıllarda, Türkiye’deki çeşitli etnik gruplar arasında yayılmış olan dinler ve yazılar, Türk toplumunun hayatını kökten

değiştirmedi. Türkiye'deki millî hayatın ana çizgi sinide değiştirmede, özellikle Türk dili ve edebiyatında büyük bir yükselişe sebep olmadı.

Ancak İslam inancı Türk toplumunun hayatında büyük bir devrim gerçekleştirdi ve sosyal hayatı değişime uğrattı; birçok Türkü İslam'ın merkezi olan camilerde bir araya getirdi ve İslami okullarda dini ilimler öğrenmeye teşvik etti. İslami okulları ve kütüphaneleri ile tanınan kültür ve medeniyet merkezleri kurmalarına izin verdi. Bu yeni din, bin yıllık Türk nesline yeni bir güç ve kuvvet verdi. Böylelikle Türk milleti üç kıtaya hükmetti. Öte yandan Türk edebiyatı gelişti. Onu yeni bir edebi seviyeye yükseltti. (Banarlı, 1983, s.81).

8. yüzyıldan itibaren Türkler, İslam'ı kabul etmişler ve Türk edebiyatı bazı Arapça ve Farsça terimleri kullanır hale gelmiştir. İslam sonrası dönemin ilk eseri Fars dilinde olmuştur. Çünkü İslam'ın kabulünden sonra iki ülke arasında komşuluk ilişkileri artmış, dolayısıyla ortak kelimeler de kullanıma girmeye başlamıştır.Sonuç olarak Türkler, İslam mirası ile birlikte Fars edebiyatı mirasından da etkilendiği görülür. Böylece Türk edebiyatı, İslam kültürünün de etkisiyle gelişimini tamamlamıştır (Mengi, 2004, s. 20-21).

Türk edebiyatını diğer İslami edebiyat türlerinden ayıran şu üç unsurdan bahsedebiliriz:

1.1.1.2.1.Türk Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı, ozanların (*saz şairlerinin*) anonim eserleri, folklorik unsurlarla birleştirerek icra etmesi sonucu ortaya çıkan edebiyat türüdür. Halk edebiyatı kelimesi, şairden şaire, kastettikleri sanatlarına göre farklılık arz edebilir. Dolayısıyla saz şairi (ozan) kelimesi de farklı anlamlar ifade edebilir. Hatta saz kelimesi bile Türk edebiyatında ayrı bir yere sahiptir (Özön ve Demiray, 1963, s. 57).

1.1.1.2.2. Klasik Edebiyat (Divan Edebiyatı)

Divan edebiyatı hem konusu hem de kullandığı dil ve üslup bakımından kendine has bir yapıya sahiptir. Türkler, İslam'ı kabul ettikten sonra ortaya çıkardıkları tüm eserlere İslam motiflerini ilave etmeye başlamışlardır. Bunun yanı sıra Arapça eğitimi ile ilgili de gayret sarf etmişlerdir. Ayrıca Fars edebiyatı üzerine de çalışmışlar

ve böylece İslam edebiyatı da gelişmeye başlamıştır. Divan edebiyatı şu unsurları barındırır:

1.1.1.2.2.1.Konular

Divan edebiyatı, aşk, şarap, kadın, övgü, metih, tasavvuf, ve aşk gibi konuları içerir. Arapça ve Farsça kelime öbekleri ve kelimeler sıklıkla kullanılır ve bu dillerden etkilenir. Divan edebiyatında dil oldukça ağırdır ve sıklıkla retorik kullanılır. Bir sanat ve tuhaf bir dil.

1.1.1.2.2.2.Fikirler

Divan edebiyatının ,bu tarz şiirlerde mana, şiirin bütününe yayılabileceği gibi bir beyitte de anlatılabilir. Yani her bir bölümün kendine has bir manası olabilir. Bununla birlikte beyit ve bölümlerin içinde rüyalar, benzetmeler, metaforlar da kullanılabilir (Özön ve Demiray, 1963, s. 93).

1.1.1.2.2.3.Vezin

Divan şiirinde vezin, Arap ve Fars edebiyatından çok az değişikliklerle varlığını sürdürür. Ayrıca yazım biçimi olarak da Fars edebiyatının etkilerini taşır. Bununla birlikte Türk edebiyatında birçok Arapça ve Farsça kelime de bulunmaktadır (Özön ve Demiray, 1963, s. 93).

1.1.1.2.2.4.Nazım Biçimleri (Şekilleri)

Divan edebiyatının belli başlı şekil çeşitleri vardır. Çoğunlukla sanatçının seviyesine göre kullanılır.

Bu yaygın şekillerin haricinde de birtakım şekiller kullanılagelmiştir(Özön ve Demiray, 1963, s.94):

1. Beyitlerle kurulanlar: Gazel, Kaside, Mesnevi, Kıt'a, Müstezat

2. Bentlerle Kurulanlar

a) Dörtlükten Oluşanlar: Rubai, Tuyuğ, Murabba, Şarkı, Terbi

b) Musammatlar: Terkib-i bent, Terci-i bent, Muhammes (Banarlı , 1983, s.186).

1.1.1.2.2.5.Üslup ve Dil

Divan edebiyatının edebiyata dair kuralları Farsçadan alınmıştır. Divan şiiri, "Beyan ve Bedîî ilmi" altında yer alan teşbih ve istiare gibi Farisî sanatlar kullanılarak yazılmış ve oldukça da başarılı olunmuştur (Özön ve Demiray, 1963, s.94).

1.1.2.2.3.Tasavvuf Edebiyatı

Bu edebiyat türü, dini tasavvuf sembollerinden etkilenmiş olup, halk edebiyatı ve divan edebiyatı kültürünü yansıtan bir sanattır (Mengi, 2006, s. 21).

1.1.1.3.Batı Etkisi Altında Türk Edebiyatı

Batı Avrupa medeniyetinin etkisi altında, Türk edebiyatının yükselişi iki medeniyetin arasında arkadaşlığın doğmasına ve gelişmesine olanak sağladı. (Akyüz, 1995, s. 4).

Bir uygarlığın değişmesi, öncelikle zihniyet değişikliğiyle olur. Zihniyeti değiştirmek aynı zamanda kültürel bir mesele olduğundan, Türk toplumu bunu ancak Batı bilimini kabul edip ve uyum sağlayarak yapabildi. Ülke, batı kültürünü o günün şartlarında ülkeye getirmeye çalıştı, zamanla bazı sonuçlar elde etti ve "zihniyet değişmesi" inin önünü açtı. Bu dönemde Batı ile kültürel ilişkiler sürdüren Osmanlı İmparatorluğu siyasi ilişkilerinde gelişmesi, bu hızlı gelişiminde önemli rol oynadı. 19. yüzyılda Batılılaşma hareketinin gösterdiği sonuç doğrultusunda Türk edebiyatı çağdaş akımın içine girerek yeni roman, hikâye ve dram türlerini kapsamaya başladı. (Akyüz, 1995, s. 8).

Batı düşüncesinin Türkiye'de gelişmesi nedeniyle Türk edebiyatının yönü değişti. Batı ile ilişki, Batı dillerinin Türk entelektüeller tarafından öğrenilmesi, Batı edebiyatının Türkçeye tercüme edilmesi ve son olarak ta dönemin Batılı entelektüellerin hareketiyle buluşması nedeniyle, kültürel ve medeni değişikliklere yol açtı. Sosyal, ekonomik ve siyasal hayattaki değişimler literatüre yansıtıldı ve Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar devam etti. (Akyüz, 1995, s. 9).

1939 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin ardından aydınlar; siyaset, idari yönetim ve eğitim alanlarında Batı medeniyeti ile tanışmaya başladılar. Zamanla ise fikir ve sanat alanındaki etkisi ortaya çıkarak yeni edebiyat türleri yazılmış, var olan bazı edebiyat türlerine ise yeni açılımlar getirilmiştir. Bu edebiyat şu dönemlere ayrılmaktadır (Özön ve Demiray, 1963, s154)

1.1.1.3.1.Tanzimat Edebiyatı

Tanzimat edebiyatı, 1860 yılında Şinasi ve Agâh Efendi'nin çıkarmış olduğu ilk özel gazete olan "*Tercüman-ı Ahval*" gazetesinin yayımlanmasıyla başlamıştır. Bu ilk özel gazete, Batı edebiyatını benimseyen sanatçıların savunmuş oldukları fikirleri kamuoyuna daha kolay ifade edebilmek için eserler ortaya koydukları bir mecra olmuştur(oğlu, 2011, s. 17).

1860 de gazeteciliğin başlaması, okullarda önceden Osmanlıca ders verilirken şimdi Türkçe verilmesi ve milliyetçilik zihniyetinin güç kazanması sonrası Batılılaşma hız kazandı. Bu üç önemli değişiklik sonucu Türk toplumunda çeşitli konularda Batılı bakış açıları ön plana gelip yeni nesil aydınlar yetişmesine sebep oldu. Toplumsal alandaki bu gelişme sayesinde edebiyat, tamamen Tanzimat'ın getirdiği ilkelere bağlandı. 1860-1875 yılları arasında Türk edebiyatı zaman zaman bu yönden ayrılrsa da bu ilkelerin bir bütün olarak hayata geçirilmesine imkân tanıdı ve "*milliyetçiliği*" daha da arttırdı (Akyüz, 1995, s. 16).

1.1.1.3.2.Servet-i Fünun Edebiyatı

Diğer adı Edebiyat-ı Cedîde'dir. Bu edebiyat hareketi, Recâizâde Mahmut Ekrem'in öncülüğünde Servet-i Fünûn çevresinde toplanan gençlerle ortaya çıkmış, 1895 yılında Tevfik Fikret'in derginin genel yayın yönetmenliğine getirilmesiyle ise başlamıştır(oğlu, 2011, s. 18).

Servet-i Fünûn devrinde yayınlanan ünlü Servet-i Fünûn dergisinin kurucusu Recai zade Mahmut Ekrem'di. Derginin içeriği tamamen Avrupa şiirleri, hikayeleri ve roman dizileriyle dolu başlık ve makalelerdi. Sonra dergi Tevik Fikret önderliğinde edebiyat bakımından daha engin bir zenginliğe kavuştu. Dergide çok sayıda ünlü yazarların şiir ve romanları yer aldı ve bu eserler Türk toplumunun Batı sanatına ve edebiyatına duyduğu ilgi ve benimsemelerini arttırdı. Böylelikle bu devrin gençleri Batı sanatına çok ilgi duyuyorlardı. Bilhassa Fransız edebiyatına çok dikkat edip örnek olarak kullanıyorlardı. Edebi eserlerini son derece hızlı bir şekilde Batılılaştırmaya çalışıyorlardı (Akyüz, 1995, s. 72).

1.1.1.3.3.Fecr-i Ati Edebiyatı

Servet-i Fünûn dergisinin 1901 yılında kapatılmasının ardından, bu dergi etrafında toplanan şair ve yazarlar artık bir araya gelme fırsatı bulamamaktaydılar. Hatta basına uygulanan sansür sebebiyle, sanatçılar şiirlerini dahi rahatça yayımlayamamaktaydılar. Bu edebiyat dönemi, 1908 yılında meşrutiyetin ilanına kadar bu şekilde devam etti. Daha sonra edebiyatseverler yeni bir mecrada toplanıp edebiyat buluşmaları yapmaya başladılar.

Fecr-i Ati, Türk edebiyatında reklam yayımlayan ilk topluluk olmuştur. Bunlar, bir edebiyat hareketi ya da edebiyat topluluğu değildir. Sadece edebiyata meraklı gençlerin buluşmasıyla ortaya çıkmış bir oluşumdur. Bu gençlerin yetenekleri sebebiyle dünya böyle bir oluşumdan haberdar olabilmıştır (oğlu, 2011, s. 19).

1.1.1.3.4. Millî Edebiyat

Türk milliyetçiliği düşüncesi Türk edebiyatına Tanzimat dönemi ile girmiş, “Millî Edebiyat” terimi ise ilk defa “Genç Kalemler” dergisinde kullanılmıştır. Yazı ile dili birleştirmeyi amaçlamış, halk sanatını anlamayı savunmuş, Batı geleneğinden uzak durmuş ve dilde sadelik sağlamaya çalışmıştır (oğlu, 2011, s. 19).

1.1.1.3.5.Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı

Kendilerini vatansever ve bağımsız yazarlar olarak niteleyen bir grup yazar ve şair, Cumhuriyet döneminde de eserler vermeye devam ettiler. 1923 – 1940 yılları arasında Kurtuluş Savaşı’nın etkisiyle Anadolu konusunda bir eğilim sergilemişler ve Anadolu’daki güzellik, sosyal hayat ve Türkiye tarihine ilişkin konuları eserlerine yansıtmışlardır (oğlu, 2011, s.19).

1.1.3.Türk Edebiyatının Geleceği

19. yüzyılın ortalarında, henüz Avrupa kültürü Türk kültürünü işgal etmemişken bazı elit şairler, nesri şiirden daha aşağı görürler. Bu sebeple nesir, daha ziyade halk içerisinde ve kırsal kesimde yer bulur. Edebi eleştiri, adeta altın çağını yaşamaktadır. 19. yüzyılın sonlarından bu yana edebi eleştiri türünden muazzam sanat eserleri verilmektedir. Bu yeni tarz, edebiyatın geleceği için beklenen bir hamle olarak oldukça başarılı bir edebi türe dönüşür (Halman, 2014, s. 172).

Akademisyenler ve yapıcı eleştirmenler, modern Türk edebiyatı ve köklü edebi geçmişine dair oldukça heyecan verici yorumlarda bulunur. Böylece Türk kültür ve edebiyatının adeta mükemmel bir kaydını tutmuş olurlar. Artık Türkiye, romancılık ve hikâyecilikte uluslararası standartları yakalayan bir ülke olur. Kendi döneminin ustası ve Nobel adayı Yaşar Kemal'den sonra Orhan Pamuk'un Nobel'i hak etmesiyle Türkiye, büyük bir üne de kavuşur (Halman, 2014, s. 173).

Türk romanlarındaki çeşitlilik ve yaratıcılık, muazzam seviyelere yükselmiş durumdadır. Avrupa, Amerika ve Latin edebiyatının, fantastik edebiyatlarını bu kadar pompalayarak verdiği ve edebiyatı yarım asırdır bu etkiye maruz bırakması göz önünde bulundurulursa, gerçeklik vurgusunu oldukça sanatsal bir biçimde vermesi durumu, Türk hikâye ve romanının inanılmaz başarısı olarak görülebilir. Türk edebiyatı, yaşayan bir ülkenin hayal gücünün yarattığı muazzam güzellikte bir edebiyattır. Dolayısıyla dünya edebiyatında da varlığını kanıtlayarak geleceğe güvenle bakmaktadır (Halman, 2014, s. 175).

1.2. Irak Edebiyatı

Irak edebiyatı, medeniyetler tarihi araştırmacılarının tespit ettikleri kadarıyla, insanlık tarafından üretilmiş en eski edebiyattır. Irak edebiyatı aynı zamanda insanlık tarihini kendine özgü bir edebi sanatla anlatma girişiminin de ilki olmuştur. Mezopotamya medeniyetlerine ait edebi eserler incelendiğinde milattan önce 2000 yılının sonu ile milattan sonra 3000 yılının başına tekabül ettiği görülmektedir. Ancak Irak medeniyetine ait bu sanatsal unsurların Kabataş dönemine kadar ulaşan bir geçmişleri olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar, bu eserleri milattan önce 2000 senesinden, kil tabletlere yazma dönemine gelinceye kadar pek çok gelişme yaşamıştır(Baqir,1976, S. 32).

Özmen'e göre Irak edebiyatı, medeniyetler tarihinde tespit edilegelmiş en kadim edebiyattır ve onlarca asırdır gelişmekte olan insan düşüncesi üretiminden çok daha önde yer almaktadır. Mesela, dünyanın en eski medeniyetlerinden kabul edilen İbranî medeniyetine ait edebi eserlerin, ilk olarak milattan sonra altıncı yüzyılda, yani Irak edebiyatından asırlar sonra olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Yunan kültürünün temsil ettiği ve Batı medeniyetinin en eski edebi eseri olarak kabul edilen Homeros'a ait olan "Odesa" adlı destanın milattan önce yedinci ve sekizinci yüzyıllara

ait olduğu bilinmektedir. Buna rağmen, Irak edebiyatı incelendiğinde üslup ve ifade biçimleri, konusu, muhtevası ve sanatsal imgelere olan hâkimiyeti açısından, kendisinden çok daha sonra üretilmiş olan medeniyetlere dair edebi eserlerin tüm karakteristik özelliklerine sahip olduğu şaşkırtıcı bir gerçek olarak görülmektedir(Baqir, 1976, S. 33).

Irak edebiyatını diğer medeniyetlerin edebiyatından ayıran en önemli özelliklerden biri de diğer edebi eserlerin günümüze ulaşıncaya kadar yazarlar, tercümanlar ve derleyiciler tarafından birçok ekleme, çıkartma ve düzeltmeye maruz kalmasıdır. Ayrıca, kendine özel alfabesiden üzerine yazdıkları tabletlere kadar 4000 yıllık orijinalliğini kaybetmeden gelmiş olmasıdır (Baqir, 1976, S. 34).

Eski Iraklı edebiyatçılar, kendilerine "altın geçmişin" miras olan barışa, hükmedip her türlü kötülüğün ve üzüntünün yok olduğu bir dünya tahayyül etmişler ve yeniçağlara kendilerini bu şekilde hazırlamışlardır. O dönemin şahitlerinin çizmiş olduğu bu tablo, kendilerinin günümüz insanından çok daha umutlu olduğu fikrine sahip olmayı beraberinde getirmiştir. Zira günümüz insanı hâlâ o altın çağı hayal etmektedir (Baqir,1976, S. 35).

Kadim Irak edebiyatına ilk dikkatleri çeken isim George Smith olmuştur. Yapmış olduğu araştırmaları ise 3 Aralık 1812 yılında Eski Eserler Dairesi'nin düzenlediği bir konferansta insanlıkla buluşturmuş, Irak edebiyatına ait kil tabletlerin, milattan önce 17.yüzyılda hüküm sürmüş olan Asur kralı Asurbanipal'ın kütüphanesinden çıkartılmış olduğunu da böylece duyurmuştur (Al-Anbaki, 2017, S. 387).

Irak edebiyatına dair bulunan destanlar, şiirler ve nesirler, bu edebiyatın çok yönlü olduğunu da ortaya koymuştur. Bu edebi eserler oldukça yüksek seviyelere haizdir. Irak edebiyatına dair metinleri okuyan bir bilim insanı, eski Iraklı insanlara dair birçok nesnel ve sanatsal ifadeyle karşılaşacak, bu bilgileri ise son derece sanatsal bir dille ifade edilmiş şiir, nesir ve temsillerden öğrenecektir (Al-Anbaki, 2017, S. 388).

Eski Irak edebiyatı, birçok şiir ve nesir sanatçısının yanı sıra "bu edebiyatın üreticisi" kabul edilen birçok adı bilinmeyen sanatçı tarafından inşa edilmiştir. Onlar çağlarında yaşanan olayları hayalî ve efsanevî bir şekilde yorumlamakta; mesleklerine,

kâinata, yaşamlarına ve hatta tanrılarına bile bu gözle bakmaktaydılar. Irak edebiyatı, anlatımlarında ister tahayyül gücünü ister resmetme tekniğini isterse de öyküleştirme yöntemini kullansın, okuyucuların duygularını derinden etkileyen, oldukça net ve açık olan üslubuyla kendini ortaya koymuştur (Al-Anbaki, 2017, s. 387-389).

Irak'taki Arap edebiyatı eserleri tarihte sayısını tespit edilemeyecek kadar fazladır. Hat sanatı, musikî sanatı gibi sanatlardaki yoğun çabalar, bu sanatları Irak'ta oldukça iyi bir seviyeye taşımıştır. Ancak Irak'ta ortaya çıkan yeni bir mesele de yabancı dillerin yerel dile karışması sebebiyle edebiyatın artık günlük hayatta karşımıza çıkan bir unsur haline gelmekten çıkmış olmasıdır (Al-Azzawi, 1960, s. 9).

Irak edebiyatı da diğer tüm edebiyat türleri gibi kendisine yaşam veren toplumun hayat tarzından yoğun bir biçimde etkilenmektedir. Dolayısıyla Irak'taki durumların zorlaşmalı sebebiyle edebiyat da gerileme aşamasına geçmiştir (Lazem, 1971,s. 9).Özellikle Sümer ve Akad dillerine ait eski Mezopotamya destanları ve mitleri, içinde buldukları medeniyetlerin de gelişmeleri ve Sümer dilinin de yaygın olması sebebiyle, Irak edebiyatını dilsel ve edebi gelişim alanında oldukça etkilemiştir. Eski Irak edebiyatında ele alınan temel konular; yaratılış, ölüm sonrasına dair mitler, ölümsüzlük destanları, hikâyeler, masallar ve bilgelik öyküleridir. Fikri yönü, sanatsal değeri ve edebi metodun doğru bir şekilde anlaşılması, Irak edebiyatını anlamada ve analizlerde bulunmada oldukça yardımcı olacaktır(Ahmed, 2001, s. 11).

1.2.1. Mezopotamya'da İslam Öncesi Edebiyat

Burada kastedilen edebiyat türü, İslam'ın doğuşundan önceki şiir ve nesir türündeki eserlerdir. Bu dönemde şiirler, şairlerinden öğrenilir, ezberlenir ve halk arasında böylece yayılmış olur. Tedvin dönemi başlayıncaya kadar kendilerine "anlatıcılar" denen bir grup bu şekilde edebiyatı sürdürmüşlerdir. Arap dili köken olarak milattan sonra 4. ve 5.yüzyıllarda Irak'ın güneyinde bulunan, Kufe bölgesi yakınlarındaki Fırat nehrinin batısında, el-Hira bölgesindeki Menazira kabilesinin konuşmuş olduğu dil olan Aramice'den gelmektedir. Daha sonra Arapça, Fırat'ın batı yakasında herkesin kullandığı dil olmuştur. Belki de bu dilin "Arapça" olarak isimlendirilmesi, batı "ğarbi" kelimesinden esinlenildiği için olmuştur. Yani Fırat'ın batısına ait olan dil, ticaret yoluyla önce Şam bölgesine, ardından ise Hicaz bölgesine yayılmıştır. İslamiyet öncesi Arap Yarımadası, medeniyetin kaynağı olmuştur. Arap edebiyatının gelişmesinde Kinda Krallığı'nın(M.S. 480-550) etkisi oldukça büyük

olmuştur. 6. ve 7.yüzyıllarda “altın şiirler” denilen en ünlü Arap şiirleri ortaya çıkmıştır. Mekke’de tüm insanların okuması için şiirler Kâbe’nin duvarına asılırdı. Bu şiirlere “askı” (muallagat) denmekteydi. İslam öncesi şiirlerinin en önemli özellikleri şunlardır(Yusuf, 1980,s. 20):

1.2.1.1.Sözlü Şiir Özellikleri

Haşin ve gösterişe yatkın olmak gibi bir eğilim içerisindedir. Başka dillerle karışmadığı için, hatalı ve yabancı kelimelerden uzak bir yapısı vardır. Ayrıca karmaşık kelimelerden, yapay süslemelerden uzak, ancak icaz yönü oldukça güçlü şiirlerdir(Yusuf, 1980, s. 20).

1.2.1.2.Şiirin Soyut Özellikleri

Anlatımda abartıdan ve karmaşıklıktan uzaktır. Genellikle şiirin bütünlüğü değil, beytin bütünlüğü önemlidir. Çoğunlukla bedevi ortamlarından neşet etmişlerdir(Yusuf, 1980, s. 20).

1.2.1.3.Hayal Gücü Bakımından Özellikleri

Arap şiiri, geniş gözlemler içeren, cahili bedevi hayatını tasvir etmekle beraber kalıpsal anlatımlardan da uzak duran, bununla birlikte zihinlerimizde cahili döneminin shevi arzularını canlandıran bir anlatıma sahiptir (Yusuf, 1980, s. 20).

1.2.2.Eski Irak Edebiyatında Fikir ve İslam Öncesi Şiiri

Eski Irak’ın şiirlerinde, nesirlerinde ve diğer sanat dallarında ortaya koydukları fikirler, İslam öncesi Arap şiirlerine oranla birçok Mezopotamya terimine ve eski tarihçilere atfen verilen bilgileri içermektedir. Ünlü tarihçi Toynbee, Mezopotamya medeniyetini “kök medeniyet”(asıl medeniyet) olarak adlandırmış ve tarih öncesi çağın ilk dönemlerinden itibaren tüm gelişimi açığa çıkaran medeniyet olarak tanıtmıştır. Mezopotamya’da 19.yüzyılın ortalarından itibaren yapılan arkeolojik çalışmalar ve çivi yazılarının da deşifresi sonucunda bu medeniyete dair ulaşılan bilgiler birçok kimseyi hayrete düşürmüştür. Zira medeniyetin oluşum sürecinde kullanılan yöntem sayesinde ulaşılan bilgi, bilim, sanat ve edebiyat, insanlık için önemli bir aşama olmuştur(Al-Anbaki, s. 68).

İslam öncesi Arap şairlerinin etkilendiği fikirler, kendi dönemindeki diğer medeniyetlerin fikir ve sanat dünyalarını derinden etkilemiştir. MÖ 2500-3000 yılları

civarında eski kitabelerin ortaya çıkması ve deşifre edilmesi sonucunda ortaya çıkan muazzam düşünme yapısı bilim insanları için de yeni bir ufuk olmuştur. Eski Irak'a bakıldığında, birçok fikrin ve yorumun dönemin şairlerinin kendi önemsedikleri hususlarla bağlantılı olduğunu görülür. Bu hususlardan en fazla öne çıkanlar; tanrı inancına bağlı ortaya çıkan manevi yaşam tahayyülü, iyiyle kötünün mücadelesine dair yansımalar gibi konulardır. Aslında şairlerin bu gibi konuları sıklıkla anlatmalarından ziyade, kendi yaşadıkları tecrübelerini miras olarak bırakmaları daha faydalı bir aktarım olabilir(Al-Anbaki, s. 69).

Nihayet Sümer dönemi birçok insanın Mezopotamya bölgesine göçüyle sona erer. Bu göçler sadece Mezopotamya bölgesiyle sınırlı kalmamış, M.Ö 1750-1792'de büyük Babil Krallığı'na kadar uzanmıştır. Muhtemelen o dönemde ülkenin hükümlerliği, yakın doğunun en geniş topraklarına sahip olan hükümdarlığın sahibi, altıncı kral Hammurabi'ye ait olmalıdır. Bu dönem, birçok Sümer diline ait metin, Akad ve Babil çevrilmiştir. Daha sonra M.Ö. 10.yüzyıldan itibaren Asur Devleti yapılanmaya başlamıştır. Bu dönem de birçok dil bilimsel gelişmeye ve tarihi kayıtların yazı altına alınmasına ev sahipliği yapmıştır. Bu kralların sonuncusu olan "Asurbanipal" çok sayıda kil tableti içeren bir kütüphane kurmuş ve bu kütüphanenin 19.yüzyılda keşfi sonrasında Mezopotamya kültür ve yapısını tanımada oldukça başarılı adımlar atılmıştır (Al-Anbaki, s.70).

1.2.3.Eski Irak Edebiyatının Sanatsal Yapısı

Eski Irak'ta edebi yapı, sanatsal yapının inşası anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, içerisinde sanatsal ve edebi imgeleri barındıran, özellikle yeni anlatım biçimlerini ve tasvirlerdeki imgesel anlatımların genişlemesini de kapsayan, hatta birçok şeyi tek imgede anlatabilen bir yaratıcılık ortaya çıkmıştır. Eski Irak edebiyatı, çok çeşitli ilgi alanlarını da içine alan bir edebiyat olarak başladı. Bu anlamdaki eserlerin çoğunda sanatsal ifadelerin çoğunluğunun açıkça insan duygularını anlattığı görülür. Dolayısıyla bu ilham Eski Irak şairlerinde var olan bir histir. Eski Irak edebiyatı tam bir insan sanatçı eseridir. Bunun yanı sıra kozmik âlemlerle de ilişkisini kesmemiş hem insanî duygular hem de kâinat alanında eserler ortaya koyabilmiştir(Al-Anbaki, 2017, s.394).

Irak şiiri, şiirlerine başlarken bir girizgâh şiirle açılışını yapar. Eğer bu şiir destansı bir anlatım içeriyorsa özellikle, dünyada bu sanata dair verilen ilk eser olan

Gılgamış Destanı ile başladığı görülür. Bu destanların girizgâh bölümleri, oldukça lirik bir dilde, açık ifadelerle yazılmış ve melodikal bir uyum içerisinde okunan bölümlerdir (Al-Anbaki, 2017, s. 396).

1.2.4.Emevi Dönemi Irak Edebiyatı

Emevi yönetimi esnasında Irak dahil olmak üzere fethedilen bölgelerdeki istikrarlı gelişme ortamı, aynı durumu edebiyatta yakalayamamıştır. Tabii bu durum tarihin tüm dönemlerinde aynı şekilde tezahür etmemiştir. Mesela siyasi çalkantılar, Irak'ta şiir sanatının yükselmesine ve özgün bir kişilik kazanmasına neden olmuştur. Bilindiği gibi Araplar, yeni fetihleriyle, kültürlerine iki yeni medeniyeti kattılar. Zira Irak bölgesindeki yerleşik yaşam tarzıyla bedevi yaşam tarzı, geçim kaynakları açısından birbirinden farklıdır(Brockelmann, 2014, s.249).

Emevi döneminde şiir, bazı siyasi olayların etkisi altında somut bir gelişme göstererek gazel ve siyasi şiir alanında henüz zayıf olan yeni sanatlar ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Emevi şairleri, icaz ve anlatım güçleri olan, fakat düşünce olarak oldukça zayıf bir miras bırakmışlardır. Sonra Kur'an-ı Kerim'i öğretmişler ve bu öğretimin etkileri kullandıkları ifade biçimlerinde etkileri açıkça görülmektedir. Şiirlerinde dönemin lüks ve refahına, çadırdan saraylara geçişe dair anlatımlar görülür. Yine Emevi şiirinde bolca övgü, övünme ve hiciv bulunmaktadır. Emevi sultanının özel şairi olan el-Ahtal Gıyâs, bu dönemin şairleri arasında ilk sivrilen şairlerdendir. El-Ahtal, İslam'dan önce Irak'a yerleşmiş Hristiyan bir topluluk olan et-Tağlibî kabilesindedir. Aynı şekilde Ferezdak da Emevi döneminin en büyük şairlerinden biri olarak kabul edilir(Brockelmann, 2014, s. 250).

Cerîr'le hicivlerini yazmış olduğu kitapla tüm yeteneğini sergileyerek ün kazanmıştır. Ferezdak, Basra'ya yerleşmiş eski bir bedevi kabilesi olan et-Temîm kabilesinin ed-Devârim kolundandır. Emevi döneminde Arap şiiri, yeni fetihler ve farklı milletlerin bütünleşmesi ile milli Arap tarzını kaybetmeye başlamıştır. Artık Arap şiiri, yeni etnik unsurlarla tanışmıştır. Bunların en önemlisi Fars kökenli olanlardır ve sonraki dönemlerde Arap edebiyatına önemli etkileri olmuştur(Brockelmann, 2014, s. 253).

1.2.5.Abbasi Döneminde Irak Edebiyatı

Abbasi döneminin başında Bağdat, başkent olarak kurulan bir devlettir. Emevi hükümlanlığına son verme sürecinde oldukça büyük katkıları olan Türkler ve İranlılar Bağdat'a yerleştirilmiş, bu durum olumlu ve olumsuz yanlarıyla oldukça büyük bir değişiklik olmuştur. Bu dönemde inanç özgürlüğü artmış, fikri ve bilimsel gelişmeler güç kazanmış, tercüme faaliyetlerinin hız kazanması sebebiyle ise Doğu ve Batı medeniyetleri arasında entegrasyon gerçekleşmiş, bu da yeni düşünce okullarının oluşumuna hız kazandırmıştır. Tüm bunların neticesi olarak Irak kültürü, yeni kavramlara, yeni üsluplara, farklı edebiyat çeşitlerine sahip olmuştur. Ayrıca en derin kaynaklarına ulaşmak suretiyle okunan felsefe sayesinde, yeni bir teoloji düşüncesi ortaya çıkmış, teoloji ve felsefe bütünleşerek yeni bir alan oluşturmuştur. Bazı meşhur mezhep âlimleri fikirlerini mantık ve felsefe yoluyla birleştirmeye çalışmış, sufizm hareketi de kendine sahada yer bulmuştur. Tüm bu aşamalar ve tarihsel gelişimler göz önüne alınarak Irak edebiyatında da farklı anlayışların ortaya çıkmasından bahsedilebilir. Abbasi dönemi aşağıdaki dönemlere ayrılmaktadır(El-Basr,1955, s.5):

1.2.5.1.Yenilikler Dönemi

Bu dönem, Bağdat halkının hayatını, yeni nesil insanların dünyaya bakış açısını, duygu ve düşüncelerini ve duygu gelişimlerini yansıtır. Bu dönemin edebi şiir üslubunun, zarif ve açık ifadelerle süslediğı görülür. Abbasi döneminde hiciv ve kaside türü edebiyatta Ebu'l-Atâhiye ve Ebu Nüvâs'ın, zühd içerikli kaside ve hikayelerde ise İbn Mukaffâ'nın öne çıktığı görülür(El-Basr,1955, s.6).

1.2.5.2.Karşıt Edebiyat Dönemi

Dokuzuncu yüzyılın başına tekabül eden bu aşama, ilk olarak reddedilmiş, hatta çokça tenkit edilmiştir. Kadim Arap kültürü ilim adamlarının eğilimlerinin aksine, Irak'ta ortaya çıkmış benzersiz Arap edebiyatının köklerini keşfetmeye çalışılmıştır. İslam öncesi şiirinin şeffaflık ve sadeliğı bu dönemin şiirinde de kendini göstermekte ve kadim Arap edebiyatına bedevi şiiri perspektifinden bakış sunmaktadır. Bu dönemin en önemli ismi Ebu Temmâm'dır. Ebu Temmâm, hayatının çok büyük bir kısmını Bağdat ve Musul saraylarında geçirmiş, bu şehirlerdeki soyluların mutlu hayatlarını anlatmak için şarkı sözleri yazmıştır. Onu yine saray şairi el-Buhtarî ve doğaya dair şiirleriyle meşhur olmuş İbn Rûmî izlemektedir. Bu

dönemin en önemli isimlerinden biri de İbn Mu'iz lakaplı Abdullâh b. Mu'tez Billâh'tır(El-Basr,1955, s.7).

1.2.5.3.Tercüme Hareketi

Irak edebiyat ve düşünce tarihinin en verimli zamanı olarak kabul edilen bir dönemde ortaya çıkan bir harekettir. Sabit gibi meşhur çevirmenler, tıp, fizik, müzik, edebiyat ve siyaset alanlarındaki birçok eseri Arapça 'ya çevirerek edebiyat dünyasına katmışlardır. Sırasıyla Yunanca, Latince, Süryanice ve Hintçe çeviriler yapılarak, yeni ufuklar açılmış ve Müslüman düşünürlerin de çok yönlü düşüncelerine olanak sağlanmıştır.

İslam medeniyeti çerçevesinde ilk ansiklopediyi yazan Câhız, eserlerinde Aristoteles'in İslam öncesi şiiirlerinden aldığı felsefi düşünce tarzını, edebiyat hareketine eklemiştir. Böylece, yeni bir anlatım ve üslup ortaya çıkmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan eserler, kendisinden sonra gelen edebiyatçılar üzerinde de derin bir etki yaratmıştır. Bu dönemde İslam dünyasının; teoloji, dil, edebiyat ve edebiyat eleştirisi alanlarındaki ünlü şahsiyetler Bağdat'ta bir araya gelmişlerdir(El-Basr,1955, s.8).

1.2.5.4.Buhran Dönemi

Bu dönem, X. yüzyıldan başlayıp Abbasi döneminin sonuna kadar devam eden istikrarsız bir dönemdir. Dolayısıyla beklenen değişim ve ilerlemenin gerçekleşemediği bir dönemdir. Irak edebiyatı, IX. yüzyılda yakalamış olduğu zirveden, X. yüzyılın başlarında meydana gelen toplumsal değişimlerle yavaş yavaş inmeye başlamıştır. Tercüme hareketlerinin belli bir seviyeye ulaşması, nesir türü edebi eserlerin edebiyat dünyasına girişini sağlamıştır. Bu eserlerde özel olarak seçilmiş sözcükler ve güzel ifadeler, bunlara ek olarak da oldukça özenle ve tafsilatlı bir biçimde yazılmış mukaddime tarzı yazılar ön plana çıkmaktadır. Bu dönemin en önemli şairleri arasında felsefe eğitimi ve şiirsel ifadeleriyle ün kazanan Almutanbî görülür. Ebu Firâs el-Hamdânî de Hamdânî kasideleriyle, kahramanlık, aşk, özlem içeren sözlerini, tasavvuf ruhunu, hikmeti ve medeniyet ruhunu birleştirmiştir (El-Basr,1955, s.9).

1.2.6.Modern Irak Edebiyatı

Arap edebiyatı, sonraki süreçte de Irak medeniyetinin ilk eserlerinden olan destanları, Irak'ın fethinden sora Iraklıların yaşam tarzını, cahiliye dönemindeki hayatı anlatan edebiyat harikası eserleri ve İslam ve İslam medeniyeti dahilinde gelişen siyasi ve tarihi edebiyat literatüründen vazgeçmemiştir. Çağdaş Irak edebiyatı dönemi, 1921 yılında Irak Krallığı'nın kurulmasıyla başlamıştır. Bu edebiyat, bir taraflıyla modern Mısır hareketinden, bir yanıfla da Osmanlı edebiyat hareketinden etkilenmiştir. Özellikle Ahmed es-Sâfi en-Necefi, Mısır şiiri konusunda çalışma gerçekleştirmiştir. Muhammed Rızâ es-Sabîbî ve Muhammed Behçet el-Asîrî, biçim ve içerik olarak yeni şiirler yazmıştır. Ez-Zehâvî, Muhammed Mehdî el-Cevâhirî, Maruf er-Rusâfi bu dönemin şairleri arasındadır. Bu şairler, Kral I. Faysal'ın yönetim politikalarını eleştirmiş ve devletin kuruluşunda muhalif bir tutum sergilemişlerdir. Aynı zamanda bu üç şair, “şura sultanı” unvanı için de yarışmışlardır. Irak edebiyatı, klasisizmin klasik resmi kurallarından çıkarak edebiyat dünyasında ikinci savaş kutbu olan toplumdaki ulusal ve sosyal meseleleri ele alan nesnel bir tarza dönüştürmüştür.

Mahmûd Ahmed es-Seyyid, Osmanlı İmparatorluğu hikâyesinden etkilenerek ilk senarist olmuş, Ömer Seyfeddin ve Hüseyin Rahmî gibi kurgusal hikâyeler yazan kişilerden de etkilenmişlerdir. Mahmûd Ahmed, hikâyelerinde ve tiyatrolarında, çağdaş fikri hareketleri yansıtmış ve sosyal hayat ile ilgili sahneleri çalışmaya ağırlık vermiştir(Sellûm, 1962, s.10-11).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada esen demokratik özgürlük rüzgârları, Irak edebiyatını da adeta zirveye taşır. Bazı günlük ve haftalık gazetelerde ve mizah dergilerinde edebiyat eserlerine birçok sayfa ayrıldığı görülmektedir. Bu genç özgürlükçü şairler arasında, Abdulvehhâb el-Beyâtî, Nâzik el-Melâike ve Bedir Şâkir es-Seyyâb isimleri öne çıkmaktadır. Bu şairlerin öncülük ettiği özgür şiir okulu, klasik şiir okulunun çizgisinden çıkarak kendine özgü bir dil ve yeni bir formla varlığını ortaya koymuştur(Sellûm, 1962, s.12).

Irak'ta yayımlanan Arap ve Türkmen gazete ve dergilerde edebiyat eserlerine sayfalar tahsis edilmiştir. 1968 yılında sadece Kürtlere verilen siyasi ve kültürel haklar, 1970 yılında Türkmen ve Suriyelilere de verilmiştir. Böylece azınlıklar, Bağdat ve Süleymaniye'de Arapça, Kürtçe, Türkmençe ve Süryanice yayımlar neşretmeye başlamışlardır. Böylece edebiyatın gelişmesi ve neşredilmesi alanlarında geniş bir gelişme ağı yakalanmış olur.

Arap yazarlar ve azınlık yazarlar böylece fikirlerini yeni fikirlerle harmanlamış ve üstlendikleri bu yeni fikirlerle Irak halkının sorunlarını çözmeye çalışmış ve geniş ölçekli bir literatür geliştirme imkânı yakalamışlardır(Sellûm, 1962, s.13).

1.2.7.Irak Edebiyatının Özellikleri

Irak edebiyatını ortaya çıkışı, aslında medeniyetine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda edebiyat, bir medeniyetin kendine has özelliklerini ve onu meydana getiren bileşenleri ortaya çıkarmada ve yaşamlarını devam ettiren fikirlerini, inançlarını ve görüşlerini anlamakta oldukça güzel bir giriş niteliğindedir. Edebi eserler, aynı zamanda diğer belgelere ek olarak, aslında birer hukuk metni ve tarihi belge niteliğindedir. Irak edebiyatının en önemli ve ayırt edici özellikleri şunlardır:

- 1- Irak şiirinin tek bir vezin ve kafiye kuralından sıyrılmak istediği görülmektedir. Bu özgürleşme eğilimindeki en önemli şair Zehâvî'dir.
- 2- Irak edebiyatı diğer Arap ülkelerinden esintiler taşıyan bir edebiyat sahasıdır. Mısır, Filistin, Şam bölgesi ve Lübnan edebiyatından unsurlar, Irak şiirinde kendini göstermektedir. Bu durum, onların Arap ülkelerini ziyaret etme tutkusuyla ilgili bir durumdur. Mesela, Mısır edebiyat âlimlerinin diğer edebiyat türleri ile ilgili bilgileri okuyarak veya araştırarak anlamaya çalıştığı görülür. Ancak Iraklı edebiyatçılar, bizzat Mısır'da yaşamak suretiyle bir ilmi bir çalışma ortaya koymaktadırlar.
- 3- Edebiyatçılar arasında kardeşlik hâlâ önemini korumaktadır. Tıpkı eski edebiyat âlimlerinin yaptığı gibi modern edebiyatçılar da birbirlerine karşılıklı şiirle cevap verirler. Zira kardeşlik de edebi bir sanattır. Mektuplaşmak aynı zamanda yetenek alışverişi yapmak için de bir araç niteliğindedir. Bu tüm taraflar için yaratıcı bir gelişim sağlamaktadır.
- 4- Hiciv, Irak'ta hala önemli bir sanattır.
- 5- Irak edebiyatına has bir diğer özellik de doğruluk konusundaki ısrarcılıklarıdır. Irak'ın çektiği acılar, arzuladığı umutların bir fotoğrafıdır.
- 6- Mezopotamya edebiyatı, keşfedilen en eski edebi üründür. Edebi metinler M. Ö. 3000'li yıllara kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Ayrıca bize yazılı olarak gelmiş olan bu edebi eserlerden yola çıkarak Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkan edebiyatın yazının bulunmasından çok daha öncesinde sözlü edebiyatla var olmaya başladığından bahsedilir.

- 7- Mezopotamya edebiyatı, bize eski Irak medeniyetinin temellerini, eğilimlerini, inançlarını ve toplumsal koşullarını anlatan gerçek bir ayna sayılmaktadır.
- 8- Bize ulaşan edebi metinlerin çoğu şiirsel ifadelerle yazılmış destanlardır.
- 9- Eski Irak edebiyatı, eski halkların tavırları üzerinde açık bir etkiye sahip olmuştur. Aynı zamanda Mezopotamya ülkelerinin diğer toplumlarla etkileşim halinde olmasının bir sonucu olarak İbranî, Hitit, Mısır ve İran medeniyetleri üzerinde bir yansımalarının olduğu da görülmektedir(Mübârek,1941, s.20-23).

1.2.8.Mezopotamya Edebiyatındaki Kültürel Unsurlar

Mezopotamya destanları ve efsaneleri, tüm dünya tarafından kabul görmüş Yunan, Roma ve Mısır medeniyetlerindeki anlatımlarda açık bırakılan derin görüş açısı ve doğru düşünme yöntemi gibi insani unsurları anlatımına katmaktadır. Diğer eski metinler yaratılış, evren ve yaşamaya dair meseleleri ele almışlardır. Ancak Mezopotamya metinleri, entelektüel, fikri ve manevi vurgularıyla diğer milletlerin edebiyat yapılarından daha başarılı bir yerde durmuştur.

Mezopotamya'daki Sümer ve Babil metinleri aşağıda belirtildiği gibi dokuz bölüme ayrılmıştır:

1. Tahayyüle dayalı edebiyat(kurgu).
2. İlahiler ve dualar edebiyatı.
3. Ağıt metinleri.
4. Edebi mektuplar.
5. Tartışmalar, övünmeler ve diyaloglar.
6. Hikmet edebiyatı.
7. Sihir edebiyatı.
8. Mizah, alay ve mizahta ölçü.
9. Çeşitli edebi metinler (Hibe ve Al-Taie, 2015, 1791-1794).

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET ÂKİF ERSOY VE ALMUTANBÎ'NİN BİYOGRAFİSİ

2.1. Mehmet Âkif Ersoy

2.1.1. Mehmet Âkif Ersoy'un Hayatı

1873 yılının Aralık ayında, İstanbul'un Fatih ilçesinde Dünyaya gelir. Babası Arnavut kökenli Mahmud Tahir Efendi'dir. Annesi Buharalı bir ailede yetişmiş olan Emine Hanım'dır. Mehmet Âkif doğduğunda babası ona “*Ragîf*” ismini verir. “*Ragîf*” Arapçada “*ekmek*” anlamına gelmektedir. Telaffuz güçlüğü sebebiyle sadece babası bu isimle seslenirdi. Daha sonra çevresi tarafından Âkif ismiyle anılırdı.

Çocukluğunu ve gençliğini mutlu bir şekilde geçiren Âkif, özellikle babasının vefatına kadar olan zamanını faydalı bir şekilde değerlendirirdi. Sakin ve huzurlu bir aile ikliminde yetişmesi Mehmet Âkif'in şahsiyetinin oluşmasında etkili olmuştur. Âkif'e göre çocukluk günleri tıpkı cennet gibiydi. Babası Tahir Efendi'nin, Âkif'in Arapça öğreniminde, eğitim ve kültür alanlarında yetişmesine büyük tesiri olmuştur. Âkif henüz 15 yaşında iken 1888 yılında babasını kaybetmiştir. Annesini ise 1926 yılında 90 yaşında Beyler Beyi'nde toprağa vermiştir. 1894 yılında 25 yaşında iken İsmet Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten iki erkek, üç kız çocuğu dünyaya gelmiştir (El-azab, 2017, s. 16-23).

Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan Âkif'in Baytar Mektebinin son yıllarında iken şiire olan kabiliyetini artmış, şiir üslubunda Ziya Paşa, Muallim Naci ve Namık Kemal gibi üstatlara benzerlik göstermiştir. Ancak sonrasında kendine has üslubunu bularak onların tesirinden uzaklaşmıştır (Düzdağ, 2006, s. 15-16).

Spora ehemmiyet vermiş ve 14 yaşındayken çeşitli spor müsabakalarına katılmıştır. 16-18 yaşlarında Osmanlı devrinin en popüler sporu olan serbest güreş müsabakalarına dahil olmuştur. Uzun mesafe koşu müsabakalarına katılmıştır. Haftasonlarını uzun mesafe koşularıyla ve Boğaz'da yüzerek geçirmiştir (Düzdağ, 2006, s. 12).

Seyahatlerinin en önemlilerinden biri 1914 yılının sonlarında Berlin'e olan seyahatidir. Resmi bir heyetin parçası olarak Almanya'ya gönderilir. Berlin'de üç ay kaldıktan sonra 1915 yılının mart ayında İstanbul'a döner. Şair bir süre sonrabaşkanı Kuşçubaşı Eşref Bey'in idaresindeki önderliğindeki bir heyetin üyesi olarak 1915 yılı

mayıs ayında Necd'e seyahat eder. Bu seyahatler dört buçuk ay boyunca devam eder. İstanbul'a dönüşü sırasında Dimeşk ve Beyrut'a uğramış, Medine-i Münevvere'yi ziyaret etme imkânı bulmuştur. En önemli edebi eserlerinden biri olan “*Necd Çöllerinden Medine-i Münevvere 'ye*” isimli şiirini de burada kaleme almıştır (Düzdağ, 2006, s. 19).

En önemli eseri 12 Mart 1921 yılında meclis kararıyla kabul edilen İstiklal Marşı'dır. Birinciliği elde etmiş ve bu sebeple “*İstiklal Şairi Mehmet Âkif*” olarak adlandırılmıştır. Türk milli marşı hâlâ İstiklal Marşı'dır. İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası bugün hâlâ Türkiye'nin sokaklarından, okullarından, üniversitelerinden ve evlerinden yükselmektedir (Düzdağ, 2006, s. 29-30):

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal,
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklal

(Ekinci, 2007, s. 14).

Mehmet Âkif'in Araplardan elde etmiş olduğu en büyük fayda Arapların, diğer ilim adamların ve Müslümanların Arapça konusundaki kıymet ve ehemmiyetini anlaması olur. Din ve dil en mühim unsurlardır. Din tüm duygular ve insanî fikirlerdir. Dil ise duyguların ulaşımının mümkün olduğunca büyük ölçüde kendisiyle tamamlandığı unsurdur. Mehmet Âkif Arapçada gördüğü bu durum karşısında kendi diline ihtimam göstermektedir (Vakkasoğlu, 2007, s. 20).

1914'te kendisiyle yakın ilişkileri olan Mısır Valisi Abbas Hilmi Paşa'dan aldığı davetle Mısır'a gitmiş ve bu seyahat iki ay sürmüştür. İstanbul-Mısır yolunu takip giden Mehmet Âkif “*el-Uksur'da*” isimli şiirinde bu yolcuğun amacını ve izlenimlerini yazmıştır (Düzdağ, 2003, s.3).

Mısır'a ikinci ziyaretinden sonra Câmia'tu Mısır isimli üniversitede Türk dili ve edebiyatı dersleri verir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın vermiş olduğu Kur'an'ın

Türkçeye tercümesi göreviyle ilgilenir. Mısır'a olan seyahatinde vaktini namaz kılıp ibadet etmekle ve okumakla geçirir. Bir süre sonra yakın arkadaşı olan Abbas Hilmi Paşa vefat eder ve bu durum Mehmet Âkif'i çok üzer. Sonrasında ülkesine dönmek ve yazmayı planladığı çalışmalarla ilgilenmek için kendisinde bir heyecan oluşur. Ülkesine dönüşü sessiz bir şekilde köşeye dönüş gibi olur (Vakkasoğlu, 2007, s. 24).

1935 yılında siroz hastalığına yakalanmasının ardından 1936 yılında Mısır'dan dönmüştür. Dönüşü arkadaşları ve Türk gazeteciler tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Tüm çabalara rağmen bu hastalıktan kurtulmayı başaramamış ve büyük üstat 27 Aralık 1936 yılında aramızdan ayrılmıştır (Öztürkmen, 1990, s. 7).

2.1.2.Mehmet Âkif'in Öğrenim Hayatı ve İşi

Mehmet Âkif ilköğrenimine İstanbul Fatih'te bulunan Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde başlamıştır. Daha sonra ilkokul bölümüne, ardından Fatih Merkez Rüştüyesi'ne başlar. Bu sırada Farsçayı öğrenmeye başlayan Âkif, Merkez Rüştüyesi eğitimi boyunca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dilleri öğrenir. Rüştüye'yi bitirmesinin ardından babası onu o zamanların en meşhur okullarından biri sayılan Mülkiye İdare mektebine yazdırır. Daha sonra Mülkiye İdare'yi bırakan Mehmet Âkif, çalışma arzusuyla beraber ilk sivil veterinerlik olan Ziraat ve Baytar Mektebi'ne kaydolur. Eğitimi esnasında şiiere ehemmiyet gösterir. Okulundan birincilikle mezun olduktan sonra Kur'an'ı hıfz etmiş ve hadis dersleri de almıştır. İş hayatına Tarım ve Ziraat Bakanlığı'nda memur olarak başlamıştır (Okay, 1989, s. 6).

Bakanlıktaki ilk görevi veteriner müfettişliği idi. Özellikle Edirne ve Adana gibi çeşitli köy ve şehirlerdeki bulaşıcı hayvan hastalıkları üzerine çalışmalar yaptı. İnsanlar için faydalı olan mütevâzı hizmetler sundu. 1906 yılında, Halkalı Ziraat Mektebi'nde delege olarak yer aldı (Okay, 1989, s. 9).

Güzel Sanatlar Fakültesi'nde ve Daru'l-Hilâfe Medrese'sinde Osmanlı edebiyatı alanında araştırmacı olarak çalıştı. Şeyhülislamılığa bağlı İslamî danışmanlık ve rehberlik kuruluşu olan Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'nin üyesiydi. Kuruluşun, ilkeleri İslam'ı insanlara doğru bir şekilde öğretmek, yanlış bilgileri ortadan kaldırmak ve İslam ahlakını korumak üzerineydi. Mehmet Âkif burada Ağustos 1918-1920 tarihleri arasında genel sekreter olarak çalışır. Ayrıca kuruluşun Cerîde-i İlmiyye dergisinin yönetiminde de yer alır. Birinci Millet Meclisi'nde vekil

olarak görev yapar. Daha sonra 1929-1936 yılları arasında Mısır'da bulunan Kahire Üniversitesinde Türkçe dersleri verir. Hayatını okumakla geçirdi (Düzdağ, 2006, s.14).

2.1.3.Mehmet Âkif'in Edebi Kişiliği

Mehmet Âkif savunduğu ilkeler doğrultusunda yaşardı. Kalabalıktan kaçınan ve yalnızlığı seven bir kişiliğe sahiptir. Çok fazla arkadaşı yoktur. Çetin bir adamdır. Başkalarının sorunları ile mücadele etmesi açısından günümüzde gençlere örnek olmuştur (Öztürkmen, 1990, s. 8-9).

Sadece yaşadığı dönemin sorunlarına değil, yarının sorunlarına da ışık tutmaya çalışmıştır. Vefalı bir insandır ve içinde yaşadığı toplumunun değerini ihmal etmeyen bir kişiliğe sahiptir. Kendini ilme adamıştır. Hakikat anlayışından sapmaksızın hevesle çalışmıştır. Bilim çağı olarak tanımlanan 20.yüzyılda, asrın gereklerine karşı değildir. Mehmet Âkif, edebiyatı şaşalı kelimelerle doldurulmuş örnekler olarak değil; aksine topluma ahlaki faydalar sağlayan bir dizi fikir olarak tanımlar. Âkif'in yedi meşhur kitabı "Safahat" ismiyle bir kitapta toplanmıştır. Kitap, ülkesinin sorunlarını yansıtan ve insanları kalkınmaya sevkeden şiirsel bir eserdir (Yerguz, 1997, s. 10).

İslam'ın ve tüm insanlığın salâhı ve beşeriyete yüce bir şahsiyet kazandırmak için çalışırdı. Mehmet Âkif'in şiirlerine bakıldığında, insanların gözünden acı dolu bir yaşamı tasvir ettiği görülür. Her zaman halkla olmuş, aralarında yaşamış ve hiçbir zaman halktan ayrılmamıştır (Kanar, 1992, s. 10).

Türk edebiyatının önemli ve sürekli değişimlere şahit olduğu bir dönem olan 1908 yılında edebiyat faaliyetlerinde bulunmuştur. Mehmet Âkif 1896'da Servet-i Fünun'un oluşumu esnasında 23 yaşındaydı. Yayımladığı ilk şiir "Ku'an'a Hitap" şiiriydi. Servet-i Fünun şiirlerine rağmen o yıllarda bu şiiri meşhur olmuştur. Ziya Paşa ve Abdülhak Hamid gibi şairlerin tesirinde kalmış ve onları örnek almıştır. Sesini duyurduğu dergi olan "Sırât-ı Müstakîm" dergisinde şiirlerini yayımlanmıştır (Yetiş, 2006, s. 177-178).

Mehmet Âkif camilerde ve minberlerde derin duygular aktarmaktaydı. Gündelik hayatında herhangi bir insana eza vermekten korkardı. Destansı ve eşsiz bir şairdi:

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz.

Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz;

Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun,
Meğerki harbe giden son nefer şehid olsun

(Kabaklı, 1978, s. 114).

İstanbul halkına Boğaz'ın yalılarında bakmayan Âkif, halkın acılarını izlemiş ve bu acıları hissettiği andan itibaren onlara önem vermiştir. Türk edebiyatının gerçekçiliğini, kalbindeki acıyı, vatan ve millet sevgisini şiirine yansıtmıştır. Vatanını benimseyen, dürüst ve hakikati bu kadar güzel bir şekilde aktaran başka bir şair gelmemiştir. Mehmet Âkif çalışkanlığı ile bilinir. Zahmetsiz kazançtan imtina eder. Sanatın yüzde doksanının alın teri olduğuna inanır. İnsanlığa fayda sağlayan tüm büyükleri sever, din, mezhep ve soy farkı gözetmezdi (Kabaklı, 1978, s. 115).

Mehmet Âkif cehalete tahammül edemez, usulüne uygun olarak münakaşa eder, milleti ve vatanı endişe içine çekenleri eleştirirdi. İnsanların çoğundan daha fazla acı yaşamasına rağmen onun için en çetin şey kaleminden çıkan eserdir. Sorunlarından ve halinden asla şikâyetetmezdi. Milleti için umut ve azim dolu bir şairdir. Mehmet Âkif, asaleti ve Türk İslam ahlak değerlerini kendisinde birleştiren bir üstat timsalidir (Kabaklı, 1978, s. 116).

2.1.4.Mehmet Âkif'in Fikirleri

Mehmet Âkif sanatı anlamakla ilgilenirdi. Tüm şiirlerinde güçlü bir dille fikre ve vatana büyük ehemmiyet verirdi. Şiirlerinde vatanî coşkuyu ele alırdı. Temel felsefesi milliyetçilik olarak kabul gören eşsiz şiirler kalem alırdı. Gayret, çaba ve umut kelimeleri onun işiydi. Tembellik, kayıtsızlık ve kötümserlik uzak durduğu ve sevmediği kavramlardır. Çalışmanın ümmet fikrinin temeli olduğuna inanırdı. Ümmette meydana gelen olaylar işin diğer tarafıydı. Mehmet Âkif az gelişmişliğin düşmanıdır. Medeniyetin zıddına hareket etmez ancak milleti için uygun bir medeniyete sahip olmak ister. Bu sebeple milletin erdemli olması gerektiğini, her şeyden önce yolsuzluk, cehalet, güvensizlikten kurtuluş talep etmesi gerektiğini ifade eder. Çünkü bunların aksi durumu Türkiye'deki İslam ahlakına uymazdı. Şaire göre insanlar bedene benzetilir. Aydınlarsa vatanın beynidirler (Kabaklı, 1978, s. 116-119).

2.1.5. Mehmet Âkif'in Üslubu

Üslup edebi metnin içeriğini tamamlayan noktalardan biridir. Mehmet Âkif birikimli ve yoğun bir üsluba sahiptir. Olayı, fikri ve tutkuyu, şişirme yapmaksızın cazip bir üslupla vurgulamıştır. Fazlalıklardan arınmış, manası derin milli kelimeler

barındırırdı. Halkın diliyle halka seslenen bir üslupla yazardı. Safahat kitabını Türkçe sade bir dille yayımlar. Okuyucunun dikkatini çekmek için kitaptaki tüm ifadelerinde anlaşılır bir üslup kullanır. Konuşmanın doğasının düzyazıda dahi temel bir hilesi olduğunu bildiği için zihninde doğal ve gerçekçi bir resim ortaya koyar. Mehmet Âkif herhangi bir zorluk yaşamaksızın tıpkı bir profesyonel gibi kolayca ifadelerini resmeder. İnsanların seviyelerine göre konuşur. Bu sadelikte zengin söz ve kelimeleri kınar. Halkın dilinde kelimelerin bulmacaya haline gelmemesi ve sadelik için çoğunlukla istiarenden kaçınır. Şiirde şekil kavramına da ehemmiyet verir (Kabaklı, 1978, s. 130).

2.1.6.Mehmet Âkif'in Millî Mücadelesi

Mehmet Âkif milli mücadeleye iştirak eder. Dönemin önemli rol oynayan şairlerden biridir. İslam ümmetinin kurtarılmasına katkıda bulunmak ister. İçinde yaşamış olduklarını sefaletten kurtulmak için, ahlaki sonuçlar elde etmeyi amaçladığı gerçekçi tablolar tasvir ederek milli mücadeleyi destekleyecek şiirler kaleme alır. Sanatın özü hayatın gerçeklerinden oluşur. Bu sanatı aşağıdaki satırlarla tanımlar:

Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek!"

(Ekinci, 2007, s. 9).

Âkif ve arkadaşları halka umut ve inanç aşılayıp cesaretlendirirler. Mücadele ruhunu verirler. Ayrıca Müslümanların özgür ve koşulsuz şekilde bağımsız olmaları gerektiğini ifade ederler. Bunun gerçekleşmesi mümkün değilse bile başarımları gereklidir ve milli mücadeleyi başarmak için bu bir hedeftir (Kantar, 1992, s. 442).

Millî mücadeleyi desteklemek için Balıkesir'deki Zağanos Paşa Camii'nde bir vaaz verir. Vaazın bir kısmı şu şekildedir:

Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da,
Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!
Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkâk;
Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: Da'vâ-yı istihkâk.
Desen bin kerre "İnsânım!" kanan kim? Hem niçin kansın?
Hayır, hürriyyetin, hakkın masûn oldukça insansın.

Bu hürriyyet, bu hak bizden bugün âheng-i sa'y ister:
Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter

(Kanar, 1992, s. 442).

Bu hutbede toplumsal birlik ve beraberliğe teşvik eder. Aksi halde İslam'ın birlik ve beraberliği gerçekleşmeyeceğini ifade eder. Vaaz aynı zamanda hürriyet için bir vasıttır. İnsanların yaşadıkları harekete geçme isteksizliklerin ve umutsuzlukların sebeplerini izah edip umutsuzluğa kapılanların ve ümidini kaybedenlerin Allah'ın lanetine gark olacaklarını söyler. Milli mücadelenin bir kimsenin fayda veya menfaati için değil vatanın savunması olduğunu ifade eder. Herkes en ufak söz ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini söyler. Çünkü hedef tek ve mutlak olarak vatanın müdafaasıdır. Düşman kapıdadır ve ülkeyi yok etmek istemektedirler. Allah'ın ismini yüceltmek için herkesi müdafaaya çağırır. Vatanın bağımsızlığını ve saadetini temenni eder. Camideki hutbesinin ardından halka vatan sevgisini aşılar. Bu hutbeyi halkı milli mücadele konusunda cesaretlendirip motive etmek için vermiştir. Balıkesir, Ankara, Burdur, Konya, Kastamonu ve Eskişehir gibi çeşitli illeri halkı vatan müdafaasına teşvik etmek için ziyaret eder. Bu meseleyi anlatmak ve vatan müdafaası için motive vermek adına başka illeri de dolaşır(Öztürk,Emin ve Gürbüz, 2014, s. 568-569).

2.1.7.Mehmet Âkif'in Dini Görüşü

Mehmet Âkif'in en önemli özelliklerinden biri İslam'a verdiği ehemmiyettir. İslam'a teşvik eder ve bu sebeple günden güne unutulmaz bir şahsiyet haline gelir. Halis bir Müslümandır. Çocukluk yıllarından itibaren iyi bir dini eğitim almış ve bu eğitiminin izlerini hayatı boyunca taşımıştır. Bu eğitim bilhassa Müslümanları hürriyetini ellerinden almak isteyen düşmanları karşısında milli müdafaası süresince beraberindedir (Vakkasoğlu, 2007, s. 26).

Babasından etkilenmiştir. İlk dini ihtisasını da bir hoca olan babasından alır. Bu nedenle Arapça çalışır. Çocukluğunda sık sık Fatih Camii'ne gider, orada Arapça ve Farsça dersleri alır. Bu sebeple Fatih Camii'ni unutmayan Âkif, "Fatih Camii" isimli bir şiir yazmıştır. Almış olduğu özel eğitimin sonucunda dini tutum sergiler. Bu tutum hayatına ve edebiyatına tesir eder. O asırda yaygın olan edebî yönleri de derler. Yaşadığı asırdaki genç kuşakta iki cephe vardır. Bunlardan biri Türk edebiyatında

yenilik yapmak için Doğu kültürünün etkisinden kurtulup Batı edebiyatının kuruluşunu tercih edenlerdir (Vakkasoğlu, 2007, s. 27).

İkinci grup ise Muallim Nâci'yi takip edip edebiyat türünde değerli eserler olduklarını iddia ettikleri eserleri, yeni başlayanlar için Arapça edebiyat çevirileri yaparlar. Mehmet Âkif yeni kuşağın bakış açısıyla aynı fikirde değildir. Edebiyatı mahkûm ettiklerini düşünür. Mehmet Âkif, ailesi ve yaşamış olduğu çevrenin de etkisiyle her zaman dinine ve aslına uygun bir bakış açısına sahiptir (Vakkasoğlu, 2007, s. 28).

Mehmet Âkif Ersoy için Kur'an-ı Kerim okumak ve dinlemek bir zevktir. Tüm vaktini ve ömrünün son yıllarını Kur'an'ı okuyarak geçirir. Kalbini Kur'an'a verir ve onu anlamaya çalışır. Edebî hayatında dinine sarılır. İlk şiiri bilinçli din eğitimi ve ibadet hakkında olan "*Kur'an'ın Cazibesi*" isimli şiiridir. Mehmet Âkif dindar bir şairdir. Dini konulara ağırlık vermesinin başka bir sebebi yoktur. Dininin doğruluğuna inanır ve çocukluğundan vefatına kadar bu fikirde sabit kalır. "*Kur'an'a Hitap*" şiirinden bir kısım şu şekildedir (Vakkasoğlu, 2007, s. 26-30):

Ey nüsha-i camı ehl-i dinin!
Ey nasih-i sanı münkirinin!
Ey meş'ai-i hikmet-i İlahi!
Ey mecma'-ı feyz-i bi-tenahı!
Takdir-i meziyyetinde eftar
Heyhat eder mi kudret izhar?
Sen cilvegeh-i cemal-i Hak'sın,
Ayine-i Hak desem ehaksın.
Tenzil-i celil-i kibriyasm,
Burhan-ı celalet-i Huda'sın.
Feyz aldı cihan senin yüzünden,
Bir barika-i kemalsin sen,
Bir barika kim bekaaya mazhar,
Her lem'ası ta zaman-ı mahşer,
Bir şu'le-i intifa-masunsun,
Her an bu şerefle ru-nümunsun.
Ettin bizi feyz-i Hak'tan agah,

Ey nur-i mübin tebarek-allah!
Mahluk değil kelam-ı Hak'sın,
Ali-i sunuf-i ma-halaksın

(Düzdağ, 2007, s. 521).

2.1.8.Mehmet Âkif Ersoy'un Eserleri

2.1.8.1.Şiirleri

2.1.8.1.1. Safahat Haricindeki Şiirleri

Mehmet Âkif 1891-1893 yıllarının sonrasında Halkalı Baytar Mektebi'nde okuduğu sırada şiirlerini dergilere göndermeye başlar. 1908'den sonra Mehmet Âkif itibar sahibi bir şair olarak kabul görür. Manzume eserleri ne olursa olsun arkadaşlarına gönderir. Manzumeleri şiir sevenlere ve şiire ilgi duyanlara söyler. Mehmet Âkif yazmış olduğu fakat beğenmediği şiirlerini ortadan kaldırmıştır (Düzdağ, 2006, s. 35). Safahat'ın dışındaki şiirlerden biri:

Yılmam ölümden, yaradan, askerim;
Orduma, “Gâzî” dedi Peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın!
Âmin! desin hep birden yiğitler,
“Allâhu ekber!” gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!
Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman.
Putları Allah tanıyanlar, aman,
Mescidimin boynuna çan asmasın.
Âmin! desin hep birden yiğitler,
“Allâhu ekber!” gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu Ekber!

(Düzdağ, 2007, s. 567).

2.1.8.1.2.Safahat

Büyük üstat Mehmet Âkif asrın sorunlarını idrak etmiş ve ilk kitabı olan Safahat'ı yazmaya başlamıştır. Safahat kendisinin seçmiş olduğu şiir derlemelerinden oluşmaktadır. Okuyucuya seçkin bir biçim sunması Safahat'ı görülmesi gereken mükemmel bir sanat eseri kılmaktadır. Safahat 7 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümün dışında tüm bölümler farklı isimlerle neşredilmiştir. İlk kitap seçkin bir şiir olan Safahat ismiyle müsemmadır (Orhan, 1989, s. 47).

Safahat kelimesi, “*dönemler*”, “*çağlar*”, “*devirler*”, “*manzaralar*” ve “*perspektifler*” anlamlarına gelmektedir. İstiklal Marşı'nın Türk milletine ait olduğunu belirtip Safahat'a koymamıştır. Safahat'ı oluşturan 7 kitaptaki konu ve şiirler hakkındaki bilgiler aşağıdadır (Düzdağ, 2006, s. 37).

Birinci Kitap (Safahat): Bu kitaptaki şiirler 1908-1911 yılları arasında yazılmıştır. Ama eserdeki 44 şiirin bir kısmı 1908 yılından önce yazılmıştır. Bu şiirlerde beşeri ve sosyolojik sorunlardan bahsedilmiş, okuyucunun bu sorunlar üzerine düşünmesi, bunlar hakkında değişik duygulara tabi olunması ve bir nevi bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik yollara başvurması amaçlanmıştır. Hastalık yoksulluk gibi olumsuzluklarla birlikte iyilik yardımlaşma gibi olumlu normlara da değinilmiştir. Cehalet ve dikdatör yönetim gibi kötü durumlar taraflı bir anlatımla betimlenip bu unsurlara okuyucunun nefreti kazandırılmıştır. Bu nefretten nasibini alan kahvehane, meyhane gibi sözde masum mekanlar da taraflı betimlemenin kurbanı olmuştur. Bunun yanı sıra cami ve ibadet, iman gibi dini unsurlar güçlendirilmiş; ilahi dünyaya karşı hayret duyulduğu dile getirilmiştir (Düzdağ, 1997, s. 156). Aşağıdaki şiir Safahat'ın birinci kitabındandır:

Sa'dî diyor ki: “Bir gece biz kârbân ile
Âheste-seyr iken yolumuz düştü bir çöle.
Sür'atle tayy için o beyâbân-i vahşeti,
Hep yolcular fedâ ederek istirâhati,
Gitmekteledî. Bir aralık bende meşye tâb
Hiç kalmamış ki düşmüşüm artık zebûn-i hâb
Âvâre bir piyâdeyi bekler mi kâfile?
Nâçâr şedd-i rahl edecek tâ be-merhale .

Durmuş, diyordu, bir de uyandım ki, sârban :
“Kalk ey zavallı yolcu, uzaklaştı kârban!
Uykum benim de yok değil amma bu deşt-zâr ,
Ârâmghâh olur mu ki bin türlü korku var?
Ser-menzil-i merâma varır durmayıp giden;
Yoktur necât ümîdi bu çöller geçilmeden
Heyhat, yolda böyle düşen uyku derdine,
Hep yolcular gider de kalır kendi kendine!»

(Düzdağ, 2007, s. 23).

İkinci Kitap (Süleymaniye Kürsüsünde): Eser, 1912 yılının ocak ve ağustos ayları arasında dergide yayınlanmıştır. gelen hürriyetin sanıldığı üzere vatan adına bir çıkış kapısı olamayacağını farkına varılmıştır. sebep olarak bu kavramın yanlış anlaşıldığı ve doğrulanması için uygun ortam şartlarının sağlanmadığı saptırılmıştır. bu durumda büyük etken olan aydınlar tamamen avrupa izinden gitmeyi arzularken halk bütün yeniliklere karşı çıkmaktadır. aydınlar yanlış din anlayışı ile din unsurunu ortadan kaldırmaya çabalarken halk gerçek olmayan söylentilere inanıp dinin aslını terk etmiştir. Mehmet Âkif bu durumun toplumda uyandırdığı tüm düşünceleri yakın bir dostu olan Abdürreşid İbrahim efendinin sarf ettiği tümcelerle Süleymaniye Camii’nde verilmiş bir vaaz şeklinde yazıya aktarmıştır. bu nedendendir ki Mehmet Âkif yazısında Süleymaniye Camisi’ndeki kubbe ve minarelerin betimlemelerine yer vermiştir (Düzdağ, 1997, s.157). Söylediği gibi:

Bana siz âlem-i islâmı sorun söyleyeyim
Çünkü, hiçbir yeri yok gezmediğim, görmediğim

(Yerguz, 1997, s. 85).

Üçüncü Kitap (Hakkın Sesleri): Mehmet Âkif bu kitabı oluşturan 10 şiiri 1913 yılının ocak ve haziran ayları arasında yayınlamıştır. Mehmet Âkif bu dönemde azaptan delirmiş gibidir. “yine hicran ile çılgınlığım üzerimde bugün.” demiş Mehmet Âkif bu beter vaziyetini okuyucuya aktarabilmek amacıyla. Ama bütün bu kötülüklerin kaynağının bilgisizlik ve tembellik olduğunu görmüş ve eski durgun hallerine geri dönmüştür. kitaptaki on şiirden sekizi ayettir. bir tanesi ise bir hadisten etkilenilerek yazılmıştır. en sondaki de peygambere yardım için seslenilmiş dramatik bir şiirdir(Düzdağ, 1997, s. 158). Üçüncü kitabından bir şiir:

Geçenler varsa İslam'ın şu çiğnenmiş diyarından;
Şu yüz binlerce yurdun kanlı, zairsiz mezanndan;
Yürekler parçalar bir nevha dinler reh-güzanndan.
Bu matem, kim bilir, kaç münkesir kalbin gubanndan
Huruş etmekte, son ümmlidinin son inkisarından?
Evet, son inkisanndan ki yoktur cebrin imkanı:
Batıp gitmiş nazarlar beklemekten fecr-i nazanı!
Nasıl, ey yolcu, bin la'net gelip ezmez ki vicdanı;
Dudaklar, çak çak olmuş, içerken zelr-i hüsranı,
Uzaktan baktı -koşmak nerde!- milyonlarca yaranı!
Bu ıssız aşıyanlar bir zaman candan muazzezdi;
Bu damlar böyle baykuş seslerinden çın çın ötmezdi;
Şu kurbağlar seken vadide, ceylanlar koşup gezdi;
Şu coşmuş, ağlayan ırmak ne handan gölgeler sezdi;
Bütün maziye bir tufan, fakat, hep boğdu, hep ezdi!

(Düzdağ, 2007, s. 186).

Dördüncü Kitap (Fatih Kürsüsünde): Eser, haziran 1913- temmuz 1914 tarihleri arasında. "İki Arkadaş Fâtih Yolunda" ve "Vaiz Kürsüde" başlıklı iki bölümden meydana gelir. Mehmet Âkif bu kitapta gazetecilerin ve basın eğilimlerini ve basın edebiyatı hakkında yazmıştır. Bunun yanı sıra caminin gücü, metaneti ve önemi hakkında da bilgi vermiştir. Hutbe verdiği yeni nesillerin bozuluşu ve bilimin İstanbul'a nasıl getirileceği hakkında konuşmuştur.

Bu konular kitabın ilk bölümünü oluşturmaktadır. Kitabın ikinci bölümü ise astrolojinin sembolü olarak sonsuzluk eserlerinin gelişimi hakkında bilgi içerir. Bu da durmaksızın doğaya olan hayranlık olarak nitelendirilir. Bu durum ailenin ve eğitimin önemi, öğretmen nitelikleri ve öğrencilerin toplumda karşılaştıkları hayal kırıklıkları anlamına gelmektedir. Tembellik ve kayıtsızlıktan bahsedildiği için Doğu'daki

sefaletten ve gerçekleşen savaşlardan da bahsetmiştir. Safahat'ın dördüncü kitabını sert bir üslupla sonlandırmıştır(Yerguz, 1997, s. 86-87). Dördüncü kitabından bir şiir:

Tutun da «zerre»lerinden, çıkın «sehabiyye»
Denen yığın yığın eşbah-i asümaniye;
Hülasa, alem-i imkanı devredin; o zaman
Şühuda bağlı bir imanla hükmeder vicdan:
Ki hilkatın ne kadar şekli varsa: Ulvisi,
Keslfi, müdriki, uzvisi, gayr-ı uzvisi,
Kemal-i şevk ile malıkumu aynı kanunun...
Bütün şu'un-i avalim tecelliyatı onun.
Nedir ki etmededir fitratın bu kanunu,
Fezayı, gökleri, deryayı, deşti, hamunu,
-Adımlarında zekadan seri" olup hatta
Esiri kaplayacak füşhatiyle istila?
Evet, soruldu mu idrake ansızın bu sual,
Lisfui-ı hali şu düsturu haykırır derhal:
«Bekayı hak tanıyan, sa'yi bir vazife bilir;
Çalış çalış ki beka sa'y olursa hakkedilir.»

(Düzdağ, 2007, s. 226).

Beşinci Kitap (Hatıralar): Balkan savaşından hemen sonra yapılan 1. dünya savaşının getirdiği kötülükler Mehmet Âkif'in psikolojisini, geçirdiği o kederli dönemdeki hislerine evrilmeyi başarır. bu vaziyet Mehmet Âkif'in bu dönemde yazdığı şiirlerine de yansır ve bir bakıma başladığı yere geri dönerek durgun hallerinden sıyrılıp yeniden ızdırap içerisinde kıvranmaya başlar.

1913 yılının temmuz ayı ile 1916 yılının şubat ayı arasında yazdığı bu şiirler kitabın başında bulunup yedi adettir. kitabın sekizinci şiiri olan “el-uksur'da” 126 dizeden oluşmaktadır. şiire de adını veren mısırdağı el-uksur (luksor) yıkıntıları,

Mehmet Âkif'i 1914 yılında yaptığı mısır gezisinde etkilemiştir. Çevreyi betimleyen şair karşılaştığı yabancı kökenli bir tüccar topluluğundan yola çıkarak yaptığı bir çağrışım ile yine islam dünyasının konuları üzerinde durur. kitabın büyük bir kısmını oluşturan ve toplam 698 dizelik "berlin hatıraları", Mehmet Âkifin 1914-1915 yıllarında yapmış olduğu berlin seyahatinde edindiği gözlem ve düşüncelerini aktardığı önemli bir şiiirdir (Düzdağ, 1997, s. 160). Beşinci kitabından bir şiiir:

Ne İrfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır;

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfı Yezdan'ın...

Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen, ne vicdanın.

Hayat artık behimidir... Hayır ondan da alçaktır:

Ya hayvan bağıdır fitratla, insan hürri-i mutlaktır.

Behaim çıkmaz amma hilkatın sabit hududundan,

Beşer hala habersiz böyle bir kaydın vücudundan!

Meğer kalbinde Mevla'dan tehaşi hissi yer tutsun...

o yer tutmazsa hiç ma'nası yoktur kayd-ı namusun.

Hem efradın, hem akvamın bu histir, varsa, vicdanı;

Onun ta'tili: İnsaniyyetin tevki'-i hüsrânı!

Budur hilkate cari en büyük kanunu Hallak'ın:

O yüzden başlar izmihlali milletlerde ahlakın.

(Düzdağ, 2007, s. 284).

Altıncı Kitap (Asım): Mehmet Âkif'in üzerinde en fazla çalıştığı eser olan 2292 mısradan oluşan "Asım" kitabı için Süleyman Nazif "bir şiiir mucizesi" demiştir. Daha önceki şiiirlerinde Âkif, tek tek sıraladığı fikir, his ve heyecanları bu eserinde de güzel bir dil ve kusursuz bir ifade ile şiiirleştirmiştir. Eserin 1086 mısralık kısmı SR'da yayınlanmasının yanı sıra 1206 mısrası 1924 yılında basılan kitapta yer almıştır. Şiiirin

ilk parçası çıktıktan sonra 18 Eylül 1919 - 9 Aralık 1919 tarihleri arasında 9 parça, Kasım ve Aralık 1920 tarihlerinde 3 parça, Ağustos 1922'de bir parça, Temmuz ve Ağustos 1924'te de üç parça yayınlanmış olup, dergide 17 manzume parçası yer almıştır. Mehmet Âkif 1924 baskısına kıyasla 1928 baskısında yüz on civarında düzeltmelerde bulunmuştur (Düzdağ, 1997, s. 163).

Yedinci Kitap (Gölgeler): 1933 yılında Kahire'de basılan Gölgeleer adlı eseri oluşturan kırk bir şiir bulunmaktadır. 1918-1919 yıllarında on tanesi, Ankara'da olmak üzere 1921-1922 yıllarında üç tanesi, 1924'te bir ve 1925'te iki tanesi yayımlandıktan sonra kitaba eklenmiştir. Kitaba eklenmeyen yirmi beş şiirin bir kısmı kayıtlarında yazıldıkları tarihleri bulundurmamakla beraber daha önce bir yayınının bulunmasında dergi veya gazeteler göz önüne alındığında kesin bir tesbitte bulunulmamıştır. Kitaptaki ilk şiirler "Halkın Sesleri" ile benzerlik gösterir. Ankara'da çıkan üç şiir "Süleyman Nazif'e", "Bülbül" ve "Leyla"dır. Geri kalan şiirler ise Mısır'da yazılmıştır. Âkifin en kuvvetli şiirlerinden olan "Firavun İle Yüz Yüze" 216 mısralık bir şiirdir. Birinci Sahaftaki "Tevhid", "Ezanlar", "İstiğrak" adlı şiirlerinde olduğu gibi ön plana çıkan manevi, tasavvuf iç dünyası ve gönül âlemi, "Gece", "Hicran" ve "Secde" şiirlerinde de hissedilmiştir. (Düzdağ, 1997, s. 166). Yedinci kitaptan bir şiir:

Beş yüz sene bekler mi? Nasıl bekleyeceksin?

Rûhun da asırlarca bu hüsrâmı mı çeksin?

Karşımda duran dehşet-i -gûyâ- edip îmâ,

“Hüsrân” deyiverdim, hani, birdenbire, amma,

Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulümâtın,

Teşrihine kâmûsu yetişmez kelimâtın !

Kaç yüz senedir bekliyoruz, doğmadı ferdâ;

Artık yetişir çaktığımız leyle-i yeldâ.

Bir nefha-i rahmet de mi esmez? diye, sînem;

Yandıkça, semâdan boşanıp durdu cehennem!

Lâkin, bu alev selleri artık dinedecektir;

Artık bize nâr inmeyecek, nûr inecektir.

Ey, tek karagün dostu, bu hicran-zede yurdun!

Sen milletin âlâmını dünyâya duyurdun,

En korkulu günlerde o müdhiş kalemle.... ..

(Düzdağ, 2007, s. 454).

2.1.8.2. Nesir Yazılar

a. Tefsirler

Mehmet Âkif elli yedi adet tefsir kaleme almıştır. Bu tefsirlerde ümmetin ve milletin günlük meselelerini çözmeye çalışmış, ayet ve hadislerden alıntılar yaparak yoksul insanlara kılavuzluk etmiştir. Bu yazılar diğer ilmî tefsirler gibi değildir. Asrın meseleleri ele alınmıştır(Düzdağ, 2006, s. 48).

b. Vaazlar

Mehmet Âkif Ersoy'a ait dokuz tane vaaz bulunmaktadır. Bu vaazlarından birini "*Dînî Vaazlar*" isimli kitabında yayımlamıştır. Geriye kalan sekiz vaazdan üçünü İstanbul'da Süleymaniye, Bayezid ve Fatih gibi büyük camilerde Balkan harbi esnasında hutbe olarak okumuştur. Bir vaazı da Balıkesir'de Zağanos Paşa Camii'nde olmuştur. Geriye kalan üç vaaz Kastamonu'da bulunan Nasrullah Camii'nde okunmuştur. Bu vaazlar her bakımdan mühim vaazlardır(Düzdağ, 2006, s. 48).

c. Makaleler

Çeşitli edebî, fikî ve sosyal konular çevresinde elli makalesi bulunmaktadır. Bunlardan on yedisi "*Hasbihal*" ismiyle yayımlanır. On bir tanesi "*Edebi Bahisler*", dördü "*Eski Hatıralar*", ikisi "*Letâif-i Arab*" on beşi ise farklı isimlerle yayımlanmıştır. Bu makaleleri samimi ve halis bir dille yazmıştır(Düzdağ, 2006, s. 48).

d. Tercümelere:

Mehmet Âkif iyi derece dil bilmesi ile meşhurdur. 1908'den sonra 55 farklı tercüme hazırlar ve tümünü bir dergide yayımlar. Tercümelere kitap şeklinde yayımlandı:

1- Müslüman Kadını

2- Hanoto'nun Hücumuna Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdafaası

3- İslamlaşmak

4- Anglikan Kilisesine Cevap

5- İçkinin Zararları İçkinin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler(Düzdağ, 2006, s. 49).

e. **Mektuplar**

Yaklaşık 50 mektubu yayımlanır. Yüzlerce insana yazılan bu mektuplardan bazıları tam bazıları eksik şekilde ulaşır. Tüm bu mektupların bir araya getirilmesi, Mehmet Âkif'in fikirlerinin, duygularının ve hayatının hakkında günümüze büyük fayda sağlayacağından şüphe yoktur (Düzdağ, 2006, s.49).

2.2. Almutanbî'nin

2.2.1. Almutanbî'nin Hayatı

Tam ismi Ahmed b. Abdu'l-Hüseyn b. Abdi's-samed el-Cu'fi el-Kûfi'dir. Babası aslen Cu'fi kabilesine mensuptur. Annesi Hemedanlıdır. Irak'ın Kûfe şehrinin Kinde mahallesinde miladi 915'te dünyaya gelmiştir. Zamanın ve mekânın ötesinde yer edinen Almutanbî, en ünlü Arap şairlerinden biridir. Fatık b. Ebî Cehl el-Esedî'nin halasının oğlunu hicvettiği bir şiiri sebebiyle el-Esedî tarafından miladi 965 yılında öldürülmüştür. Seçkin bir şahsiyettir. Akıllı ve zekidir. Edebiyatla ilgilenir. Yolculukları sırasında birçok bilgi edinir. Zamanının Nâbiga'sıdır. Yaşadığı asırda eşsizdir. Almutanbî zamanın sultanları ve diğer önemli şahsiyetler hakkında hicv, medh ve mersiyeler kaleme alır. Şairler onun şiirlerini okumakla yetinmezler ve Arap edebiyatı alimleri şiirlerini şerh ve tahlile koyarlar. Almutanbî'nin şiirleri her yerde, bedevî ve hadarîlerin dilindedir (Salim, 1900, s.5).

وما الدهرُ إلا من رِوَاةِ قصائدي إذا قلتُ شعراً أصبح الدهرُ مُنشداً

Zaman benim kasidelerimin ravisidir. Eğer bir şiir söylersem zaman benim münşidim olur.

فسار به من لا يسير مُشمراً وغنى به من لا يغني مُغرّداً

Yürüyemeyenler benim kasidelerimle yürüdü, konuşamayanlar bülbül gibi şakadı

(Salim, 1900, s.5).

Almutanbî yoksul bir aileden geliyordu. Babası Kûfe'de su satıcısıdır. Almutanbî isminin verilmesine dair birçok rivayet vardır. Bir rivayete göre çatışmalar, fitneler ve farklı siyasi çağrılarla bilinen bir dönemde hapsedilmesi sebebiyle bu isim

verilmiştir. Diğer bir rivayete göre nübüvvet iddiasıyla Şam'a gitmiş ve kendisini bir peygamber olarak tanıtmıştır.

Bir süre hapsedildikten sonra serbest bırakılmıştır. Almutanbî lakabı bazı şiir beyitlerinin azameti ve büyüklüğü sebebiyle verildiği rivayetler arasındadır (el-Kiyâlî, 1949, s. 18).

Çocukluğunu Kûfe'de geçirir. Ardından fasih Arapça konuşan bedevilerin arasına Suriye çöllerine gider. Döndükten sonra çokça kitap okur. On dört yaşındayken annesi ile beraber Bağdat'a gider. Edebî ortamları tanır. Bazı dil ve edebiyat halkalarına iştirak eder. Şiir icra etmeye başlar ve devlet adamlarına methiye yazar. Daha sonra Şam ovasına gider. Oradaki topluluklar ve emirlerle tanışır. Emirler ve ileri gelenler için methiyeler dizer. Almutanbî'ye şükranlarını sunarlar. Sonrasında Almutanbî Halep Emiri Ali b. Ebî'l Heycâ el-Hamdânî'nin en iyi şairlerinden biri olur. Ölümsüzleşen en güzel kasideleriyle ona methiyeler yazar (el- Akbari, 2008, s. 1).

Halep Emiri'ne yakınlığı sebebiyle Almutanbî'nin çevresinde çok sayıda kıskanç insan vardır. Emir ondan ayrılincaya kadar entrikalarını sürdürdüler. Al- Almutanbî, Halep Emiri'ni ölümsüzleştiren güzel kasideler gibi emirin yanında kalmayı sürdürmez. Bu halis şiirler çağlar boyunca bakî kalır. Almutanbî kasideleri, diğer şairlerin kasidelerinin üstündedir. Onları mağlup eder. Onların sözlerine kulak asmaz. Her zaman Seyfü'd-Devle için kaside yazar. Bunlardan biri:

فَأَنْتَ الَّذِي صَيَّرْتَهُمْ لِي حُسْدًا أَزِلُ حَسَدَ الْحُسَادِ عَنِّي بِكَيْبَتِهِمْ

Haset edenleri benden uzak et ve kaldır. Senin yüzünden bana haset ettiler.

إِذَا شَدَّ زَنْدِي حُسْنَ رَأْيِكَ فِيهِمْ صَرَبْتُ بِسَيْفٍ يَقْطَعُ الْهَامَ مُغَمِّدًا

Senin onlarla ilgili iyi görüşün benim kolumu güçlendiriyorsa, kılıç kınındayken kelleleri vurabilirim

(el-Desûkî, 2004, s. 31).

Halep Emiri Seyfü'd-Devle'nin yanından ayrıldıktan sonra Halep Emiri'ne son kez bir kaside yazar. En meşhur kasidelerinden biri olarak bilinmektedir. Şöyle der:

وَاحِرًا قَلْبَاهُ مِمَّنْ قَلْبُهُ شَيْمٌ وَمَنْ بِجِسْمِي وَحَالِي عِنْدَهُ سَقَمٌ

Onun kalplerinin en sıcakı diğer kalpten daha sıcaktır. Benim bedenimi ve halimi hastalık olarak görüyor.

مَالِي أَكْتَمُ حُبًّا قَدْ بَرَى جَسَدِي وَتَدَّعِي حُبَّ سَيْفِ الدَّوْلَةِ الْأُمِّ

Bedenimini çürüten sevgiyi neden gizliyorum, İnsanlar Seyfü 'd-Devle 'yi sevdikleri iddia ederlerken.

إِنْ كَانَ يَجْمَعُنَا حُبٌّ لِعُزَّتِهِ فَأَلَيْتُ أَنَا بِقَدْرِ الْحُبِّ تَقْتَسِمُ

Eğer bizler mükafatların sevgisiyle bir araya geliyorsak, Keşke sevgimizin ölçüsü kadar pay alsak.

قَدْ زُرْتُهُ وَسُيُوفُ الْهِنْدِ مُغَمَّدَةٌ وَقَدْ نَظَرْتُ إِلَيْهِ وَالسُّيُوفُ دُمٌ

Ben onu Hint kılıcı kınıdayken ziyaret ettim. Kılıcından kan damlarken onu gördüm.

فَكَانَ أَحْسَنَ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمْ وَكَانَ أَحْسَنَ مَا فِي الْأَحْسَنِ الشَّيْمِ

Allah 'ın yarattıklarının en hayırlısıydı. Ahlaken iyilerin en iyisiydi

(el-Desûkî, 2004, s. 33).

Almutanbî Seyfü 'd-Devle'nin yanından ayrıldıktan sonra önce Şam'a, ardından Filistin'e, sonrasında da Mısır'a gider. Mısır Emiri'nin davetinden sonra ona ikramda bulunur ve emirden kendisine Mısır'da bir valiliğin verilmesini talep eder. Bu talebi reddedilir. Umutsuzluğa düşen Ebu't-Tayyîb Mısır'dan ayrılıp Hicaz'a gider. Daha sonra doğduğu topraklar olan anavatanı Kûfe'ye döner. Kûfe -Bağdat arasında gider gelir ve burada birçok olayla karşılaşır (el- Akbari, 2008, s. 2).

Almutanbî geçimini şöhretiyle sağlar. Ondan öncesinde ve sonrasında kendisi kadar kazanç sağlayan bir Arap şair daha gelmez. Ölünceye dek kazancını sürdürür. Almutanbî'nin Arap şiir tarihinde önemi yaratıcı çalışmalarının kısıtlama olmaksızın özgürce ifade edebilmesi ve süslü kelimelerinden kaynaklanmaktadır (el-Siyâd, 2011, s. 13).

Almutanbî birçok güzel kaside kaleme almıştır ancak hiçbiri bu kasidesi gibi olmamıştır. İçinden geçen umutların ve acıların samimi ve zorlu bir tasvirini yapmıştır. Şöyle demiştir:

لَيْسَ التَّعَلُّلُ بِالْأَمَالِ مِنْ أَرَبِي وَلَا الْقَنَاعَةُ بِالْإِقْلَالِ مِنْ شَيْمِي

Ne ümitlerle yetinmek gayem, ne de yoksulluğu kanaat etmek huyumdur.

وَلَا أَظُنُّ بِنَاتِ الدَّهْرِ تَتْرُكُنِي حَتَّى تُسَدَّ عَلَيْهَا طُرُقَهَا هَمَمِي

Zamanın kızlarının beni terk edeceğini zannetmiyorum. Benim himmetlerimle yolları kesilinceye kadar.

سَيَصْحَبُ النَّصْلُ مِنِّي مِثْلَ مَضْرِبِهِ وَيَنْجَلِي خَبْرِي عَنِ صِمَّةِ الصِّمَمِ

Kılıcın vuruşu gibi kılıç benimle arkadaş olacak, Benim haberim sağırlara dahi ulaşacak.

لَقَدْ تَصَبَّرْتُ حَتَّى لَاتَ مُصْطَبِرٌ فَالآنَ أَقِحُّ حَتَّى لَاتَ مُقْتَحِمٌ

Sabrim tükeninceye dek sabrettim. Şimdi mü

cadele vakti geldi.

لَأَتْرُكَنَّ وُجُوهُ الخَيْلِ سَاهِمَةً وَالحَرْبُ أَقَوْمٌ مِنْ سَاقٍ عَلَى قَدَمٍ

Savaş ayaklarının üstünde olduğunda, atları savaştan alıkoyma.

بِكُلِّ مُنْصَلِتٍ مَا زَالَ مُنْتَظِرٌ يَحْتَى أَدَلْتُ لَهُ مِنْ دَوْلَةِ الخَدَمِ

Köleler devletin başına geçinceye kadar, her isyan eden beni bekliyordu.

تُنْسَى البِلَادَ بُرُوقَ الجَرِّ بَارِقَتِي وَتَكْتَفِي بِالدَّمِ الجَارِي عَنِ الدِّيمِ

Kılıçtan akan kanlar yağmur için yeterli geliyordu. İnsanlar benim kılıcımın ışığını görünce yıldırımını unutuyorlar.

رِدِي حِيَاضَ الرَّدَى يَا نَفْسُ وَإِتْرِكِي حِيَاضَ خَوْفِ الرَّدَى لِلشَّاءِ وَالنِّعَمِ

Korkunç yerleri koyunlara ve hayvanlara bırak. Ey nefis tehlikeli yerleri terket ve reddet

(el-Desûkî, 2004, s. 26).

2.2.2. Almutanbî'nin Eğitim ve Kültür Hayatı

Almutanbî zekasıyla, bilgiye ve kitaplara önem vermesi ile bilinirdi. Almutanbî'e yakınlığı ile bilinen Muhammed b. Yahya el-Zâidî onu ilim ve öğrenme aşığı biri olduğunu söyler. Okumayı ve yazmayı öğrenmiştir. İlim, edebiyat ehline ve verrâklara (İslam'ın ilk döneminde kâtip ve müntensihlere verilen isim) eşlik eder. Zekasını ve bilgisini defterlerine borçludur. İlgisini kitaplara ve ilme vermiştir. Bu sebeple Kûfe eşrafı tarafından çocukluğunda gözetilmiştir. Babası yoksulluğuna ve mesleğinin küçüklüğüne rağmen oğlunu medreselere göndererek eğitimine önem vermiş ve bu konuda onu eksik bırakmamıştır (Hüseyin, 1987, s. 233-234).

Almutanbî kitap ve roman aşığıdır. Gece geç saatlere kadar ayakta kalıp mum ışığından kitap okumaktan onu hiçbir şey alıkoymaz. Defterlerine büyük önem verir. İçerisinde en güzel seçkiler ve hikmetlerin olduğu defterlerdir. Nereye giderse gitsin yanında taşır. Defterlerine çok özen gösterir ve meşhur evinde muhafaza ederdi. Şöyle der:

أَعَزُّ مَكَانٍ فِي الدُّنْيَا سِرْحُ سَابِجٍ وَخَيْرُ جَلِيسٍ فِي الزَّمَانِ كِتَابُ

Yeryüzündeki en aziz yer atın sırtıdır. Zamanda en iyi dost kitaptır

(Hüseyin, 1987, s. 236).

2.2.3. Almutanbî'nin Edebi Kişiliği

Almutanbî'nin şiirinin güçlü bir karakteri ve geniş bir kültüre sahip olduğu kaydedilir. İçinde yaşadığı ortamı, kültürünü ve fikirlerini ele alan çokça beyti vardır. Almutanbî'nin bilgi edinme konusunda çok hırslıdır. Güçlü hafızasının tadını çıkarır. Eski Arap şiiri divanlarıyla bağlantılar kurar. Almutanbî'nin gençliğinden bu yana şiir nazmetmede başarılıdır. Melikler ve emirler için methiyeler kaleme alır. Çok sayıda İslam ülkesine gider. Almutanbî meşhur olur ve ünü Şam'a gittiğinde Seyfü'd-Devle ile beraber artar. Almutanbî bu dönemde en güzel methiye beyitlerini yazar. Birçok modern eleştirmen Almutanbî'nin Şam'daki bu şöhretini eleştirmektedir. Almutanbî'nin inatçı bir karakteri vardır. İleri görüşlüdür. Başlangıçta dahi bir şair olarak hedefe ilerlemekte tereddüt etmez. Ancak inadı, etrafındaki insanların onu yüceltmeleri, övdüğü kimselere olan yakınlığı, kendi duyguları ve şairliği gibi sebeplerle zor günler yaşar. Bu durum şiirini daha kuvvetli hale getirir. Almutanbî methiyeye başladığında davulun sesi, atın yürüyüşü duyulur ve savaşların tozu görülürdü. Suçlandığında ise üstünlüğü ve gururu üzerine hakimiyeti belli olurdu. Şairin kişiliğindeki bu esrar, şiirleri üzerine gölge düşürmekteydi (el-Siyâd,2011, s. 12-14).

Almutanbî'nin kişiliğinde yaşadığı asrın etkisi olmuştur. Yaşadığı asır siyasi, dini iddiaların, mezhep çatışmalarının ve mukavemetin olduğu bir asırdır. Almutanbî kötümserdir. Beklemediği insanlar onu hayalkırıklığına uğratmıştır. Hayalkırıklığına uğramasaydı kötümser biri olmazdı. Ebu't-Tayyîb asrının insanlarına bakar ve bir musibete uğramadıkça genelleme yapmazdı. Kötümser ve hikmetli kişiliği şiirinde

görülmektedir. Kendiyle iftihar eden, maceraperest ve hırslı bir karakteri vardır. Almutanbî hem gazel hem de methiyeler kaleme alırdı. Hem betimler hem de şikâyet ederdi. Kahramanları şu şekilde metheder (el-Akkâd, 2015, s. 145-148):

أنا الذي نظرت الأعمى إلى أدبي وأسمعت كلماتي من به صمم

Benim edebiyatımı amalar gördü. Kelimelerimi sağırlar işitti.

Bir diğer şiiri:

الخيْلُ وَاللَّيْلُ وَالنَّيْدَاءُ تَعْرِفُنِي وَالسَّيْفُ وَالرَّمْحُ وَالقُرْطَاسُ وَالقَلَمُ

Atlar, geceler, çöller beni iyi bilir; kılıç, mızrak, kâğıt ve kalem de...

(el-Akkâd, 2015, s. 149)

Almutanbî'nin şiirde siyasileri kendine çeken güçlü ve net bir karakteri vardır. Edebiyatına bu net karakteri aksettirmiştir. Etrafında yaşanan olayları şiirinde tasvir eder. Edebiyatında kendini dayatmıştır ve beyitlerinde kendisini övdüğü bir dizi sebep kaleme almıştır (Şuayb, 1964, s. 301).

2.2.4. Almutanbî'nin Üslubu

Almutanbî'nin hayatı ve zihniyeti onun üslubu üzerinde büyük etki yaratmıştır. Üslubunda güç, azamet ve erkeklik gibi özellikler görülür. Zayıflık ve hassaslığa yer yoktur. Onun şiir yazımındaki bu güçlü üslubunun mücadeleye işaret ettiği sonucuna varılır. Almutanbî mücadeleyi küçümsememiş ve şiir yazarken üslubunda kolaylığa yer vermemiştir. Tıpkı Bavan halkını tanımladığı gibi (Şuayb, 1964, s. 282) :

مَغَانِي الشَّعْبِ طَيِّباً فِي الْمَغَانِي بِمَنْزِلَةِ الرَّبِيعِ مِنَ الزَّمَانِ

Halkın ezgisi, güzel ezgilerdir. Zamanın bahar mevsimidir.

وَلَكِنَّ الْقَتَى الْعَرَبِيَّ فِيهَا غَرِيبُ الْوَجْهِ وَالْيَدِ وَاللِّسَانِ

Fakat Arap oğlanının o yerde yüzü, eli ve dili gariptir.

مَلَاعِبُ جَنَّةٍ لَوْ سَارَ فِيهَا سُلَيْمَانُ لَسَارَ بِتَرْجُمَانِ

Bu cennet yere Süleyman dahi gelse tercümana ihtiyacı olurdu.

طَبَّتْ فُرْسَانَنَا وَالْخَيْلَ حَتَّى خَشِبْتُ وَإِنْ كَرُمَ مِنَ الْحِرَانِ

Atlılarımızın ve atların bu kadar ikram karşısında huysuzlanmasından korktum.

عَدَوْنَا تَنْفُضُ الْأَغْصَانُ فِيهَا عَلَى أَعْرَافِهَا مِثْلَ الْجُمَانِ

Ağaçların dallarından su inci gibi damlıyordu

فَسِرْتُ وَقَدْ حَجَبَنَ الشَّمْسَ عَنِّي وَجَبَنَ مِنَ الضِّيَاءِ بِمَا كَفَانِي

Yürürken güneş benden korunuyordu bana yeteri kadar ışık sundu

وَأَلْفَى الشَّرْقُ مِنْهَا فِي ثِيَابِي دَنَانِيرًا تَفْرُ مِنْ الْبَنَانِ

Bu güneş benim elbiselerime dinarlar gibi geldi

لَهَا تَمْرٌ تُشِيرُ إِلَيْكَ مِنْهُ بِأَشْرِبَةٍ وَقَفْنَ بِلَا أُوَانِي

Bu ağaçların dallarındaki meyveler vardı. Sanki meşrubat gibi önümüze sunuluyordu

وَأَمْوَاهُ تَصِلُ بِهَا حَصَاهَا صَلِيلَ الْحَلِيِّ فِي أَيْدِي الْغَوَانِي

Taşların üstünden akan suyun sesi tıpkı kadınların bileğindeki mücevherler gibiydi

(Şuayb, 1964, s. 282).

Üslubunu çeşitlendirme kabiliyeti vardır. Karşıt siyasetin ağırlığı altında, hapsolmuş umutları ve bastırılmış hisleri sembolik olarak ifade eder (Şuayb, 1964, s. 284). Almutanbî'nin üslubunda hür ifadeleri vardır. Kendisini ve sanatını her türlü kısıtlamadan kurtulmuş hür bir dille çevrili olarak tanımlar. Kısıtlamalar onun şiirlerine, ilhamına ve ince sanat zevkine engel olamazdı. Hislerine uygun olan beyanları ve lafız biçimleri seçer. Duygularını ifade ederken ruhu, karakteri ve arzularıyla birlikte ortaya çıkarır. Kasidelerini eleştirilenleri umursamayan bir tavırla yazar(el-Siyâd, 2011, s. 14).

Almutanbî'nin üslubu korunmuştur. Çünkü onun şiirinde anlam, halkın anlayışı ile örtüşmektedir. Arap üslubu ve bu üslubun doğuşu bununla bağlantılıdır. Üslubundaki hitap tıpkı Cahiliye dönemindeki Muallakat sahiplerinin hitapları gibidir. Pek çok merak, fikir, sorgulama ve benzerlerinde temsil üslubunu kullanmıştır. Almutanbî'nin sanatının ayrıcalıklarından biri de doğasında musikinin olmasıdır. Kelimeler eşit ve ölçülü bir şekilde dizilmiştir. Beyitler bazen eşit parçalar halinde,

bazen de üçlü ve dördlü parçalar halinde dinleyene keyif veren tonlamalarla bölünmüştür. Aynı kelimenin tekrarlanması, atıf ve benzerlik çokluğu “siyâku’l-‘aded” olarak isimlendirilir. Şaz kelime kullanımı fazladır. Bazı anlamlara ve müteşabihata dizelerinde bedevi esintisi eklemiştir. Almutanbî farklı sanatları ve uyumsuz anlamları bir araya getirmiştir(Kemâl, 1921, s. 3-4).

2.2.5. Almutanbî’nin Felsefesi

Almutanbî’nin felsefesi hümanizmdir. Çevresinde yaşayan insanların hayatları, ahlakî yapıları ve duygularıyla ilgilenmiştir. Az da olsa alemin başlangıcı ve sonuna dair felsefesi vardır. Hayatın faniliğine ve değişkenliğine, mutluluğun yiteceğine dair fikre fazlasıyla yer vermiştir. Medh ve gazel esnasında bunları tanımlamıştır. Söylediği gibi:

نَصِيْبُكَ فِي حَيَاتِكَ مِنْ حَبِيْبٍ نَصِيْبُكَ فِي مَنَامِكَ مِنْ خِيَالٍ

Sevgiliden hayattaki nasibin, uykunda hayaldaki nasibin gibidir
(İzâm, 2012, s. 263).

İnsanlar doğum ve ölüm arasında gruplar halinde ilerlerler. Hayat ızdırap ve acılarla çevrenmiştir. Bu hayatı seven her insan için diğer insanlarla savaşmayı zorunlu kılar. Ölüm insanın korkmaması gereken doğal bir hadisedir. Sabır daimî bir mücadeledir ve içinde rahmet vardır. İnsanlar doğal musibetleri yeterli bulmayarak musibetlerini kendi elleriyle arttırmışlardır. Savaş ve düşmanlık hakedilir değildir. Yaşamdaki sorunlar ve olaylar kabul edilmelidir. Her insan meydana gelen olaylardan kendine düşen payı alır. Savaşçılar şanslıdır. Savaştan dönenler ise aşağılanmaktan başka bir şeye sahip olmayan korkaklardır. Söylediği gibi (İzâm, 2012, s. 265-266) :

عَجِبْتُ لِمَنْ لَهُ قَدٌّ وَحَدُّو يَنْبُو نَبْوَةَ الْقَضِيمِ الْكَهَامِ

Endamlı ve keskin kılıç sahibi kişinin kör bir kılıca sahipmiş gibi davranmasına şaşırdım.

وَمَنْ يَجِدُ الطَّرِيْقَ إِلَى الْمَعَالِي فَلَا يَذُرُ الْمَطِيَّ بِلَا سَنَامِ

Yüksek makamlarda bulunan insanların bineklerinin hörgüçsüz olmamalarına şaşırdım.

وَلَمْ أَرَ فِي عُيُوبِ النَّاسِ شَيْئاً كَنَقْصِ الْقَادِرِينَ عَلَى التَّمَامِ

Tamamlamaya kadir olduğu noksanlar kadar insanlarda başka bir ayıp görmedim.

Bu beyitler yüksek makamlara ulaşmak isteyen insanlar içindir. İçerisinde bakış açılarını arttıran ve güzelleştiren hikmetler vardır. Almutanbî bu beyitlerde kusurlarından memnun insanların en büyük ayıplarını görmektedir:

وَفِي النَّاسِ مَنْ يَرْضَى بِمَيْسُورِ عَيْشِهِ وَمَرْكُوبُهُ رِجْلَاهُ وَالنُّوبُ جِلْدُهُ

Binekleri ayakları, derisi elbisesi olan insanlar normal ihtiyaçlarının karşılanmasına razılar.

وَلَكِنَّ قَلْبًا بَيْنَ جَنْبَيْ مَالِهِ مَدَى يَنْتَهِي بِي فِي مُرَادٍ أَحَدُهُ

Fakat benim kalbimin içinde muradımın sınırı yok

يَرَى جِسْمَهُ يُكْسَى شُفُوفًا تَرْتُبُهُ فَيَخْتَارُ أَنْ يُكْسَى دُرُوعًا نَهْدُهُ

Bedeni yumuşak elbise görse de onun bedenini yoran zırhlar tercih ediyor
(İzâm, 2012, s. 268).

Almutanbî bir mütefekkindir. Görüşlerinin bir sonucu, meyvesi ve gerçekçi bir bakış açısı vardır. Filozof olarak adlandırılmaya uygundur. Çünkü fikirlerinin tümü derin ve dolu doludur. Eleştirmenler parçaların arasındaki irtibatı ve uyumu bulabilirler. Almutanbî hayat ve ölüme dönüş ile ilgili konuları kısa ve öz bir şekilde ele alır. İnsanların ahlakına göre muamelede bulunur, nabzına göre şerbet verir. Almutanbî, fikir ve felsefesindeki üslubun güzelliği ile diğerlerinden ayrılır. Ahlaki veya psikolojik bir durumla karşılaştığında anlayışlı bir tavır sergilerdi. Ahlak ve psikolojiye yaklaşımı Sokrates'in yaklaşım tarzına benzer (Kemâl, 1921, s. 252).

2.2.6. Almutanbî'nin Eserleri

2.2.6.1.Şiirleri

Almutanbî'nin şiirleri üzerine çok şey söylenebilir. Sadece yaşadığı asrın şairlerin arasında değil Arap şairlerinin içinde de üst seviyededir. Şiirinde seçkin bir fenomen olarak kaydedilir. Genel çevrenin tesiri bu yöndedir. Hicri dördüncü asırda yaşayan insanların durumlarını tıpkı bir ayna gibi şiirine aksettirir. Bu durumda şiirlerinde belirli bir etki esnasında zahir olur. Sert mizacını ve endişesini tasvir eder. Bunlar divanlarında açıkça görülmüştür. Almutanbî savaşlarla dolu bir ortamda büyür. Bu koşullar onu büyük ölçüde etkilemiştir. Bu güçlü etki şiirindeki isyanlarda

ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla savaştan, yaralamaktan, mızrak ve kılıçtan terennüm etmektedir. Dediği gibi:

لا تَحْسُنُ الْوَفْرَةَ حَتَّى تَرَى منشورة الضيفرين يوم القتال

Saçlarını açmış sayma. Eğer ki bu örgüler savaş gününde açılmıyorsa.

على فتى معتقل صعده يعؤها من كل وافي السبال

Elinde küçük mızrağı olan gencin mızrağının üstünde sakallardan akan kan vardı

(el- Akbari, 2008, s. 5).

Almutanbî şahit olduğu olayları şiirlerinde tasvir etmiştir. Bazılarını da başkalarından dinleyerek kaleme almıştır. Onları tabiatında var olan hamaset ve hayal gücüyle kuvvetli bir beyanla şekillendirmiştir. Dediği gibi:

على قدر أهل العزم تأتي العزائم وتأتي على قدر الكرام المكارم

Azizlerin azametleri kadar kıymeti vardır. Cömertlerin cömertlikleri kadar

(İzâm, 2012, s.349).

Almutanbî kıvrak zekalıydı. Birçok seyahatte bulunur. Bu sebeple insanların tabiatları konusunda bilgi sahibi olur. Güzel ahlak sahiplerine olan yakınlığı onun güzel anlamlar tercih etmesinde etkili olur. Dediği gibi:

انما انفس الانيس سباع يتفارسن جهره واغتبالا

İnsanların nefisleri yırtıcı hayvanlar gibi açıkça ve gizlice saldırırlar.

كل غاد لحاجة يتمنى ان يكون الغضنفر الثبالا

Bir amaç için giden herkesin gazanfer gibi olması temenni edilir

(el- Akbari, 2008, s. 6).

Almutanbî'nin şiirleri yaşadığı asrın ve kendinin aynası olmuştur. O yüce bir gayenin, hırsın ve güçlü bir ahlakın tezahürüdür. Ölümünden bu yana bin yıldan fazla zaman geçti. Şiirleri hâlâ içimizde yaşamakta, etkisi kuvvetle nüfuz etmektedir. Almutanbî'nin dehası hayranlık uyandırmaya devam eder. Tıpkı onun gibi şeref, cesaret ve yüce gayelere tutunma hırsıyla doludur. Ölümünden sonra kalplerimizin

tahtında yaşamaya devam etmektedir. Her gün binlerce edebiyatçı, akademisyen ve diğer insanların onun hikmetlerinden bahsettiği ölümsüz bir şairdir (el- Akbari, 2008, s. 7).

2.2.7. Almutanbî'nin Divanından Şiirler

- Aşağıdaki şiir Almutanbî'nin Abdullah b. Yahya el-Buhtûrî'ye methidir. (Kimseye benzemediğine dair.)

بَكَيْتُ يَا رَبُّ حَتَّى كِدْتُ أَبْكِيكَ أَوْجُدْتُ بِي وَبَدَمَعِي فِي مَغَانِيكَ

Ey dostlar neredeyse onu ağlatacak kadar ağladım. Kendimi ve gözyaşlarımı ona bağışladım senin güzelliğin uğruna.

فَعِمَّ صَبَاحاً لَقَدْ هَيَّجَتْ لِي شَجَنًا وَارْدُدْ تَحِيَّتَنَا إِنَّا مُحَبِّبُونَكَ

Sabahın hayr olsun, özlemimi arttırdın. Size selam ettik siz de selamımızı kabul ettiniz.

بِأَيِّ حُكْمِ زَمَانٍ صِرْتَ مُتَّخِذًا رَيْمَ الْفَلَا بَدَلًا مِنْ رَيْمِ أَهْلِيكَ

Hangi zamanın hükmünde ailenin beyaz ceylanı yerine çölün beyaz ceylanını alırs oldun.

أَيَّامَ فَيْكِ شُمُوسٌ مَا انْبَعَثْنَا لَنَا لَا انْبَعَثْنَا دَمًا بِاللَّحْظِ مَسْفُوكًا

Senin günlerine güneşler (cariyeler) vardı biz eğer onları görürsek gözlerimizden kan akardı.

وَالْعَيْشُ أَخْضَرُ وَالْأَطْلَالُ مُشْرِفَةٌ كَأَنَّ نَوْرَ عُبَيْدِ اللَّهِ يَعْلوكَ

Yaşam yeşildir, kalıntıları kutsaldır. Allah'ın küçük bir kulu gibi senin üzerine yükseliyor.

نَجَا امْرُؤٌ يَا ابْنَ يَحْيَى كُنْتَ بُغِيَّتَهُ وَخَابَ رَكْبٌ رَكَابٍ لَمْ يُأْمُوكَا

Ya İbni Yahya senin isteyen kişi kurtuluşa erer. Bir kafîle dahi seni başlarında istemese kaybeder.

أَحْيَيْتَ لِلشُّعْرَاءِ الشُّعْرَ فَاِمْتَدَّحُوا جَمِيعَ مَنْ مَدَّحُوهُ بِالَّذِي فِيكَ

Bütün şairlerin şiirlerini ihya ettin methedikleri tüm insanları sende bulunan özelliklerle methettiler.

وَعَلَّمُوا النَّاسَ مِنْكَ الْمَجْدَ وَاقْتَدَرُوا عَلَى دَقِيقِ الْمَعَانِي مِنْ مَعَانِيكَ

İnsanlar senden yüceliği öğrendiler, senin anlayışından derin anlayışlarla güç aldılar.

فَكُنْ كَمَا أَنْتَ يَا مَنْ لَا شَبِيهَ لَهُ أَوْ كَيْفَ شِئْتَ فَمَا خَلَقَ يُدَانِيكَ

Ey eşsiz kimse nasıl olursan ol veye nasıl istersen, hiç bir yaratılmış senin seviyene gelmez.

شَكَرُ الْعُفَاةِ لِمَا أَوْلَيْتَ أَوْجَدَنِي إِلَى نَدَاكَ طَرِيقَ الْعُرْفِ مَسْلُوكَا

Dilencilerin şükranı ve geleneksel kullanılan yol senin nidanı bana buldurdu.

وَعُظْمُ قَدْرِكَ فِي الْإِفَاقِ أَوْهَمَنِي أَنِّي بِقِلَّةِ مَا أَتَيْتُ أَهْجُوكَا

Senin yüce makamını az methettiğim için sana hicvettiğimden şüphe ettim.

كَفَى بِأَنَّكَ مِنْ قَحْطَانَ فِي شَرَفٍ وَإِنْ فَخَرْتَ فَكُلُّ مِنْ مَوَالِيكََا

Şerefli olmakta Kahtan kabilesinden olman sana yeter. Övünmek istersen tüm kölelerle övün.

وَلَوْ نَقَصْتُ كَمَا قَدْ زِدْتُ مِنْ كَرَمٍ عَلَى الْوَرَى لَرَأُونِي مِثْلَ شَانِيكََا

Senin kereminin artması gibi ben eksilirsem insanlar beni senin düşmanın gibi görecekler.

لَبِى نَدَاكَ لَقَدْ نَادَى فَأَسْمَعَنِي يَفْدِيكَ مِنْ رَجُلٍ صَحْبِي وَأَفْدِيكََا

Senin nidanı işitip cevap verdim. Adamlarımın arasında uğruna kurban olunacak birisin.

مَا زِلْتُ تُتَّبِعُ مَا تَوَلَّى يَدًا بِيَدٍ حَتَّى ظَنَنْتُ حَيَاتِي مِنْ أَبِيادِيكََا

Elden ele hala ikramda bulunuyorsun. Hatta benim hayatım da senin elinden gibi.

فَإِنْ تَقُلْ هَا فَعَادَاتُ عُرِفَتْ بِهَا أَوْ لَا فَإِنَّكَ لَا يَسْخُو بِهَا فُوكَا

Sen eğer sen al dersen bu senin bilinen bir sıfatındır. Hayır demeye senin ağzın el vermez

(el-Cu'fi, 1983, s. 61-62).

- Almutanbî'nin aşağıdaki şiirinde Antakya yolcuğunu anlatmaktadır. (Tehlikeli yerlere gitmeye alışkın olan gençten bahsetmektedir.)

رُوَيْدَكَ أَبِيهَا الْمَلِكُ الْجَلِيلُ تَأَنَّ وَعُدَّهُ مِمَّا تُنْبِئُ

Acele etmeyin yüce kralım, bunu bir hediye olarak sayın.

وَجُودَكَ بِالْمُقَامِ وَلَوْ قَلِيلاً فَمَا فِيمَا تَجُودُ بِهِ قَلِيلاً

Makamınızda biraz durursanız bu aslında az değildir.

لِأَكْبَتِ حَاسِداً وَأَرَى عُدْواً كَأَنَّهُمَا وَدَاعُكَ وَالرَّحِيلُ

Haset eden ve düşman kahrolur, onlar sanki sen veda etmişsin veya ayrılmışsın gibi olacaklar.

وَيَهْدَا ذَا السَّحَابِ فَقَدْ شَكَّكْنَا أَتَغْلِبُ أَمْ حَيَاةُ لَكُمْ قَبِيلُ

Yağmurun dinmesini bekle, onun senin hayatın mı yoksa kabilen mi olduğundan şüphelendik.

وَكُنْتُ أَعِيبُ عَدَلاً فِي سَمَاحٍ فَهَا أَنَا فِي السَّمَاحِ لَهُ عَدُولُ

İkrama karşı çıkanların aleyhine söylüyordum şimdi ben de karşı çıkıyorum.

وَمَا أَخْشَى نُبُوكَ عَن طَرِيقٍ وَسَيَفُ الدَّوْلَةَ الْمَاضِي الصَّقِيلُ

Yoldan uzaklaşmaktan korkmuyorum çünkü devletin kılıcı (Seyfü'd-devle) keskinlikte geçerli.

وَكُلُّ شِوَاةٍ غَطْرِيفٍ تَمَنَّى لِسِيرِكَ أَنْ مَفْرَقَهَا السَّبِيلُ

Herkes kelle derilerinin senin için yol olmasını temenni ettiler.

وَمِثْلِ الْعَمَقِ مَمْلُوءٍ دِمَاءً جَرَّتْ بِكَ فِي مَجَارِيهِ الْخَيُْولُ

Kanla dolmuş çukur mecralarından geçer gibi geçti senin atların.

إِذَا إِعْتَادَ الْفَتَى حَوْضَ الْمَنَايَا فَأَهْوَنُ مَا يَمُرُّ بِهِ الْوُحُولُ

Eğer bir genç tehlikeli yerden geçmeye alışkınsa çamurların içinden geçmek çok daha kolay olur.

مَنْ أَمَرَ الْحُصُونَ فَمَا عَصَتْهُ أَطَاعَتْهُ الْخُزُونَةُ وَالسُّهُولُ

Kim kalelere emrediyor ve kaleler isyan etmiyorsa dere tepe ona itaat eder.

أَتَخْفِرُ كُلَّ مَنْ رَمَتِ اللَّيَالِي وَتُنَشِرُ كُلَّ مَنْ دَفَنَ الْخُمُولُ

Geceleri kovan kişileri mi kollayacaksın, ataleti defeden kişileri mi yayacaksın?

وَتَدْعُوكَ الْحُسَامَ وَهَلْ حُسَامٌ يَعِيشُ بِهِ مِنَ الْمَوْتِ الْقَتِيلُ

Seni Hüssam diye çağırıyoruz, öldürülenin ölümüyle mi yaşar Hüssam?

وَمَا لِلسَّيْفِ إِلَّا الْقَطْعُ فِعْلٌ وَأَنْتَ الْقَاطِعُ الْبِرُّ الْوَصُولُ

Kılıcın işin kesmektir, sen keserek iyilikte buluşturuyorsun.

وَأَنْتَ الْفَارِسُ الْقَوَالُ صَبِراً وَقَدْ فَنِيَ التَّكَلُّمُ وَالصَّهِيلُ

Sen ordularına sabırlı ol dersen, atların kişnemesi bile kesilir

يَحِيدُ الرُّمْحُ عَنْكَ وَفِيهِ قَصْدٌ وَيَقْصُرُ أَنْ يَنَالَ وَفِيهِ طَوْلٌ

Mızrağın kastı seni öldürmek ama uzaklaşıyor, uzun olmaya rağmen kısalıyor.

فَلَوْ قَدَرَ السِّنَانُ عَلَى لِسَانٍ لَقَالَ لَكَ السِّنَانُ كَمَا أَقُولُ

Eğer mızrağın ucu konuşabilseydi, o da muhakkak ki benim söylediğimi söylerdi

وَلَوْ جَازَ الْخُلُودُ خَلَدَتْ فَرْدًا وَلَكِنْ أَلَيْسَ لِلدُّنْيَا خَلِيلٌ

Eğer ölümsüzlük olsaydı tek ölümsüz sen olurdu. Ancak dünyanın bakilikte bir dostu yok

(el-Cu'fi, 1983, s. 263-264).

- Seyfü'd-Devle, Almutanbi'ye ipek elbise, mızrak ve bir kısrak hediye ettiğinde şöyle dedi "Nimetlerim var mı?"

ثِيَابٌ كَرِيمٌ مَا يَصُونُ حِسَانَهَا إِذَا نُشِرَتْ كَانَ الْهَبَاتُ صَوَانَهَا

Cömertin kıyafeti güzelliğini saklamaz, ancak onu hediye olarak saklar.

ثُرَيْنَا صِنَاغُ الرُّومِ فِيهَا مُلُوكُهَا وَتَجَلُّو عَلَيْنَا نَفْسَهَا وَقِيَانَهَا

Rum kızlarının sanatı olan bu elbiselerde krallarını, kendisini ve cariyelerini görürüz.

وَلَمْ يَكْفِهَا تَصْوِيرُهَا الْخَيْلَ وَحَدَّهَا فَصَوَّرَتِ الْأَشْيَاءَ إِلَّا زَمَانَهَا

Sadece atları tasvir etmek yeterli gelmedi. Zaman dışında her şeyi tasvir etti.

وَمَا إِدْخَرَتْهَا قُدْرَةٌ فِي مُصَوِّرٍ سِوَى أَنَّهَا مَا أَنْطَقَتْ حَيَوَانَهَا

Ressamlar hayvanları konuşurma dışında güçlerini esirgemediler

وَسَمَرَاءُ يَسْتَعْوِي الْفَوَارِسَ قَدْهَا وَيُذَكِّرُهَا كَرَاتِهَا وَطِعَانَهَا

Atluların aklını çelen boylu poslu esmer kızı, çarpışmalar ve yaralamalar hatırlatıyor.

رُدَيْنِيَّةٌ تَمَّتْ فَكَادَ نَبَاتُهَا يُرْكَبُ فِيهَا زُجْهًا وَسِنَانَهَا

Redineli'nin çiçek gibi bedeni tamamlandı. Tıpkı mızrakla sapının tamamlanması gibi.

وَأُمُّ عَتِيقٍ خَالَهُ دُونَ عَمِّهِ رَأَى خَلْقَهَا مَنْ أَعْجَبَتْهُ فَعَانَهَا

Ümmü atik'in (bir at) dayısı amcasının altındadır. Onun güzelliğine nazar değdi.

إِذَا سَايَرْتَهُ بَايِنْتَهُ وَبَانَهَا وَشَانْتَهُ فِي عَيْنِ الْبَصِيرِ وَزَانَهَا

Kısrağın yavrusu gören gözlere daha güzel görünürdü. Kısrakla tay ayrı ayrı yürütülürdü.

فَأَيْنَ الَّتِي لَا تَأْمَنُ الْخَيْلُ شَرَّهَا وَشَرِّي وَلَا تُعْطِي سِوَايَ أَمَانَهَا

Benim şerrimden ve atın şerrinden eman vermeyen at nerede?

وَأَيْنَ الَّتِي لَا تَرْجِعُ الرُّمْحَ خَائِبًا إِذَا خَفَضَتْ يُسْرَى يَدَيَّ عِنَانَهَا

Sol elimle yularını bıraktığımda mızrağımı boşa göndermeyen at nerede?

وَمَالِي تِنَاءٌ لَا أَرَاكَ مَكَانَهُ فَهَلْ لَكَ نُعْمَى لَا تُرَانِي مَكَانَهَا

Tüm medih sıfatlarını senden alıkoymadım. Bana uygun olmayan bir ödül sende var mı?

(el-Cu'fi, 1983, s. 329-330).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET ÂKİF İLE ALMUTANBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE MUHTEVA VE DİL KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet Âkif ve Almutanbî'nin karşılaştırmasını yaparken dikkate alınması gereken birtakım hususlar vardır. Ancak bunlardan en önemlisi, Almutanbî'nin Mehmet Âkif'ten çok önce yaşamış olması, her iki şairin üslup ve anlam dünyası açısından farkı olduğunu beklemek mümkün görünmektedir.

3.1.Mehmet Âkif'in Muhteva ve Dili

Mehmet Âkif, yazılarında, özellikle Safahât adlı kitabında, Türk edebiyat tarihindeki en yaygın şekli olan mesnevi dizisi gibi düzensiz beyit biçimlerini kullanmıştır. Mehmet Âkif, Türk dilini şiir olarak sınıflandırmak için ustaca çalışmış, fikirleri ve olayları kullanmıştır ve bu, insanlarla ilgili ciddi bilgisinden kaynaklanmıştır.

Mehmet Âkif'in şiirlerinin içeriği, her zaman memleketten bahsetmek, memleketin acısını anlatmak ve yabancılaşmayı hatırlatmak olmuştur. Şiirleri, içerik bakımından şiirsel öyküler, ağıtlı ve lirik şiirler, ulusal ve dinsel coşku dolu, şakalardan alaycılığa kadar eleştiri dolu şiirler olarak sınıflandırılabilir. Konuşma üslubu, şiirlerinin en önemli içeriğidir (Kabaklı, 1978, s. 129).

İç insicam, genellikle lirik şiirlerde görülür ve çok sayıda metafor kullanmaktan kaçınır; şiirlerinde biçim olarak içerik açısından gerçekçi görünür. Mehmet Âkif, Türk şiirindeki en güçlü dili lirik sestir ve destan ve eğitim özellikleri, bir şiirde iç içe geçebilmiştir (Yetiş, 2006, s. 84).

Mehmet Âkif'in şiirlerinde kullandığı dil, yaşayan dildir; şiirlerini durgunluktan ve sıkıcı sözlerden çıkarmaz ve şiirlerinde mizah, hayal gücü, gerçek ve bazen heyecan ve coşku iç içedir. Şiirleri, genellikle dili kullanma, benzer ve farklı bazı özelliklere dikkat çekme tavsiyelerine dayanabilir.

Döneminde hâkim olan dil anlayışında, şairin duygularını yansıtmaya imkân veren bu dil sbilimsel detay ve bazen şiirlerinde sağlam bir dil, onların önüne geçer. Şairin hakikate yönelik tavrının bir parçası olarak dilin detayı, Âkif tarafından oluşturulmuştur. Bu, Türk edebiyatının şiir dilindeki popüler dil unsurlarını içeren önemli isimlerinden biri olup dinleyici ya da okuyucunun duygu ve fikirlerine daha

kolay bir dünya açmak, onlara yaklaşmak ve bütünleşmek, hayal gücünün uzaklığından gerçekçi ifadeler almak ve dürüstlüğü ortaya çıkarma amacıyla yaygın olarak kullanılmıştır. Şiirde halk üslubunu kullanmasıyla şiirlerinde (*Safahât*) popüler dil yapılarını kullanmasının bazı özelliklerini tanımlamayı ve açıklamayı hedeflemiştir. Mehmet Âkif, Türkçenin en zarif dilini kullanmıştır. Bu nedenle şiirleri, zengin bir dil konusu olarak değerlendirilmekte, düşünürleri anlam dilini seçme konusunda ciddi düşünmeye sevk etmektedir. Genel bir anlayış açısından dilde sadeliği savunmuştur. Çeşitli eserlerinde şiirler aracılığıyla Türk hayatının en güzel örneklerini sunmuştur.

Dilindeki bu sadelik ve tabiat hem sanat anlayışı hem de eğitim ve yaşam koşulları nedeniyle dilin bozulmasını desteklememiştir. Bu konunun ayrıntılarını düşünerek onu savunmak için mukaddimesinde ele almıştır. Şiirleri incelendiğinde Türkçeyi ustaca ve her açıdan kullandığı ortaya çıkmakta ve nadir üslubuyla onu, az sayıda şair arasında gösterir. O, profesyonel olarak şiir yazan bir şairdir (Yerguz, 1997, s. 10).

3.1.1.Mehmet Âkif'in Şiirlerinin Açıklaması

Bu çalışmada Mehmet Âkif'in dört adet şiiri ele alınmıştır:

3.1.1.1.Kur'an'a Hitab Şiiri

Ey nüsha-i canı ehl-i dinin!

Ey nasih-i şanı münkirinin!

Ey meş'al-i hikmet-i İlahi!

Ey mecma'-ı feyz-i bi-tenahi!

Takdir-i meziyyetinde efkar

Heyhat eder mi kudret izhar?

Sen cilvegeh-i cemal-i. Hak'sın,

Ayline-i Hak desem ehaksın.

Tenzil-i celil-i kibriyasın,

Burhan-ı celalet-i Huda'sın.
Feyz aldı cihan senin yüzünden,
Bir barika-i kemalsin sen,
Bir harika kim bekaya mazhar,
Her lem'ası ta zaman-ı mahşer,
Bir şu'le-i intifii-masunsun,
Her an bu şerefle ru-nümunsun.
Ettin bizi feyz-i Hak'tan agah,
Ey nur-i mübin tebarek-allah!
Mahluk değil kelim-ı Hak'sın,
Ali-i sunuf-i ma-halaksın.

* *

Furkan ki kitab-ı Mustafii'dır,
Bir mu'cize-i Huda-nümadır.
Olmakta ulu'n-nihaye a'len,
Bin harika her bir ayetinden.
Kur'an'ı görüp duhat-ı urban
Hep kalmadılar mı lal ü hayran?
Furkan ki zahir-i mü'minindir,
Misbah-ı münir-i mü'minindir,
Şehrah-ı hüda onunla mekşuf,
Mechıl l kalır o olsa mekşuf.
Ya Rab bu nasıl kitab-ı ali?
idrake sığışmıyor meali.
Ulviyyetin eyleyenler inkar,

Bir mislini eylesinler izhar.
Elhak o kitab-ı bi-nazire,
Meydana getirmeden nazire,
Aciz bu cihaniyan aciz,
Kim muktedir, ins ü can aciz?
Madam ki iktidar yoktur,
Tanzire de ictisar yoktur.

* *

Ahmed ki nebiyy-i bl-gümandır,
Kur'an ile feyz-yab-ı şandır.
Fe'tu... diyerek Resul-i Ekrem,
Eyledi muannidini mülzem.
Fe 'tu... denilince ehl-i inkar,
Kabil mi ki eylesinler israr.
Da'vaya mahal kalır mı artık?
Gavga ve cedel kalır mı artık?

* *

Ey ziver-i dest-i ihtiramım!
Alemde .muhasalü'l-meramım,
Piraye-i hafızam sen oldun,
Sermaye-i hafızam sen oldun.
Sensin hele ey kitab-ı a'zem
Haşa buna hiç tereddüd etmem,
Dünyada refik ü hemzebanım,
Ukbada mu'in ü müste'anım (Düzdağ, 2007, s. 521).

Mehmet Âkif, “*Kur’an’a Hitap*” adlı şiirini mesnevi biçiminde kaleme almıştır. İlk iki bölümü onar, son iki bölümü ise dörder beyitten ibarettir. İlk son bölümlerde Kur’an’a övgüde bulunduğu ve hürmet gösterdiği görülmektedir. Diğer bölümlerde ise hem Kur’an-ı Kerim hem de Hz.Muhammed (S.A.V) ile ilgili ifadeler olduğu görülmektedir. Bu şiire bakıldığında, Kur’an’dan yapılan iktibasların telmihen gerçekleştiği görülmektedir. Şiirdeki kelimeler, Kur’an-ı Kerim’in özelliklerine birer gönderme niteliğindedir ve özenle seçildiği görülmektedir.

İçerik olarak bakıldığında, şiirde Kur’an-ı Kerim’in eşsiz ve benzersiz olduğunu vurgulandığı görülmektedir. Âkif, Kur’an-ı Kerim’in Allah kelamı olduğunu ve asla bir benzerinin yazılamayacağını bildirmektedir. Bu şiirde Mehmet Âkif’in Farsça terkipleri dikkat çekmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu şiir, Safahat’ta yer almamaktadır.

Bu şiire bakıldığında Âkif’e göre Kur’an-ı Kerim eşsiz ve benzersiz olmakla birlikte bir mucizedir. Kur’an-ı Kerim, kâfirlere karşı söylenmesi gereken her şeyi ifade etmektedir. Bununla birlikte, Kur’an-ı Kerim, müminler için büyük bir anlama ve değere sahiptir. Kur’an, Allah’ın yol gösteren ışığıdır. Kur’an-ı Kerim, Dünya var oldukça varlığını muhafaza edecektir ve müminlere yol göstermeye devam edecektir.

Âkif, şahit olduğu ya da yaşadığı olaylardan yola çıkarak bazı şiirlerini kaleme almış, ahlakın temelini oluşturan ve hıfzını tamamladığında hayatı boyunca ihtiyaç duyduğu kişiliği oluşturan Kur’an’la ilgili bu şiiri seçmiş, anılarına da atıfta bulunmuştur. Mehmet Âkif, hatıralarında ezberlediği şeyin Kur’an olduğunu belirtir. Kur’an’ın büyüklüğüne kimsenin ulaşamayacağını, özdeş bir Kur’an versiyonunu yaratmanın zorluğunu şiirde yaygın olarak belirtmiştir.

Bu şiirde, bir tasvir şeklinde Kur’an’ın temel özelliklerinden bahsetmekte ve şiirin beyitlerinden Mehmet Âkif’in Kur’an’a karşı duyguları ve onun hayatına olan etkisi anlaşılmaktadır. Şiirin sonunda, Kur’an’a yönelik hürmetten gelen değişikliklerde Farsça terkiplerin yaygın kullanımına da gönderme yapılmıştır.

Şiirde müşrikleri ve benzer bir Kur’an versiyonunu yapmak için başarısız olan girişimlerini içeren bir konu ele alınmakta, bundan bağımsız olarak hemen her satırda Kur’an ile ilgili bilgiler verilmektedir. Mehmet Âkif, Kur’an ile ilgili çok önemli tartışmalara ilişkin görüş bildirmiştir. Bu şiir, Mehmet Âkif’in yirmi bir yaşında Kur’an-ı Kerim hıfzını tamamladıktan sonra yazdığı ve yayımladığı ilk şiirlerden

biridir. İlk eserlerinden olması ve Âkif'in üslubunun gelişimini takip etme açısından önemlidir

Bu şiir, Âkif'in alışlagelmiş üslubundan farklıdır. Yazışma üslubunun bazı izleri vardır. Şiir, Farsça ve Arapça'nın birçok edebi yönlerini içerir. Kompozisyon açısından dağınık bir bakış açısına sahip olan şiirin kapsadığı konular paralel bir yol izlememiş, bazı konular İslami kaynaklarda defalarca vurgulanmıştır. Gençliğinin ilkbaharında yazdığı bu şiir, ustalık döneminde yazdığı eserlerden tamamen farklıdır. Her boyuttan konular ele alınır, fikirler tartışılır ve eski ile yeninin karşılaştırılması yapılır.

3.1.1.2.Ordunun Duası Şiiri

Yılınam ölümden, yaradan, askerim;

Orduma, «gazi» dedi Peygamberim.

Bir dileğim var, ölümler isterim:

Yurduma tek düşman ayak basmasın.

Amin! desin hep birden yiğitler,

«Allahu ekber! » gökten şehidler.

Amin! Amin! Allahu ekber!

Türk eriyiz, silsilerniz kahraman...

Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman.

Putlan Allah tanıyanlar, aman,

Mescidimin boynuna çan asmasın.

Amin! desin hep birden yiğitler,

«Allil.hu ekber! » gökten şehidler.

Amin! Amin! Allil.hu ekber!

Millet için etti mi ordum sefer,

Kükremiş arslan kesilir her nefer,

Döktüğü kandan göğe vursun zafer,
Toprağa bir damlası boş aknasın.
Amin! desin hep birden yiğitler,
«Allahu ekber! » gökten şehidler.
Amin! Amin! Allahu ekber! Allahu ekber!
Ey Ulu Peygamberimiz nerdesin?
Dinle miniirerde öten gür sesin!
Gel, bana yar ol ki cihan titresin,
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.
Amin! desin hep birden yiğitler,
«Allah u ekber! » gökten şehidler.
Amin! Amin! Allahu ekber! Allahu ekber! !

(Düzdağ, 2007, s. 567).

Mehmet Âkif'in bu çalışma kapsamında değerlendirilen ikinci şiiri olan Ordunun Duası adlı esere bakıldığında ilk göze çarpan özellik, İstiklal Marşı'nda da geçen dizelere ya da benzerlerine yer verilmiş olduğudur. Bu açıdan bakıldığında bu şiirin İstiklal Marşı'nın habercisi olduğunu söylemek mümkündür.

Âkif, bu şiirinde de düşüncelerini İslam'dan, Kur'an'dan ve Peygamber efendimizden esinlenerek kaleme almaktadır. Âkif'e göre Türk askeri ölümden korkmaz, şehadet ve gazilik arzusu ile savaşır. Bu şiirde Âkif'in Müslüman Türk Ordusuna övgüde bulunduğu ve yücelttiği görülmektedir. Onbirlik hece ölçüsü ile kaleme alınan bu şiir Safahat'ta yer almaktadır.

Şiirin beyitlerinde, düşmanların hiçbir şekilde memlekete girmesine izin verilmemesi yönünde bir talep ve emir, ne olursa olsun saldırılarına karşı durma gereği, memleket topraklarında düşman askerlerinin ayağa kalkmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Camilere çan takılmaması, dini dışında kimsenin camileri

sembolize etmesine izin verilmemesi ve yabancıların kutsal olan şeylere dokunmaması, nüfuz etmemesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Şiirin beyitlerinde askerlerin aslan gibi savaşacakları, millet için cömertçe savaşacakları ve savaş planına hevesli olacakları ve kimsenin onları yenemeyeceği anlatılır. İstiklal arzusunun her şeyin üstünde olduğunu, bunun için sonuna kadar herkesle ve her şeyle mücadele edeceğini ve boyun eğdirmek isteyenlere hiçbir şekilde itaat etmeyeceğini ifade etmeye çalışmıştır.

3.1.1.3.Bülbül Şiiri

Bütün dünyaya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım:

Nihayet bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.

Şehirden çıkmak isterken sular zaten kararmıştı;

Pek ıssız bir karanlık sonradan vadiyi sarmıştı.

Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl...

Bu istiğrakı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.

Muhitin hali “insanîyet”in timsalidir sandım;

Dönüp maziye tırmandım, ne hicranlar, neler andım!

Taşarken haşrolup beynimden artık bin müselsel yâd,

Zalâmın sinesinden fişkırان memdûd bir feryad.

O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu:

Ki vadiden bütün, yer yer, eninler çağlayıp durdu.

Ne muhrik nağmeler, ya Rab, ne mevcamevc demlerdi:

Ağaçlar, taşlar ürpermişti, güya Sur-ı mahşerdi!

Eşin var âşîyanın var, baharın var ki beklerdin.

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?

O zümrüt tahta kondun, bir semavi saltanat kurdun,

Cihanın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun!
Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
Gezersin hânumânın şen, için şen, kâinatın şen!
Hazansız bir zemin isterse, şayet ruh-ı serbâzın,
Ufuklar, bu'd-i mutlaklar bütün mahkûm-ı pervâzın.
Değil bir kayda, sığmazsın kanatlandın mı eb'ada
Hayatın en muhayyel gayedir âhrara dünyada.
Neden öyleyse matemlerle eyyâmın perişandır,
Niçin bir katrecik göğsünde bir umman huruşandır?
Hayır matem senin hakkın değil, matem benim hakkım;
Asırlar var ki aydınlık nedir hiç bilmez afakım.
Teselliden nasibim yok, hazan ağlar baharımda
Bugün bir hanumansız serseriyim öz diyarımda.
Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Seraba Garba çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!
Hayalimden geçerken şimdi, fikrim herc ü merc oldu,
Salahaddin-i Eyyubi'lerin, Fatih'lerin yurdu.
Ne zillettir ki: nâkûs inlesin beyninde Osman'ın;
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!
Ne hicrandır ki: en şevketli bir mâzi serâb olsun;
O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!
Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam Kabri Orhan'ın!
Ne heybettir ki: vahdet-gâhı dînin devrilip, taş taş,

Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dindaş!
Yıkılmış hân mânlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüz binlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!

(Düzdağ, 2007, s. 456).

Mehmet Âkif'ten alınan üçüncü şiir ise Bülbül adlı şiidir. Mehmet Âkif, bu şiiri Yunan ordusunun Bursa'yı işgal ettiği sırada yazmıştır. Şairin Bülbül şiirini seçmesinin sebebi, vatanının yaşadığı acıdan sıkıntı duymasıdır. Şair, ümmetin çektiği sıkıntıyı anlatan mümkün olan en doğru yolla kelimeleri kullanmış, hiçbir şey ya da yardım sunamadığı için bu durum onu hüznlendirmiştir. Bu da onun ülkesine olan sevgisi ve tutkusu sebebiyledir. Terkip açısından vetirad ve tahkiye olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Âkif, şiirin sınırlarını büyük ölçüde genişletmiştir. İlk bölüm, ilk dört satırda tam öyküsel bir üslup ile başlıyor ve düşünce cümlelerine çok yakın cümlelerle hitap etmektedir.

Tonu, çok sakindir ve bundan sonra cümlelerin yapısı, içeriğe göre değişir. Hamaset, git gide yükselir, karanlığın pusundan çıkan çığlıklar, tüm doğaya yansır ve doğa, çığlık atmaya başlar. Bu, şiirin dizelerindekilerin bir teşbihidir.

Böylelikle başlangıçta çok sessiz başlayan şiirin giderek heyecanlandığını ve tonunun değiştiğini, görsel imgelerin yaşamla bitip fezanın tasvirinin şiirin tonunun belirlenmesinde önemli bir rol oynadığı görülür. Mehmet Âkif, şiirinde mümkün olan bilimin her parçasını bile açıklamış, vatanına müdahalede bulunmamıştır. Bu toprakların ve bu sözlerin önemi, Mehmet Âkif'in yaşadığı topraklarla bağlantılı olduğu içindir; çıkar için değildir. Bilakis, bu vatanın kıymeti içindir.

O da kimseye zarar vermez, harika bir hakikat sunar ve Bülbül'ün özgürlüğünü vurgular. Bulunduğu yerde rahatsız olursa ruhu, bir anda yaşamak istediği yere gidebileceğini söyler. Yine bu zor durumda Bülbül'ü kışkırdığı için dilediği yere gidebileceğini söyler.

Yıllar önce haykırmak zorunda kaldığı ve toprağını savunmak için sürekli savaşmak zorunda kaldığı bu gerçek çığlık için gider. Tüm millet, aynı duyguyu

paylaşmaktadır. Mehmet Âkif, bundan sıkıntı çekmektedir. Çünkü şehrin batısında atalarının toprakları vardır. Ülkenin her köşesi batılı kâfirlerin elinde olduğu için acı çekmiş ve kendisini çok suçlamıştır.

3.1.1.4.Uyan Şiiri

Baksana kim boynu bükük ağlayan?

Hakk-ı hayâtın senin ey müslüman!

Kurtar o bîçâreyi Allah için,

Artık ölüm uykularından uyan!

Bunca zamandır uyudun, kanmadın;

Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.

Çiğnediler yurdunu baştan başa,

Sen yine bir kerre kımıldanmadın!

Ninni değil dinlediğin velvele...

Kükreyerek akmada müstakbele

Bir ebedî sel ki zamandır adı;

Haydi katıl sen de o coşkun sele.

Karşı durulmaz, cereyan sîne-çâk...

Varsa duranlar olur elbet helâk.

Dalgaların anlamadan seyrini,

Göz göre girdâba nedir inhimâk ?

Dehşet-i mâzîyi getir yâdına;

Kimse yetişmez yarın imdadına

Merhametin yok diyelim nefsin;

Merhamet etmez misin evladına?

«Ben onu dünyaya getirdim...» diye,
Kalkışacaksın demek öldürmeye!
Sevk ediyormuş meğer insanları,
Hakk-ı übüvvet de bu canlığe!
Doğru mudur ye's ile olmak tebah?
Yok mu gelip gayrete bir intibah?
Beklerliğin subh-i kıyamet midir?
Gün batıyor, sen arıyorsun sabah!
Gözleri maziye bakan milletin,
Ömrü temadisi olur nekbetin.
Karşına müstakbeli dikmiş Huda,
Görmeye, lakin daha yok niyyetin!

(Düzdağ, 2007, s. 282).

Çalışma kapsamında Âkif'ten alınan son eser “*Uyan*” adlı şiiirdir. Mehmet Âkif bu şiiirinde, Doğu halklarının yani Müslümanların Batının yani gayrimüslimlerin baskısından kurtulmasını ve hürriyeti vurgulamaktadır. Bu şiiire bakıldığında, İslam'ın hür ve bağımsız yaşaması gerektiği İslam'a dayanılarak anlatılmaktadır. Âkif'e göre, Müslümanlar harekete geçmeli, hakları ve bağımsızlıkları uğruna savaşmalı ve Batı'nın kötülüklerine karşı direnmelidir.

Bu şiiirde, toplumun bilinç düzeyini hedefleyen ve toplumun yaşadığı zihinsel uyku durumuna atıfta bulunan bir uyarı ifadesi vardır. Bu şiiirdeki Mehmet Âkif'in tiz çılgılığı, kültürel ve manevi değerleri benimseyerek kendini yeniden inşa eden bir sestir. Bu duygu, şairin dünyayı ve kişiliğini algılamasının önemli bir parçasıdır. Iradesini teyit eder. Geçmişte ve gelecekte seviye ve deneyimlerden öğrenme yeteneğini kaybeden, uçuruma doğru ilerleyen bilinçsiz kalabalıkların önünde bilincini kaybetmekten muzdariptir.

Âkif, şiiirin beyitlerinde kader karşısında olumsuz bir karakter taşıyan, geleceği tesis etmek için her zaman bir başkasının nüfuz etmesini bekleyen ve delil arayan ve

geleceği yaratmak için gerekli önlemleri almayan bir toplumu anlattığı gibi, toplumu isteyerek yüksek bir tonla harekete geçirmek ister. Batı üzerindeki siyasi üstünlüğünü kaybeden ve meydana gelen büyük toplumsal parçalanmaya uğrayan Osmanlı ve İslam toplumu, bu uyarının muhataplarıdır.

Şiirin diğer beyitlerinde, devletin içinde bulunduğu zulüm ve felaketlerin bir hatırlatıcısı olarak tarihsel bir canlanmaya dönüşmüş, geçmişi günümüze bağlayan bilinç kimliğinin kolektif sesi haline gelen hem mekânsal boyutta hem de toplumsal boyutta geçmişte tarih yazan ve dünyayla bağlantı kuran bellek alanlarına vurgu yapılır. Yarattığı zamansal bilinç ve tarih, sadece modası geçmiş bir hatırlatma değildir. Aynı zamanda bireyi ve toplumu olumlu yönde etkilemektedir.

Gelecek için hayal gücü ve coşkusu olmayan toplumlar, yok edilmiştir. Bu uyanış çağrısını yapan şair de kutsallık ve vatanseverlik vurgusuyla konuşarak aynı anlamı kasteder; yani böyle bir toplum, bir köşede durur ve ölümü bekler.

Şair, eserlerinde geçmişten ders çıkarır ve sağlam adımlarla geleceğe ulaşmak için ondan yararlanır. Bunun yanında iyi şeyleri ve gerekli dersleri görür. Bu da onu geçmişle sınırlandırarak yarattığı hayali gerçeklikle toplumların tarihini anlamaya ve hayata bakan tarih hakkında dersler çıkarmaya götürür. Şimdinin farkında olarak, geçmişten gelerek geleceği şekillendiren ve canlılık veren gerçek güçleri ve kaynakları gösterir.

Unutmamak, aslında yaratma ve modernleşme yetersizliği, çöküş deneyimi gibi acı bir örnektir. Şair, muhatabına geleceği inşa eden nesilleri eğitmesini tavsiye eder. Yine de toplum geçmişte sıkışıp kalır ve gelecek için bir hayal üretmez. Gerçeğin gerekliliğine ve arayışına dikkat çeker. Bunu, kuşaktan kuşağa temel ve kutsal bir değer olarak aktarmak gerekir. Buna odaklanan bu şiirin tüm metninde görülebilen ortak vicdan sesinin, entelektüel farkındalığın sesi olduğu söylenebilir.

Mehmet Âkif'in tüm eserlerinde ve şiirlerinde öne çıkan şey, var olan çaresizliğin ortadan kalkması için geleceği kucaklayarak uyuyan toplumun eğitimini teşvik etmeyi ve destelemeyi amaçladığı söylenebilir.

3.2. Almutanbî'nin Muhteva ve Dili

Almutanbî, şiirle yakından ilgilenir ve şiirsel bir yeteneği, zekâsı ve kültürü vardır. Almutanbî, şiirlerinin içeriğinde alışılmadık formüller kullanmış, özellikle şiirlerin içeriğinde birden fazla yöneme başvurmuştur. Bir zamandan kullandığı

vasıttan başka bir zamana geçebilir ve daha fazlasını birleştirebilir. Aynı zamanda bir mecra olan Almutanbî'nin şiiri, eleştirmenleri ve dil bilimcileri kendi çağrışımlarını yorumlamaya iter ve bilgilerinde şaşırtan retorik, grafiksel imgeler, ifadeler ve son derece ihtişamlı anlamlarla dolup taşar. Şiirlerinin güzelliğini, haksızlığa ve zulme karşı devrimle dolu, gurur ve haysiyetle dolu şiirlerinin parlaklığını vurgulamada büyük etkisi olan hayatındaki acı ve adaletsizlik, sadece çağında değil, her çağda geçerliliğini korur. Kelimenin tam anlamıyla “ünyanın dolusu ve insanların endişesi” şeklinde haklı bir unvanı vardır. Böylece o, anlamda ürettiği kalite ve harika şiirsel içeriğin grafiksel görselleştirme becerisiyle tanımlar.

Almutanbî, görsel olana duyusal imgeleri tanımlama ve somutlaştırma konusunda üstün bir yeteneğe sahiptir. Yaşadığı bir imgenin benzerini hafızasına geri yükleyebileceği için yaratma, yenilik yapma ve hayal etme konusunda da yaratıcı bir yeteneğe sahiptir. Buna, temsili teşbih denir. Yani kendisi, bir sureti başka bir suretle ifade edebilir. Almutanbî, bunu şiirindeki ideal imgelerden daha çok özellikle medih şiirinde yapar. Hayal gücünde yabancılaşmaya yol açmıştır. Şiirlerinde tekrarları, görüntüyü daha fazla etkilemek ve tekrarlanan sese uyum halinde müzikal yönü zenginleştirmek için kullanmıştır. Almutanbî, yüksek hayal gücü, teşhis ve betimlemede üstün bir yeteneğe sahiptir (El-Basr,1955, s.331).

Almutanbî'nin dili kullanımı, birçok sanatsal özelliklerle ayırt edilmektedir. Almutanbî, hayatında karşılaştığı tüm zorluklara rağmen her zaman varlığını elde etmeye çalışan hırslı bir şair olduğunu bilir. Bu yüzden şiirleri hayatı ve kişiliğiyle yakından bağlantılıdır ve şiirlerinin çoğu, kendine özgü kişiliğinin ve yaşamdaki tutumlarının bir çevirisinden başka bir şey değildir. Böylece yeni bir dil ortaya koyar. Eşsiz bir dil ve kelimelerin kalitesi iddialı bir seviyededir. Almutanbî'nin dili, şiirsel bir doku oluşturan özel oluşumlara sahiptir. Bu, sadece parlak bir ses grubudur. Böylece görüntüler hem ses hem de duyusal olarak netleşir.

Almutanbî, şiirde geleneksel olandan farklı, yeni bir üslup yaratmaya çalışmış ve bilhassa kendisine olan sevgisini ve niteliklerine olan inancını ifade ettiği Seyfû'd-Devle el-Hamdânî'yi öven şiirlerinde zarif bir dille formüle ederek bunu başarmıştır. Bu dil, şairin dili istediği gibi kullanabildiğine ve dilediği gibi hareket edebildiğine işaret etmektedir. Bazen asıl üslubunu öne alır, bazen geciktirir, bazen yok eder, sonra harika bir çağrışım ve güçlü bir ritimle kendini gurur ve yüceltmenin anlamlarını gösteren parlak ve güçlü sözlerle ortaya çıkarır (El-Basr,1955, s.332).

3.2.1. Almutanbî'nin Şiirlerinin Açıklaması

Mehmet Âkif'in şiirlerinden sonra bu çalışmada Almutanbî'nin dört adet şiiri ele alınmıştır. Bu şiirler Arapça asıllarından tarafımızca tercüme edilerek çalışmaya dahil edilmiştir:

3.2.1.1.Uykusuzluk Üstüne Uykusuzluk Şiiri

أَرِقُّ عَلَى أَرَقٍ وَمِثْلِي يَأْرَقُ وَجَوَى يَزِيدُ وَعَبْرَةٌ تَنْرَقِرُ

Uykusuzluk üstüne uykusuzluk, uykusuz gibiyim, Hava artıyor ve uykusuzluk geçiyor

جُهْدُ الصَّبَابَةِ أَنْ تَكُونَ كَمَا أَرْبَعِينَ مُسَهَّدَةً وَقَلْبٌ يَخْفِقُ

Özlemin çabası gördüğüm gibi olmalı, Hedef beliriyor kalp atıyor

مَا لَاحَ بَرَقٌ أَوْ تَرْتَمَ طَائِرٌ إِلَّا اِنْتَنَيْتُ وَلِي فُوَادٌ شَيْقُ

Şimşek ya da kuşun ötüşü kalmıyor, Ancak özleyen gönlüm büküldü

جَرَّبْتُ مِنْ نَارِ الْهَوَى مَا تَنْطَفِي نَارُ الْعَضَى وَتَكِلُ عَمَّا تُحْرِقُ

Havanın ateşinin neyi kapattığını denedim , Yanan ateş yaktıklarını yutuyor

وَعَذَلْتُ أَهْلَ الْعِشْقِ حَتَّى دُقْتُهُ فَعَجِبْتُ كَيْفَ يَمُوتُ مَنْ لَا يَعِشُقُ

Aşk insanlarına işkence ettim onu tadıncaya kadar ,Sevmeyen birinin nasıl öldüğüne şaşırdım

وَعَذَرْتُهُمْ وَعَرَفْتُ دَنْبِي أَنْتَنِي عَيْرْتُهُمْ فَلَقَيْتُ فِيهِ مَا لُقُوا

Ve onları affettim ve işlediği günahımı öğrendim, Onları vurdum ve içinde bulduklarını buldum

أَتَنِي أَبِينَا نَحْنُ أَهْلُ مَنَازِلِ أَبْدَأُ غُرَابُ اللَّيْلِ فِيهَا يَنْعَقُ

Babam, babamız, biz aileyiz, Asla, içinde çömelen bir karga

نَبِكِي عَلَى الدُّنْيَا وَمَا مِنْ مَعْشَرٍ جَمَعَتْهُمْ الدُّنْيَا فَلَمْ يَتَفَرَّقُوا

Dünya için ağlıyoruz ve maşerden bir şey yok, Dünyevi grupları dağılmadı

أَيُّنَ الْأَكَايِرَةِ الْجَبَابِرَةُ الْأَلَى كَنَزُوا الْكُنُوزَ فَمَا بَقِيْنَ وَلَا بَقُوا

Güçlülerin hanedanları nerede, Hazineseleri istiflediler ve geriye kalanlar da kalmadı

مِنْ كُلِّ مَنْ ضَاقَ الْفِضَاءُ بِجَيْشِهِ حَتَّى تَوَى فَحَوَاهُ لِحْدُ صَيِّقُ

Ordusu ile alanı daraltan herkesten , İçeriği dar olana kadar

خُرْسٌ إِذَا نَوَدُوا كَأَنْ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ الْكَلَامَ لَهُمْ حَلَالٌ مُطْلَقٌ

Bilmiyormuş gibi isterlerse aptallardır, Onlar adına konuşmak mutlak bir müsaadedir

وَالْمَوْتُ آتٍ وَالنَّفْسُ نَفَائِسٌ وَالْمُسْتَعْرِ بِمَا لَدَيْهِ الْأَحْمَقُ

Ölüm geliyor ve ruhlar değerlidir, Ve sahip olduğu şeyden küçümsenen aptaldır

وَالْمَرْءُ يَأْمُلُ وَالْحَيَاةُ شَهِيَّةٌ وَالشَّيْبُ أَوْقُرُ وَالشَّيْبَةُ أَنْزَقُ

Bir insan umut eder ve hayat arzu edilir, Ve gri saygılıdır ve gençler yerle bir edilir

وَأَقْدَ بَكَيْتُ عَلَى الشَّبَابِ وَلَمَتْنِي مُسَوِّدَةٌ وَلِمَاءٌ وَجْهِي رَوْنَقُ

Gençlik için ağladım ve kendimi suçladım, Kararmış ve ihtişamlı yüzümün suyu

حَدْرًا عَلَيْهِ قَبْلَ يَوْمِ فِرَاقِهِ حَتَّى لَكِدْتُ بِمَاءِ جَفْنِي أَشْرَقُ

Ayrılış gününden önce ondan sakının, Göz kapaklarımın suyuyla bile neredeyse

parlıyordum

أَمَّا بَنُو أَوْسِ بْنِ مَعْنِ بْنِ الرِّضَا فَأَعَزُّ مَنْ تُحَدَى إِلَيْهِ الْأَيْنُقُ

Beni Avsin İbn Muin İbni 'r-Rıda 'ya gelince, Öyleyse zarafete meydan okunan kişiyi

yüceltirim

كَبُرْتُ حَوْلَ دِيَارِهِمْ لَمَّا بَدَتْ مِنْهَا الشَّمْسُ وَأَلَيْسَ فِيهَا الْمَشْرِقُ

Ortaya çıktığında evlerinin etrafında büyüdüm, Bunların arasında güneşler var,

içlerinde parlak değil

وَعَجِبْتُ مِنْ أَرْضِ سَحَابِ أَكْفِهِمْ مِنْ فَوْقِهَا وَصُخُورُهَا لَا تَوْرِقُ

Ve bulutların diyarına, avuçlarına hayran kaldım, Yukarısında ve kayalıklarında

yaprak yok

وَتَفَوُّحُ مِنْ طِيبِ النَّعَاءِ رَوَائِحُ لَهُمْ بِكُلِّ مَكَانَةٍ تُسْتَنْشَقُ

Övgü kokuları var, Teneffüs edecekleri her yer var

مَسْكِنَةُ النَّفَحَاتِ إِلَّا أَنَّهَا وَحْشِيَّةٌ بِسِوَاهُمْ لَا تَعْبِقُ

Nefes al, bunun dışında, Başkalarının vahşeti yorulmaz

أَمْرِيذٍ مِثْلِ مُحَمَّدٍ فِي عَصْرِنَا لَا تَبْلُنَا بِطِلَابٍ مَا لَا يَلْحَقُ

Zamanımızda Muhammed gibi birini mi istiyorsunuz, Ekli olmayan öğrencilerle bizi

karıştırmayın

لَمْ يَخْلُقِ الرَّحْمَنُ مِثْلَ مُحَمَّدٍ أَبَدًا وَظَنِّي أَنَّهُ لَا يَخْلُقُ

Merhamet, Muhammed gibi yaratılmadı, Asla, hiçbir zaman yaratamayacağını

düşündüm

يَا ذَا الَّذِي يَهْبُ الْجَزِيلُ وَعِنْدَهُ أَنِّي عَلَيْهِ بِأَخْذِهِ أَتَصَدَّقُ

Ey karşılığı veren ve ondaki, Onun aldığını doğrularım

أَمْطِرَ عَلَيَّ سَحَابَ جُودِكَ تَرَّةً وَانظُرْ إِلَيَّ بِرَحْمَةٍ لَا أَغْرَقُ

Üzerime bir aslan yağdır, Merhametle bana bak, boğulmayacağım

كَذَّبَ ابْنُ فَاعِلَةٍ يَقُولُ بِجَهْلِهِ مَاتَ الْكِرَامُ وَأَنْتَ حَيٌّ تُرَزَقُ

Bir kadın işçinin oğlu cehaletini söyleyerek yalan söyledi, Keramet öldü ve sen

hala sağ olarak rızıklanıyorsun (El-Cu'fi, 1983 , s.28)

Almutanbî'nin ilk şiirinde, uykusuzluk üstüne uykusuzluk şiiri, Almutanbî'nin yarattığı en büyük şiirlerden biri olarak kabul edilir. Arapların kalplerinde bugüne kadar sıkışmış olan hikmet hakkında yazar. Uykusuzluğun anlamı, geceleri uyumaktan kaçınmaktır. Hava, bir kişinin gizlediği hüzdür. İbret, gözyaşdır. Parlamak ise, akmaktır. Şiirinin başında Almutanbî, uzun ve kesintisiz bir uykusuzluktan, onu ağlamaya ve kedere iten bu şiddetli uykusuzluktan muzdaripliğini ifade eder. Sonra şefkatin ya da özlemin amacının, şiirini yazdığı bu anlarda yaşadığı duruma ulaşmak olduğunu ve gözlerinin ağlamanın ve kaygının yoğunluğundan yorulduğunu söyler.

Şair, şöyle der:“Hiçbir şimşek veya yıldız parlamadı ve ben dönüp kendime dönene kadar bir kuş şarkı söylemedi. Ben canımı sıkıan sevgiden bahsetmeyi özledim, sonra hareket etti ve ğazayı hatırladı; ğaza, ateşte şiddetli bir şekilde yanan bir ağaçtır.” Almutanbî şöyle devam eder:“Bir tutku ateşini denedim, yoğunluğu ve ısıyla kıyaslanamaz bir ateşti.” Şair iki ateş arasında şöyle denge kurar: Hevesin ateşi ve ğazanın ateşi. Hevesin ateşi, şairin nazarında ğazanın ateşinden daha serttir. Bu şekilde ğazanın manasını, sönmeyen güçlü bir ateşin anlamına benzetmiştir, çünkü yeşil odun en sert ağaçtır.

Almutanbî, sevginin acısını, içerdği acıyı ve kırıklığı tattığında âşıkların insanların dehşet ve üzüntüleri için kendilerini mazur gördüklerini ve hatta âşık olan kim olursa olsun nasıl hayatta kalacaklarını hayrete düşürdüğünü söyler. Sevgi insanına karşı suçunu hissettiğinde, yaşadıkları üzüntü, yorgunluk, kırıklık ve acıyla karşılaştığı söylenmeyeceğini belirtir. Sonra Almutanbî, şiirin hikmetine geçer ve şunları söyler: “İnsanlar birbirleriyle karşılaşır ölümsüz kalamayacaklarını bildikleri halde ayrılık ve ölüm için ağlar ve yas tutarlar. Dünyanın âdeti ayrılıktır.”

Toplanan bir kavim, er ya da geç ayrılacaktır. Sonra ilk ifadesini tenkit eden şu soruya döner: “Krallar nerede? Para biriktiren kudretli kimseler nerede? Ölüm karşısında onlardan hiçbirine bunların faydası olmadı. Servetler de kalmadı onlar da kalmadı. Yeryüzünün askerlerinin ve ordularının sahipleri nerede?” diye sorarak şunları der: “Bu kesiciler, feza geniş olmasına rağmen dar bir sınıra girdi, orduları daraldı ve öldüler, aşağıda olanlar cevap vermiyorlar. Zannediyorlar ki konuşmak yasaktır. Hayır, onlara konuşmak serbest değildir.”

Ölüm kaçınılmaz olarak gelir. Ruhlar, görkemli ve cimri olmak için yaratılır ama hayatta kalamayacağı şeyle aldatılır. Aldatılmış olanlar ise aptaldır. Almutanbî,

bir kişinin gri saçtan nefret ettiğini, gençliği sevdiğini ve gri, onun için daha iyi olduğunu söyler. Çünkü o, hayal etme ve hürmet etme zamanındadır. O, gençliği sevmektedir ve bu da onun için kötüdür. Çünkü o, bununla umursamazlık ve hafifliği üstlenmektedir. Gri, diğerlerinden daha saygındır.

Şiirindeki bilgelik, Almutanbî'nin harika kelime seçme ve iyi yazma biçiminde yarattığı birçok dramatik şiir sahnesini ortaya koymaktadır.

3.2.1.2.Cesur Şiiri

لرأى قَبْلَ شَجَاعَةِ الشُّجْعَانِ هُوَ أَوَّلٌ وَهِيَ الْمَحَلُّ الثَّانِي

Cesurun cesaretini görmek için, O ilk ve o da ikinci yer

فَإِذَا هُمَا اجْتَمَعَا لِنَفْسٍ مَرَّةٍ بَلَغَتْ مِنَ الْعَلِيَاءِ كُلِّ مَكَانٍ

Yani ikisi aynı anda bir araya gelirse, Yükseklerden her yere ulaştı

وَلَرُبَّمَا طَعَنَ الْفَتَى أَقْرَانَهُ بِالرَّأْيِ قَبْلَ تَطَاعِنِ الْأَقْرَانِ

Ve belki çocuk akranlarını bıçaklamıştı, Akranlar gizlice anlaşımadan önceki görüş

لَوْلَا الْعُقُولُ لَكَانَ أَدْنَى ضَبِيعٍ أَدْنَى إِلَى شَرَفٍ مِنَ الْإِنْسَانِ

Zihinler olmasaydı, en ufak bir tedirginlik olurdu, Bir insanın onuruna en düşük olanı

وَأَمَّا تَفَاضَلَتِ النَّفُوسُ وَدَبَّرَتِ أَيْدِي الْكُفَاةِ عَوَالِي الْمُرَانِ

Ve ruhlar bol ve düzenlenmiş olduğunda, Yer mantarının elleri havaya kalktı

لَوْلَا سَمِيُّ سَيْوْفِهِ وَمِضَاؤُهُ لَمَّا سَلَّلْنَ لُكْنَ كَالْأَجْفَانِ

Kılıcının ve ışığının yüceliği için olmasaydı ,Yönlendirildiklerinde göz kapakları gibi olacaksınız

خَاضَ الْحِمَامُ بِهَيْئٍ حَتَّى مَا دُرِيَ أَمِنْ اِحْتِقَارِ ذَلِكَ أَمْ نِسْيَانِ

Hamamı görene kadar koştu ,Aşağılama veya unutkanlıktan korunma

وَسَعَى قَقْصَرَ عَنِ مَدَاةِ فِي الْعُلَى أَهْلُ الزَّمَانِ وَأَهْلُ كُلِّ زَمَانٍ

Ve takip etti ve menzilinin altında kaldı, zirvede, Zamanın ve tüm zamanların insanları

تَخَذُوا الْمَجَالِسَ فِي الْبُيُوتِ وَعِنْدَهُ أَنَّ السُّرُوحَ مَجَالِسُ الْفَتِيَانِ

Evlerde meclisler oluşturun ve onlarda, Eyerler gençlerin toplantıları içindir

وَتَوَهَّمُوا اللَّعِبَ الْوَعَى وَالطَّعْنَ فِي الْهَيْجَاءِ غَيْرُ الطَّعْنِ فِي الْمِيدَانِ

Ve yaygın oyuncakları ve bıçaklamayı seviyorlardı , Sinirlilik sahada bıçaklanmıyor

قَادَ الْحَيَاةَ إِلَى الطَّعَانِ وَلَمْ يُقَدِّ إِلَّا إِلَى الْعَادَاتِ وَالْأَوْطَانِ

Atları tahta çıkardı ama araba kullanmadı , Adetler ve memleketler hariç

كُلُّ ابْنٍ سَابِقَهُ يُغَيِّرُ بِحُسْنِهِ فِي قَلْبِ صَاحِبِهِ عَلَى الْأَحْزَانِ

Önceki her oğul iyiliğini değiştirir, Arkadaşının kalbinde keder üzerine

إِنْ خُلِّيتِ رُبِّطَتْ بِأَدَابِ الْوَعَى فَدَعَاؤُهَا يُغْنِي عَنِ الْأَرْسَانِ

Açıksa, kabalık görgü kuralları ile bağlantılı olacaktır, Yani efendiler adına dua ediyor

فِي جَحْفَلٍ سَتَرَ الْعُيُونَ غُبَارُهُ فَكَأَنَّمَا يُبْصِرَنَّ بِالْأَذَانِ

Gözlerle kaplı toz, Sanki kulaklarıyla görebiliyorlarmış gibi

يُرْمِي بِهَا النَّبْدَ النَّبْعِيدَ مُظْفَرٌ كُلُّ الْبَعِيدِ لَهُ قَرِيبٌ دَانَ

Uzak ülkeyi galip atar, Uzaktaki herkesi daha da yakınlaştıran bir yakınlık vardır

فَكَأَنَّ أَرْجُلَهَا يُثْرِيَةٌ مَنِيحٌ يَطْرَحَنَّ أَيْدِيهَا بِحِصْنِ الرَّانِ

Sanki ayakları ince toprakmış gibi, Ellerini Ran kalesiyle fırlatıyor

حَتَّى عَبْرَنَ بِأَرْسَانِ سَوَابِحًا يَنْشُرَنَّ فِيهِ عَمَائِمَ الْفُرسَانِ

Arsanas'ı geçene kadar, havuzlar, Şövalyelerin cazibesini yaydılar

يَقْمُصَنَّ فِي مِثْلِ الْمُدَى مِنْ بَارِدٍ يَذُرُّ الْفُحُولَ وَهَنَّ كَالْحِصِيَانِ

Soğuktan aynı aralıkta dans ediyorlar, Aygır dağıtırlar ve hain gibidirler

وَالْمَاءُ بَيْنَ عَجَاجَتَيْنِ مُخْلَصٌ تَتَفَرَّقَانِ بِهِ وَتَلْتَقِيَانِ

Ve iki şişe arasındaki su bir kurtarıcıdır, Onunla ayırabilir ve buluşabilirsin

رَكَضَ الْأَمِيرُ وَكَالْجَيْنِ حَبَابُهُ وَتَنَى الْأَعْنَةَ وَهُوَ كَالْعَقِيَانِ

Prens ve Kaljin aşkına koştu , Ve kollarını eğdi, sanki yeğenler gibi

(El-Cu'fi,1983 , s.414)

Almutanbî'nin ikinci şiirinde, Almutanbî şöyle der: “Sağlam akıl ve fikir, cesaret ve korkusuzca ilerlemeden önce gelir. Çünkü akıl, yüreğin gücünden önce gelir ve bu, temel Arap bilgeliğinin beyitlerinden biridir. Sağlam fikir ve akıl, ilk olarak gelir; cesaret ise, ikinci konumda gelir.” Sonra şöyle der: “Eğer akıl ve güçlü kalp, yani sağlam fikir ve cesaret bir araya gelirse, bu yüce sıfatları bir arada toplayan insanın diğer insanlar arasında büyük bir pozisyonu olur. Belki de gencin, kılıç, çatışma ve savaşla onları yenmeden önce fikirlerinin sağlamlığıyla düşmanlarını yener.”

Sonra Almutanbî: “Eğer insanda akıl olmasaydı aslan, insana yaklaşacaktı ve belki de ona denk olacaktı.” der. Aynı şekilde insanlarda akıl olmasaydı, bazı insanlar bazılarından daha değerli olmazdı. Çünkü mızrakları elinde çeviren akıldır. Sonra Almutanbî, Seyfü'd-Devle el-Hamdanamî'yi övmeye başlayarak şöyle devam eder: “*Sayet Seyfü'd-Devle'nin kılıçları olmasaydı, bütün kılıçlar kınlarından çıktıklarında*

bir etkileri olmazdı. Aksine, meyve vermeyen ve savaş meydanlarında şarkı söylemeyen göz kapakları gibi olurlardı.”

Daha sonra *Seyfü'd-Devle*'yi övmeye devam eder: “*Seyfü'd-Devle*, insanların bu kavga ve bu cesaretin ölümü küçümsemelerinden yoksa onu unutmalarından mı geldiğini anlayana kadar kılıçlarıyla ölümlle savaştı. *Seyfü'd-Devle*, geçmişte, şimdiki zamanda ve daha sonraki zamanlarda insanlarda insanların dünyalarında yüce arayışı kimseye ulaşmaya kadar yürüdü.”

Bu insanların meclisleri evleri yapmalarından dolayıdır. *Seyfü'd-Devle*, at eyerlerini kendisi için kalıcı bir meclis haline getirir. Barış durumlarında mızraklarla oynamanın, savaş alanında bıçaklamaya benzediğini düşünürlerdi. Ancak hakikat, onda tamamen farklıdır. Şair: “*Seyfü'd-Devle*, atları savaşa ve kavgaya hazır olmalarına kadar savaşa ve kavgaya götürdü. Ta ki atları, savaş alanlarına alışana ve buraları kendilerine yuva olarak görene kadar böyle devam ettirdi.” der.

3.2.1.3.Oyalanma Şiiri

بِمِ التَّلُّلِ لَا أَهْلٌ وَلَا وَطَنٌ وَلَا نَدِيمٌ وَلَا كَأْسٌ وَلَا سَكَنٌ

Ne ile oyalanıyorsun, ne aile var ne vatan, Ne tövbe, ne fincan, ne de ikamet eden

أُرِيدُ مِنْ زَمَنِي ذَا أَنْ يُبَلِّغَنِي مَا لَيْسَ يَبْلُغُهُ مِنْ نَفْسِهِ الزَّمَنُ

Zamanımdan kendimi bilgilendirmek istiyorum, Ona aynı anda ulaşmıyor

لَا تَلْقَى دَهْرَكَ إِلَّا غَيْرَ مُكْتَرِثٍ مَادَامَ يَصْحَبُ فِيهِ رَوْحَكَ الْبَدَنُ

Kayıtsız olmadıkça zamanınızı alma, Vücudun ona eşlik ettiği sürece

فَمَا يَدُومُ سُورُ مَا سُرِرْتَ بِهِ وَلَا يَرُدُّ عَلَيْكَ الْفَائِتَ الْحَزَنُ

Öyleyse en son memnun olduğun şeyin zevki nedir, Keder sana geri dönmeyecek

مِمَّا أَضْرَّ بِأَهْلِ الْعِشْقِ أَنَّهُمْ هُوُوا وَمَا عَرَفُوا الدُّنْيَا وَمَا قَطِنُوا

Aşk insanlarını inciten şey onların, Dünyayı bilmiyorlardı ve anlamadılar

تَفَنَى عِيُونُهُمْ دَمْعًا وَأَنْفُسُهُمْ فِي إِثْرِ كُلِّ قَبِيحٍ وَجْهَهُ حَسَنٌ

Gözleri mahvoldu ve ruhları, Tüm çirkinlikten sonra güzel bir yüz

تَحَمَّلُوا حَمَلَتَكُمْ كُلُّ نَاجِيَةٍ فَكُلُّ بَيْنٍ عَلَيَّ النَّيِّمِ مُؤْتَمَنٌ

Hayatta kalan her insanı taşıyın, Yani bugün herkes güvenilir

مَا فِي هَوَادِجِكُمْ مِنْ مُهَجَّتِي عَوْضٌ إِنْ مِتُّ شَوْقًا وَلَا فِيهَا لَهَا تَمَنٌ

Sevinç sevinçlerinde hiçbir şey yok, Hasret ölürsem bedeli yok

يَا مَنْ نُعِيْتُ عَلَى بُعْدِ بِمَجْلِسِهِ كُلُّ بِمَا زَعَمَ النَّاعُونَ مُرْتَهَنٌ

Ey meclisi tarafından uzaktan yas tutulan, Naun'nun iddia ettiği her şey bir piyondur

كَمْ قَدِ قُتِلْتُ وَكَمْ قَدِ مِتُّ عِنْدَكُمْ ثُمَّ انْتَفَضْتُ فَرَالَ الْقَبْرُ وَالْكَفَنُ

Ne kadar öldürüldüm ve senin için ne kadar öldüm , Sonra kalktım ve mezar ve kefenler kaldırıldı

قَدْ كَانَ شَاهِدَ دَفْنِي قَبْلَ قَوْلِهِمْ جَمَاعَةٌ ثُمَّ مَاتُوا قَبْلَ مَنْ دَفَنُوا

Onlar söylemeden önce cenazemi görmüştü , Bir cemaat gömülmeden önce öldü

مَا كُلُّ مَا يَتَمَنَّى الْمَرْءُ يُدْرِكُهُ تَجْرِي الرِّيَّاحُ بِمَا لَا تَشْتَهِي السُّفُنُ

Tüm dileklerin gerçekleştireceği şeyi, Rüzgârlar, gemilerin arzularına karşı esiyor

(El-Cu‘fî,1983 , s.471)

Çalışma kapsamında incelenen Almutanbî'nin üçüncü şiirinde Almutanbî bu şiiriyle, hain olduğunu bilmeden dünyayı seven, bir sevgili ile aynı fikirde olmayan, ona yardım etmeyen ve onda kalmayan ve bilselerdi kendilerinde kalmayacak olan malı toplamak için çok çalışmayacak olan aşk ehlini kastetmektedir. Bilgelerin sözlerinden şunları söyler: “Aşk, nefsin içine giren bir zarurettir. Âşık ise, bu zarurettten habersizdir.”

Almutanbî, beyitlerinde dünyadan ve bunun insana ne yaptığından bahseder. Aynı şekilde, içinde meydana gelen dalgalanmalardan, değişikliklerden ve felaketlerden bahseder. Almutanbî, dünya ile ilişkisi olan ve dünya ile ilgilenen herkesin, onun herhangi bir hal üzerine istikrarlı olmadığını ve doğrusunun da yalan olduğunu gördüğünü belirtir.

Almutanbî der ki: “Güneşin gün batımına indiği ve sabah yükseldiği günün keyifli zamanlarında nasıl rahatlayabilirim, tadını çıkarabilirim ve faydalanabilirim ki, günün vakitlerinde ve en güzel anlarında sevdiğimin nefesini teneffüs etmezsem bu nasıl olur?” Bu beyitlerde, asır ve duha vakitlerinden bahsederek yeryüzünün güneşin etrafından dönüşünden hareketle şairimizin belirli bir zamanı tanımladığını fark edilir. Bu vakitler, günün bölümleridir. Ayrıca şairimiz, bu vakitlerin letafetine de işaret etmektedir. Ancak bu iki seferde özünde hissettiği acı ve üzüntü nedeniyle havanın serinliğini ve tatlılığını yaşayamamış ve bu da dünyanın değişimlerinden biridir.

Burada bu eşsiz Arap şairi, tahakküm, nefret ve kötülük de dâhil olmak üzere insanların kendi aralarında yaptıklarından bahsetmiştir. Herkes onun dünyasında ölümsüz olduğunu hayal eder. Dünyayı seven, ona âşık olan ve onun için ağlayan insanlar, onun ihanetini ve aldatmasını anlayamazlar.

Almutanbî, önceki beyitlerde zamanı, insanı ve eylemleri birbirine karıştırmıştır. Asır ve duha vakitlerinin belirlediği ve bizim için dünyayla sınırlı olmayan bir kapsamayla okuyuculara, zamanın kısa bir bölümünü vakitler olarak belirlemiştir. Bunların hepsini, insanların hayatlarında geçirmiş olduğu olaylara ve çatışmalara bağlamıştır.

Dünyayı ve insanların ona sevgisini, alan ve vermeyen hevaya biat etmeye benzetmiştir. Ayrıca şairimiz, zamanın insanın psikolojik durumu ile ilişkisine de değinmiştir.

3.2.1.4.Halk Şarkıcısı Şiiri

مَغَانِي الشَّعْبِ طَيِّباً فِي الْمَغَانِي بِمَنْزِلَةِ الرَّبِيعِ مِنَ الزَّمَانِ

Halkın ezgisi, güzel ezgilerdir. Zamanın bahar mevsimidir.

وَلَكِنَّ الْفَتَى الْعَرَبِيَّ فِيهَا غَرِيبُ الْوَجْهِ وَالْيَدِ وَاللِّسَانِ

Fakat Arap oğlanının o yerde yüzü, eli ve dili gariptir.

مَلَاعِبُ جِنَّةٍ لَوْ سَارَ فِيهَا سُلَيْمَانُ لَسَارَ بِتَرْجُمَانِ

Bu cennet yere Süleyman dahi gelse tercümana ihtiyacı olurdu.

طَبَّتْ فُرْسَانُنَا وَالْخَيْلَ حَتَّى حَشِيْتُ وَإِنْ كَرُمَ مِنَ الْجِرَانِ

Atlılarımızın ve atların bu kadar ikram karşısında huysuzlanmasından korktum.

غَدَوْنَا تَنْفُضُ الْأَغْصَانُ فِيهَا عَلَى أَعْرَافِهَا مِثْلَ الْجُمَانِ

Ağaçların dallarından su inci gibi damlıyordu

فَسِيرْتُ وَقَدْ حَجَبَتِ الشَّمْسُ عَنِّي وَجَبْنَ مِنَ الضِّيَاءِ بِمَا كَفَانِي

Yürürken güneş benden korunuyordu bana yeteri kadar ışık sundu

وَأَلْفَى الشَّرْقُ مِنْهَا فِي ثِيَابِي دَنَانِيرًا تَوْرُ مِنَ الْبَنَانِ

Bu güneş benim elbiselerime dinarlar gibi geldi

لَهَا تَمَرٌ تُشِيرُ إِلَيْكَ مِنْهُ بِأَسْرَبَةٍ وَقَفْنَ بِلاَ أُوَانِي

Bu ağaçların dallarındaki meyveler vardı. Sanki meşrubat gibi önümüze sunuluyordu

وَأَمْوَاهُ تَصِلُ بِهَا حَصَاهَا صَلِيلَ الْحَلِي فِي أَيْدِي الْعَوَانِي

Taşların üstünden akan suyun sesi tıpkı kadınların bileğindeki mücevherler gibiydi

(Şuayb, 1964, s. 282).

Dördüncü şiirde ise Almutanbî, Baharın güzelliğini dile getirmektedir. İçerik itibarıyla bu şiirin bir “Nevruzname” olduğunu söylemek mümkündür. Lirik ve pastoral unsurların bir arada olduğu bu şiirde, bahar mevsiminin gelmesi ile birlikte Arap halkının bundan nasıl mutlu olduğu dile getirilmektedir.

Bu şiirde İran’ın Şiraz şehri yolunda bulunan İsfahan şehrinin halkından, en güzel parklarından, çok sayıda ağaç ve sulak yerlerinden bahsedilir. Arapça yazdığı ve Farsçaya yabancı olduğu için dil farklılığından dolayı kendisini bu şehirde yabancı olarak tanımladığı için şarkılarla insanların şarkı söylediği evleri kasteder. Ayrıca çok güzel yerlerdeki kıymetli atları, atların yollarda durana kadar yürüyüşlerini anlatır. Yerlerinde durmaları, atların adetlerinden değildir, hareket de etmezler.

Bu, çok güzel olmalarından dolayıdır. Bu şiirde, yerlerin güzelliğini kelimenin en büyüleyici halleriyle anlatır.

Bu lirik şiirde müthiş tabirler ve teşbihler vardır. Özellikle düşmekte olan ve iz bırakan çiği tanımlar. Yaratıcılık, şeffaf meyveler için kabuğundan su akıyormuş gibi bir reçetedir. Onları yemek kolay değildir. İsfahan şehri, güzellik ve hayal gücüyle karakterize bir ülkede cennetten bir parçadır ve bu yerde yürümek, onun şiirini ve anlamının nezaketini ölümsüzleştirir.

Yaratıcılıkla onu şiire çevirmiştir. Böylece beyitler, sanatsal bir tabloya tanık olmuş ve doğanın büyüsunü kanıtlayan çizilmiş güzel bir resmi yansıtmıştır. Ayrıca bu şiir, Almutanbî’yi devleti ve iki oğlunu desteklediği için över.

3.2.Mehmet Âkif'in ve Almutanbî'nin Şiirlerinde Farklılık ve Benzerlikler

Her iki şairin şiirlerine bakıldığında, birtakım farklılıklar ve benzerlikler olduğu görülmektedir. Mehmet Âkif'in şiirlerinde temel ilham kaynağı İslam dinidir. Âkif, şiirlerini İslamiyet'ten aldığı ilhamla yazmaktadır ve genellikle bağımsızlık, savaş, mücadele, din gibi kavramlar ile Allah ve peygamber sevgisine ağırlık vermektedir.

Almutanbî'nin şiirleri genellikle, hükümdar, doğa ve yaşam ile ilgilidir. Âkif, daha ziyade mesnevi şeklinde şiirler yazarken Almutanbî'nin tarzının gazele benzediği görülmektedir.

Âkif "*Kur'an'a Hitap*" adlı şiirinde, doğrudan doğruya İslamî öğelere yer vermektedir. "*Ordunun Duası*" adlı şiirde ise Orduyu İslam'ın ordusu olarak nitelendirmektedir. Her iki şair de çalışmayı ve çabayı teşvik etmekte ve yüceltmektedir. Ancak Mehmet Âkif bunu İslamî bir motif ile dile getirirken Almutanbî daha ziyade dünyevi öğeleri tercih etmektedir.

Mehmet Âkif'te pastoral ifadelerin olmadığı göze çarpmaktadır. Lirik bir ifade ile bağımsızlık, harp, cihat, çaba ve mücadele kavramları üzerinde durulmaktadır. Almutanbî hükümdarı överken Mehmet Âkif, Allah'ı ve Ku'ran'ı övmektedir. Mehmet Âkif milli duygulara hitap ederken Almutanbî bir duygu yoğunluğu yaratarak yüreklere yumuşak bir şekilde dokunmayı tercih etmektedir.

Almutanbî'nin şiirlerinde duygu yoğunluğu ve coşkunca ifadeler daha ziyade kişilere ve kendine yönelik olarak yer bulmaktadır. Ancak, Mehmet Âkif'in şiirinde öznel ifadeden ziyade bir ümmete ya da bir millete hitabet olduğu görülmektedir.

Her iki şair de şiirlerinde kültürel birikimlerini, dünya görüşlerini, kültürlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak, edebi tarzlarından ziyade içerik bağlamında farklılık göstermektedirler. Almutanbî, Onuncu yüzyılda, daha ziyade Bedevi bir toplumun içerisinde var olmuş ve o dönemin düşünce dünyasının izlerini taşımaktadır. Mehmet Âkif ise ülkesinin kurtuluş savaşına tanıklık etmiş ve böyle bir çevreden düşüncelerini beslemiştir

SONUÇ

Medeniyet tarihinin en önemli kısmı edebiyattır. Edebiyat, bir milletin asırlar boyunca geçirdiği hissi ve fikri gelişmeyi belirten kaleminden çıkmış bütün ürünlerini inceleyerek onun manevi hayatını gerçekte olduğu gibi betimleyip yansıtmaya çalışır. Edebiyat tarihi ise bir toplumun oluşturduğu edebi eserleri, edebiyatında işlediği yolu, dönemleri anlatıp kronolojik bir sıra içinde inceleyip değerlendiren ve eski çağlardan günümüze kadar gelen kültür birikimimizi tanıtan bilim dalıdır.

Bu çalışmada, Mehmet Âkif'in hayatı, kişiliği, üslubu ve şiirleri incelendiğinde, milli mücadelede halkı cesaretlendirdiği, fikirleri ve sanatıyla önemli bir şahsiyettir ,vatanı için tüm gücüyle, sevgisiyle ve tutkusuyla vatanı savunduğu görülür ve o, böylece insanlara örnek ve ideal olmuştur. Aynı zamanda cehaletle mücadele etmiş, kültürlenmeyi teşvik etmiş ve insanları çeşitli şekillerde eğitmeye çalışmıştır.

Almutanbî'nin hayatı, kişiliği, üslubu ve şiirleri incelendiğinde, şiirlerinde hükümdarları övdüğü, onlara yakınlık duyduğu ve onların da onun şiirlerinin gücüne hayranlık duydukları bir şair olduğu görülür. Yaşadığı dönem itibariyle ondan daha büyük bir şair yoktur. Arap edebiyatı tarihinde önemli bir yeri vardır. O, sadece birkaç parça şiiriyle değil, bilakis bütün şiirleriyle insanların zihinlerinde yer edinen en önemli kimselerden birisidir. Dildeki ustalığını ve hayatında dünya ve felsefeye bakışını şiirlerine mahir bir şekilde yansıtmıştır.

Almutanbî ile Mehmet Âkif'in şiirleri karşılaştırıldığında iki şair arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Almutanbî'nin şiirleri genellikle, hükümdar, doğa ve yaşam ile ilgilidir fakat Mehmet Âkif'in şiirlerinde temel ilham kaynağı İslam dinidir. Âkif, şiirlerini İslamiyet'ten aldığı ilhamla yazmaktadır ve genellikle bağımsızlık, savaş, cehalet, yobazlık, mücadele, din, bilim, Kur'an aklı ve ahlâkı gibi kavramlar ile Allah ve peygamber sevgisine ağırlık vermektedir. Âkif, daha ziyade mesnevi şeklinde şiirler yazarken Almutanbî'nin şiir tarzının gazele benzediği görülmektedir. Almutanbî'nin şiirlerinde duygu yoğunluğu ve coşkunca ifadeler daha ziyade kişilere ve kendine yönelik olarak yer bulmaktadır. Ancak, Mehmet Âkif'in şiirinde öznel ifadeden ziyade bir ümmete ya da bir millete hitabet olduğu görülmektedir. Almutanbî, Onuncu yüzyılda, daha ziyade bedevi bir toplumun

içerisinde var olmuş ve o dönemin düşünce dünyasının izlerini taşımaktadır. Mehmet Âkif ise ülkesinin kurtuluş savaşına tanıklık etmiş ve böyle bir çevreden düşüncelerini beslemiştir. Almutanbî'nin dili, şiirsel bir doku oluşturan özel oluşumlara sahiptir ama Mehmet Âkif'in şiirlerinde kullandığı dil, gerçekçi sanat anlayışına uygun bir yapıdadır. Mehmet Âkif'in ve Almutanbî'nin şiirlerinde benzerlikler ise, her iki şair de şiirlerinde kültürel birikimlerini, dünya görüşlerini, kültürlerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır ve her iki şair, şiirlerde çalışmayı ve çabayı teşvik etmekte ve yüceltmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulvehhâb, İ. (2012), *Zikrî Ebu't-Tayyîb Almutanbî Ba'de Elfe 'Âmin*, Eğitim ve Kültür Evi Yayınları ,Kahire.
- Ahmed, A. I. (2001), *Irak'ta Edebiyat Hikayeler*, Arap Yazarlar Birliği Yayınları, c.I .Dımeşk.
- Akyüz, K.(1995), *Türk Edebiyatı An Çizgileri*, İnkilap Yayın evi, İstanbul.
- Al-Masry, H. M. (1999), *Türk Edebiyat Tarihi*, Kültür Yayınevi, 1 Baskı, Kahire
- Banarlı, N. S.(1983), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basım Evi , c.I, İstanbul.
- Baqir, T. (1976), *Eski Irak Edebiyatına Giriş*, El-warraq Yayınevi ,hürriyet Matbaası, 1 Baskı, Bağdat.
- Brockelmann, C. (2014), "Emeviler Döneminde Şam ve Irak'ta Arap Edebiyatı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 3, Bin göl.
- Düzdağ , M. E.(1997), *Mehmed Âkif Ersoy*, Halk kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Düzdağ , M. E. (2006), *İstiklal Şairi Mehmed Âkif Ersoy*, Fide Yayınları, Düzey Matbaası, 1 Baskı, İstanbul.
- Düzdağ, M. E. (2003), *Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kuran Meali*, Şüle Yayınları, İstanbul Matbaa ve Mücellit, İstanbul.
- Düzdağ, M. E. (2007), *Mehmed Âkif Ersoy safahat Dışında Kalmış Şiirlerinden* , İstanbul.
- Ekinci, B. (2007), *Mehmed Âkif Ersoy Hayatı Edebi Şahsiyeti Eserleri*, Star Medya Yayıncılık, 2 Baskı, Ankara.
- El- Akbary, E. (2008) *Divânu Ebu't-Tayyîb Almutanbî*, Dar Maarif Yayınları, c1, Beyrut.
- El-Akkâd ,A. M.(2015), *Ebu't-Tayyîb Almutanbî*, Milli Kütüphane Yayınları, Riyad/Su'ûdiyye.
- El-Anbaki, S. H. "Eski Irak Edebiyatı ve İslam Öncesi Şiir Fikirleri", *Bağdat Üniversitesi Dergisi- Edebiyat fakültesi*, Sayı 36, Bağdat.
- El-Anbaki, S. H. (2017), "Eski Irak Edebiyatı, Özellikleri ve İslam Öncesi Şiirdeki Etkisinin Özellikleri", *Bağdat Üniversitesi Dergisi- Edebiyat fakültesi*, Sayı 123. Bağdat.

- El-azab, A. (2017), *İslam'ın Şair Mehmed Âkif*, Bruges Yayınları, Kahire.
- El-Azzawi , A.(1960), *Irak'ta Arap edebiyatı tarih*, el-Mecmu el-İlmi el-İraki Matbaası ,Bağdat.
- El-Basrî, M. M. (1955), *Abbasi Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, El Saadî Matbaas ,2 Baskı, Bağdat.
- El-Cu'fî, A. H. (1983), *Dîvânu' Almutanbî*, Beyrut matbaa ve Yayınevi, Beyrut.
- El-Desûkî, A. (2004), *Ebu't-Tayyîb Almutanbî Şâir El-arûbe ve hakîmu El-dehr*, Arap Vakfı yayınları, 1 Baskı, Lübnan.
- El-Kiyâlî, T. (1949), *Ebu't-Tayyîb Almutanbî Şiruhû ve Nesebuhû*, Modern Basın Yayınları, Halep/Suriye.
- El-Siyâd, E. S. (2011), *Dumûhu Almutanbî Beyne Ene's-Şâi'ru ve Muâmeratü's-Şua'râ*, Dar kitap el-İlmi Yayınları, Beyrut.
- Erkul, R. (2004), *Eski Türk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları ,Öncü Basımevi, 1 Baskı, Ankara.
- Helmân , T. S. (2014), *Elfiyyetü mine'l-Edebi't-Türkî*, Kültür Bakanlığı Yayınları ,Ankara.
- Hibe, S. M ve Al-Taie, J. H. (2015), "Mezopotamya Edebiyatıta kültürel sistemler",*Babil Üniversitesi Dergisi- Beşeri bilimler*, Sayı 4, Babil.
- Hilmî Bek, M. K. (1921), *Ebu't-Tayyîb Almutanbî Hayâtihî ve Hulkihî ve Şi'rihî ve Uslûbihî*, Gençlik Evi Yayınları ,Mısır.
- Hüseyin, T.(1987), *Almutanbî Dirâsetun Cedîdetun li-Hayâtihî ve Şahsiyyetihî*, Eğitim ve Kültür Evi Yayınları, Mısır.
- Kabaklı, A. (1978), *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Yayınları, Otağ Matbaas,. 4 Baskı, c. III, İstanbul.
- Kanar, Y. (1992), *Mehmed Âkif Ersoy Safahat*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Köprülü, M. F. (2010), *Türk edebiyat tarihi*,Ulusal Çeviri Merkezi, 1 Baskı, Kahire
- Mengi, M.(2006), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ yayınları, Erek Matbaası, 12 Baskı, Ankara.
- Mermer, A. Alıcı, L. Eflatun, M. Bayram, Y. Ve Keskin, N. K. (2007), *Eski Türk edebiyatına giriş*, Akçağ yayınları, Erek Matbaası, 2 Baskı, Ankara
- Mübârek, Z. (1941)," Irak'ta Modern Arap Edebiyatı", *el-Risale Dergisi*, Sayı 404.Kahire.

- Oğlu, A. Ö. (2011), *Türk edebiyatının şairleri*, Obekon Yayınları ,Daru'l-MaarifMatbaası, 1 Baskı, Riyad.
- Okay, M. O. (1989), *Mehmed Âkif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Önder Matbaası, Ankara.
- Özdemir, E.(1980), *Türk ve Dünya Edebiyatı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
- Özön, M. N. ve Demiray.K. (1963), *Türk ve Edebiyatı*, Hamle Matbaası,Yeni Lise Kitaplar, c.II, İstanbul.
- Öztürk, D.Emin ve Gürbüz, H (2014) , *Milli Mücadele Döneminde Mehmed Âkif ve İslamcılık*, makale, Ankara.
- Öztürkmen , M. M. (1990), *M. Âkif Ersoy Ve Dünyası*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Salim, İ.(1900), *Dîvânu Almutanbî*, Bilimsel matbaası, Beyrut.
- Saraç, Y.(2012), *Eski Türk Edebiyatına Giriş Biçim ve Ölçü*, 2 Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eski Şehir.
- Sellûm, D. (1962), *Modren Irak Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları ,Maarif Matbaası, Bağdat.
- Şuayb, M. A. (1984), *Almutanbî Beyne Nâkidiyye (Fi'l-kadîm ve'l-hadîs)*, Bilgi Evi Basın, Dar Al MaarifMısır Yayınlar, Kâhire.
- Tevfik, A. T. (1971), *Modern Irak şiirinde gelişme ve yenilenme hareketi*, el-İman Matbaası.1 Baskı, Bağdat.
- Vakkasoğlu, V. (2007), *Mehmed Âkif*, Nesil Yayınları, Nesil Matbaası, 10 Baskı, İstanbul.
- Yerguz, İ. (1997), *Mehmed Âkif Ersoy Yaşamı-Sanatı-Yapıtari*, Engin Yayıncılık Yayın Kurulu tarafından hazırlanmıştır, Engin Matbaası , 1 Baskı, İstanbul.
- Yetiş, K. (2006), *Bir Mustarip Mehmed Âkif Ersoy*, Akçağ Yayınları, Başer Matbaası, 1 Baskı, Ankara.
- Yusuf, H. (1980), *Edebiyatta İnsan Mezopotamya*, Dar Al-Jahez Yayınları, hürriyet Matbaası, Bağdat.

ÖZGEÇMİŞ

Sarah ALZUBAİDİ, 25/03/1990 tarihinde Bağdat'ta doğdu. Lise öğrenimini 2009 yılında Bağdat'taki ALbetül Lisesi'nde tamamladı. 2013 yılında Bağdat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.